

รายงานการวิจัย

การผลิตหมวกกะปิเยาะห์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่น
ด้านการแต่งกายในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

The integration of cap manufacturer of Kapiyah to promote and
develop the cultural values of local Malay dress, in Muang district,
Pattani Province

โดย

แวยูโซะ สิตะ

อับดุลย์ลาเต๊ะ สาและ

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๒) เพื่อศึกษาแนวทางที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในจำหน่าย ๓) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิตกะปิเยาะห์ของอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อการแข่งขันในตลาดสากล การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในรายละเอียดเป็นรายบุคคล จากบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วมในการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลปฐมภูมิ และผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาข้อมูลในเอกสารของหน่วยงาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ประมวลและวิเคราะห์เชิงบรรยาย ผลการศึกษาพบว่า

๑.กระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์

หมวกกะปิเยาะห์เกิดจากการนำผ้าหลายๆ ชนิดมาตัดเย็บซ้อนกัน ๓ ชั้น บนหมวกกะปิเยาะห์จะมีลวดลายหลายสีสันและฉลุตามแต่ผู้ประดิษฐ์งานฝีมือจะคิดทำ รูปทรงของหมวกกะปิเยาะห์ก็มีด้วยกันหลากหลาย อาทิเช่น ทรงดาตา ทรงจาบา ทรงเมกกะ ทรงสูง ทรงลายรุ้ง ทรงชอกะด้า ทรงมัสยิด และทรงตริตจอแดน แต่ละทรงมีความงดงามแตกต่างกันไป

๒. แนวทางที่มีผลทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการจำหน่าย

๑) ปัจจัยที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ แบ่งออกเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในประกอบด้วย แกนนำ ระบบเครือข่าย ภาษาและการสื่อสาร รวมทั้งการปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอก บุคลากรจากภายนอกที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ และการสนับสนุนเครือข่ายระบบตลาด

๒) กระบวนการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ ประกอบด้วย (๑) การฝึกอบรม (๒) การศึกษาดูงาน (๓) การประชุมกลุ่มย่อย (๔) การเผยแพร่องค์ความรู้และเทคโนโลยีโดยแกนนำ (๕) การสนับสนุนให้ทุนและปัจจัยการผลิต (๖) การส่งเสริมให้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง (๗) การขยายผลการใช้เทคโนโลยีการผลิตให้เพิ่มมากขึ้น

๓) ความสัมพันธ์ของหมวกกะปิเยาะห์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ชาวชุมชนกะมิยอและคลองมานิงได้เปลี่ยนแปลงโดยการให้ความสำคัญกับทรัพยากร คือ การรวมกลุ่มการผลิตที่เหมาะสมกับการผลิตหมวกกะปิเยาะห์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในชุมชน

๓.การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกาย คือ การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกาย คือ จากการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมจังหวัดปัตตานี และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนปลูกฝังวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกายและการทำงานแบบมีส่วนร่วม

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the production of Kapiyah cap space in the city area of Pattani Province. 2) to study the effect of producer of kapiyah groups in Pattani city 3) to analyze and promote the transfer of knowledge about the production of kapiyah cap of the city of Pattani Province to compete in the global market. The study is based on qualitative research. Tools used in the research is an in-depth profile on an individual basis. The key people involved in making the community stronger. In order to obtain primary data. The study collected data from the secondary education agency information. And related research, data processing and analysis of all lectures. The study indicated that :

The production of kapiyah cap: kapiyah made from various fabrics. Types of sewing hats are stacked on three floors, patterned and multi-colored fret, as the inventor, craft ideas to do. It has the shape of a hat with a wide variety of shapes such as Dada strip, Chaba strip, Tall strip. The rainbow stripes, The Black Island Software the mosque Astrid, each has a different beauty.

The guidelines apply to the production of kapiyah cap space in the city of Pattani Province success in sales.

1) Factors affecting the Group manufacture caps for retail space in the city of Pattani Province succeeded in producing hat. There are internal factors and external factors. Internal factors include vocal kinship. Language and Communication including the self. The external factors include help from outside sources. People from outside who came to work in the area. And network support system markets.

2) The promotion and transfer of knowledge in the production of hats: (1) training, (2) to study (3) the sub (4) dissemination of knowledge and technology backbone (5) to encourage capital and other factors. (6) to encourage self-test (7) to expand the use of technology to increase productivity.

3) Relationship with the scorn of the hat paste the strengthening of the community. Found that the kamio Community and Klong Maning Community changed by a focus on resources by the integration of production with a production

cap paste ridiculed him as one component of the process of strengthening and quality of life, the good of the community

The production cap promotion and development of the cultural values of the local Malay dress was found that the production caps promote and develop the cultural values of the local Malay costume is based on the aggregation. Established manufacturers can make hats and costumes for Muslim Pattani. And strengthening the community and the local Malay culture by dress and work involved.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ที่พิจารณาเห็นความสำคัญงานวิจัยและให้ทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทำให้การวิจัยสามารถดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะและอาจารย์สุรศักดิ์ จำนงค์สาร ที่คอยให้ความช่วยเหลือและได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ทุกขั้นตอน เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ที่สุด

ขอขอบคุณ ผู้ผลิตรายย่อยและผู้สวมใส่กะปิเยาะหีนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	(๑)
Abstract	(๒)
กิตติกรรมประกาศ	(๓)
สารบัญ	(๔)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาของการวิจัย	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ คำถามหลักในการวิจัย	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
๑.๖ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ นิยามศัพท์	๘
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๑ วัฒนธรรมอิสลามและมลาญูปัตตานี	๑๑
๒.๒ หมวกกะปิเยาะห์	๑๖
๒.๓ สภาพชุมชนที่ทำการวิจัย	๑๙
๒.๔ ผู้สวมใส่กะปิเยาะห์	๒๕
๒.๕ ผู้ผลิตรายย่อย	๒๖
๒.๖ กรอบความคิดในการวิจัย	๒๙
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๓๐
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๓
๓.๑ วิธีการวิจัย	๔๓
๓.๒ กระบวนการวิจัย	๔๓
๓.๒.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๔๓
๓.๒.๒ การวิเคราะห์และประมวลข้อมูล	๔๔
๓.๓ แผนการวิจัย	๔๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๔๖
๔.๑ ขบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์	๔๖
๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของหมวกกะปิเยาะห์	๔๖
๔.๑.๒ การผลิตหมวกกะปิเยาะห์	๔๙
๔.๑.๓ รูปทรงและส่วนประกอบของหมวกกะปิเยาะห์	๕๒
๔.๑.๔ แหล่งผลิตกะปิเยาะห์ที่สำคัญในปัจจุบัน	๕๔
๔.๑.๕ ประเภท ลวดลาย และรูปทรงหมวกกะปิเยาะห์	๕๕
๔.๒ แนวทางที่มีผลทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการจำหน่าย	๕๗
๔.๒.๑ ปัจจัยที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อย ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จใน การผลิตหมวกกะปิเยาะห์	๕๗
๔.๒.๒ กระบวนการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ ด้านการผลิตหมวกกะปิเยาะห์	๕๙
๔.๒.๓ ความสัมพันธ์ของหมวกกะปิเยาะห์กับการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน	๖๑
๔.๓ การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่า ทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกาย	๖๒
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๖๔
๕.๑ ความเข้มแข็งของชุมชน	๖๔
๕.๒ รูปแบบการกระบวนการรวมกลุ่มของผู้ผลิตกะปิเยาะห์ของชุมชน	๖๕
๕.๓ บทบาทของกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ต่อการพัฒนาชุมชน	๖๖
๕.๔ ปัจจัยภายในที่สนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง	๖๖
๕.๕ ข้อเสนอแนะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน	๖๗
๕.๖ อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๖๘
๕.๗ อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อการแข่งขันในตลาดสากล	๖๘
บรรณานุกรม	๗๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รูปภาพ	
ภาพที่ ๑ สถาปัตยกรรมโรมันตะวันออก ศิลปะไบเซนไทน์ (Byzantine) ปัจจุบันอยู่ที่ประเทศตุรกี	๖
ภาพที่ ๒ แสดงโครงสร้างของวัฒนธรรมอิสลาม	๑๓
ภาพที่ ๓ โครงสร้างวัฒนธรรมลายุปัตตานี	๑๖
ภาพที่ ๔ รูปแกะสลักในสมัยอัสสิเรียนชาวอัสสิเรียนมีการสวมกะปิเยาะห์	๑๗
ภาพที่ ๕ การสวมหมวกกะปิเยาะห์อย่างเดี่ยว ผ้าโพกศีรษะซุมาฆและซุตเราะฮ์	๑๘
ภาพที่ ๖ ดงต้นสาคุ ปัจจุบันอยู่ริมคลองที่ไหลผ่านบริเวณ	๒๐
ภาพที่ ๗ ทำนบกั้นน้ำสมัยโบราณ	๒๑
ภาพที่ ๘ จุดที่คาดว่าเรือจมอยู่ใต้ดินห่างจากลำคลองบ้านท่าราบ	๒๒
ภาพที่ ๙ หินฝังศพในสมัยก่อน เพื่อบอกให้รู้ว่ามิศพอยู่บริเวณนี้	๒๒
ภาพที่ ๑๐ บ้านโบราณซึ่งใช้ไม้ที่ล่องมาจากอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา เมื่อกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว	๒๓
ภาพที่ ๑๑ เหยี่ยวดีนาร์ทองคำแท้ที่ใช้แพร่หลายในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง	๒๓
ภาพที่ ๑๒ เหยี่ยวที่ใช้ในปัตตานีระหว่างปี ค.ศ.๑๕๐๐ - ๑๗๐๐	๒๔
ภาพที่ ๑๓ หมวกสอเกาะ(songkok)	๓๘
ภาพที่ ๑๔ ผ้าโพกศีรษะวัฒนธรรมของชาวอาหรับ	๔๖
ภาพที่ ๑๕ สวมใส่กะปิเยาะห์ในขณะที่ปฏิบัติศาสนกิจละหมาด	๔๗
ภาพที่ ๑๖ สวมใส่กะปิเยาะห์ในการประกอบพิธีอิฎญ์	๔๘
ภาพที่ ๑๗ สวมใส่กะปิเยาะห์ในการศึกษาอัลกุรอาน	๔๘
ภาพที่ ๑๘ สวมใส่กะปิเยาะห์ในวันฮารีรายอ	๔๘
ภาพที่ ๑๙ กะปิเยาะห์ทรงชุดาน	๔๙
ภาพที่ ๒๐ กะปิเยาะห์ทรงมัสยิด	๔๙
ภาพที่ ๒๑ กะปิเยาะห์ทรงสูง	๕๐
ภาพที่ ๒๒ กะปิเยาะห์ทรงซอเกาะดำ	๕๐
ภาพที่ ๒๓ กะปิเยาะห์ทรงตริตจอแดน	๕๐
ภาพที่ ๒๔ ส่วนประกอบของกะปิเยาะห์	๕๒
แผนที่	
แผนที่ ๑ แผนที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๑๗
แผนที่ ๒ แสดงเส้นทางการส่งกะปิเยาะห์ไปยังประเทศซาอุดีอาระเบีย	๒๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนภูมิ	
แผนภูมิที่ ๑ แสดงจำนวนผู้ผลิตหวมกะปิเยาะห์จำแนกตามพื้นที่ หมู่บ้านของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี	๒๖
แผนภูมิที่ ๒ แสดงปริมาณกะปิเยาะห์จำแนกตามประเภทที่ผลิตได้ของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี	๒๗
แผนภูมิที่ ๓ แสดงตลาดรับซื้อกะปิเยาะห์ของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี	๒๗
แผนภูมิที่ ๔ แสดงมูลค่าการจำหน่ายกะปิเยาะห์แต่ละประเภทของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี	๕๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของการวิจัย

วัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมที่ถือปฏิบัติตามหลักการอิสลาม “วิถีชีวิตคือศาสนา ศาสนาคือชีวิต” ตามหลักการอิสลามผู้ที่ศรัทธาในอิสลาม คือ ผู้ที่ปฏิญาณตนด้วยหัวใจที่แน่วแน่ต่อทูตของพระองค์และด้วยกรอบความคิดที่ว่า “มนุษย์เป็นสิ่งถูกสร้างและมีชีวิตที่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณบริสุทธิ์” (รัตติยา สาและ:๑๕๔๓) ด้วยเหตุนี้การแต่งกายของชาวมลายูมุสลิม จึงเป็นไปตามหลักการในศาสนาอิสลาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญในการปกปิดสิ่งฟุ้งละอายเป็นร่างกาย (เอาเราะฮ์ คือ สุภาพบุรุษที่บังคับให้ปิดตั้งแต่สะดือไปจนถึงหัวเข่า สำหรับสุภาพสตรีตั้งแต่ผมไปจนถึงเท้า) โดยเฉพาะร่างกายของสตรีมุสลิม ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของเรือนร่างเพศหญิง ดึงดูดความสนใจของบุรุษเพศ อันจะก่อให้เกิดความเสียหาย ความไม่ดีไม่งามต่อสังคม (พิตนะห์) ศาสนาอิสลาม จึงได้วางหลักเกณฑ์ไว้เพื่อป้องกันพิตนะห์ที่จะเกิดขึ้นและให้ความสำคัญมากในเรื่องการแต่งกายให้มิดชิด (Muhamad Ratib al nabli,๒๐๑๑ : ๕) ในพื้นที่คาบสมุทรมลายู สุภาพบุรุษจะนิยมสวมใส่หมวกที่เรียกกันว่า ซอเกะก (Songkok) (ลักษณะซอเกะกจะเป็นหมวกเรียบๆ สีดำ มี ๒ มุม แข็งๆ สามารถคลี่ออกได้และถ้าหุบเข้าจะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบนๆ ส่วนใหญ่จะทำด้วยผ้ากำมะหยี่) ส่วนหมวกกะปิเยาะห์นั้นเป็นหมวกที่ชาวไทยมุสลิมสวมใส่เมื่อประกอบศาสนกิจ (การประกอบพิธีละหมาด) และสวมใส่ประจำวัน การสวมใส่กะปิเยาะห์ในปัจจุบัน นอกจากจะใช้ในระหว่างการละหมาดแล้ว กะปิเยาะห์ยังเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายเพื่อปกป้องถึงความ เป็นมุสลิม

กะปิเยาะห์เป็นวัฒนธรรมของชาวอาหรับมาแต่ดั้งเดิม ต่อมาได้กระจายมาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส การที่มุสลิมใส่กะปิเยาะห์หรือใช้ผ้าโพกศีรษะ เนื่องจากใส่แล้วได้บุญ เพราะเป็นการแต่งกายตามแบบท่านนบีมุฮัมมัด ทั้งนี้เพราะจริยวัตรของท่านทุกอย่างถือเป็นแบบฉบับของมุสลิมทั่วโลกที่ควรประพฤติปฏิบัติตาม ผ้าโพกศีรษะที่นับว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวอาหรับที่ใช้ชีวิตอยู่กลางทะเลทรายนั้น นอกจากจะใช้ในระหว่างการประกอบศาสนกิจอย่างการละหมาดแล้ว ยังใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่าง เช่นเดียวกับผ้าขาวม้าของคนไทย คือ ใช้ปูนอน ใช้ปูละหมาด ใช้แทนเชือก กั้นหนาว กั้นแดดในทะเลทราย หมวกกะปิเยาะห์จึงกลายเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในประเทศไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นแหล่งกำเนิดการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ นอกจากนี้ยังผลิตที่ตำบลกะมียอและตำบลคลองมานิง ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานีด้วยเช่นกัน

หมวกกะปิเยาะห์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมลายูปัตตานีอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมานานหลายอายุคน และเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของคนมลายูที่ได้สรรค์สร้างขึ้นสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวมลายู สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความคิดความเชื่อ ศาสนาของคนมลายู เนื่องจากเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ผ่านกระบวนการกรองนำเอาซึ่งความเชื่อ จรรยา มารยาท ความประพฤติที่ควรปฏิบัติหลักคำสอนศาสนา วิถีชีวิตมาผสมผสานลงในเครื่องแต่งกายที่เป็นกะปิเยาะห์ ซึ่งจุดมุ่งหมายไม่เพียงเพื่อความสวยงามอย่างเดียว แต่มีจุดมุ่งหมายทางศาสนา รวมอยู่ด้วย เช่น เพื่อบ่งบอกถึงสัญลักษณ์แห่งการถือปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา ตลอดจนความ มีจริยธรรมและมารยาท กะปิเยาะห์จึงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่สะท้อนให้เห็นถึงความงามด้านการ แต่งกายของชาวมลายูในพื้นที่

การเพิ่มขึ้นของผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามที่มากขึ้นเรื่อยๆ การหลั่งไหลของชาวมุสลิมที่ เดินทางประกอบพิธีฮัจญ์นับล้านๆ คนทุกปี ทำให้ความต้องการใช้กะปิเยาะห์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ ประกอบศาสนกิจจึงมีเพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้ปริมาณความต้องการของกะปิเยาะห์จึงมีอย่าง สม่าเสมอทุกปี ด้วยแรงจูงใจในความต้องการกะปิเยาะห์จำนวนมากนี้เอง ทำให้บรรดาประเทศที่มี ศักยภาพ ในการผลิตกะปิเยาะห์ต่างพัฒนารูปแบบและผลิตเพื่อส่งออกมาวางขายให้ทันกับช่วงของ การประกอบพิธีฮัจญ์ของทุกปี และนับวันจะมีการแข่งขันกันสูงขึ้น ประเทศที่มีกำลังการผลิตกะปิ เยาะห์ในปัจจุบัน ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในแถบเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ บังคลาเทศ ประเทศมุสลิมที่ไม่ใช่ผลิตส่งขายเฉพาะที่ซาอุดีอาระเบียเท่านั้น แต่ได้ ข้ามพากมาเจาะตลาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นในประเทศมาเลเซีย ไม่เว้นแม้แต่ ประเทศไทย นอกจากนี้ที่ประเทศจีน โดยเฉพาะทางด้านตะวันตกของประเทศแถบมณฑลซินเกียง ดินแดนทะเลทรายที่ผู้คนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ได้ส่งหมวกกะปิเยาะห์ออกจำหน่ายโดยถูก ส่งมาที่เชียงใหม่ เพื่อลงเรือสินค้าแล้วส่งไปขายยังกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลุ่ม ประเทศตะวันออกกลาง สำหรับประเทศไทยโดยเฉพาะจังหวัดปัตตานีหรือที่ชาวมุสลิมในแถบ ตะวันออกกลางรู้จักกันดีในนามว่า “ฟาฏอนี” จังหวัดปัตตานีนับเป็นแหล่งผลิตกะปิเยาะห์จำนวนมาก แห่งหนึ่งที่มีส่วนแบ่งการตลาดถึง ๑ ใน ๓ ของกะปิเยาะห์ที่ขายอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย

ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ชาวมลายูมุสลิมมีวิถีชีวิตเหมือนกับชุมชนมุสลิมโดยทั่วไป ผู้ที่มีกำลังความสามารถที่จะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ได้ก็ควรจะไปอย่างน้อย ๑ ครั้ง ในชีวิต การเดินทางจากปัตตานีเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ในสมัยก่อนจะใช้เรือใบเดินสมุทรซึ่งต้องใช้ เวลาในการเดินทางนานถึง ๖ เดือน เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนการเดินทางด้วยเรือใบจึงเปลี่ยนไปเป็นการ เดินทางด้วยรถยนต์ การเดินทางจึงเร็วขึ้นจาก ๖ เดือนเหลือเพียงเดือนเดียว ในระหว่างที่ประกอบ พิธีฮัจญ์ผู้คนที่ลี้ภัยมาจากทุกมุมโลก ไม่ว่าจะชาติใด ภาษาใด ฐานะสูงต่ำเพียงไหน แต่เมื่อมาอยู่ ที่นี้ทุกคนจะใช้ชีวิตแบบเดียวกันอย่างเสมอภาคมุ่งหมั่นด้วยเสื้อผ้าสีขาว ใส่กะปิเยาะห์สีขาว บางคนทำ

กะปิเยาะห์ขึ้นใช้เอง ชาวปัตตานีได้เรียนรู้วิธีการทำกะปิเยาะห์จากที่นครมักกะฮ์ บางคนได้ยึดเป็นอาชีพชั่วคราวก่อนกลับบ้านเกิดที่ปัตตานี ด้วยทักษะจากการทำกะปิเยาะห์ในนครมักกะฮ์นี้เอง สิ่งที่ดีตัวชาวปัตตานีกลับมาคือความรู้ที่นำมาสร้างสรรค์กะปิเยาะห์สินค้าทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นรายได้ส่วนหนึ่งของชาวมลายูในจังหวัดปัตตานี

การทำหมวกกะปิเยาะห์ในจังหวัดปัตตานี เริ่มต้นที่ตำบลกะมิยอ จากนั้นจึงได้ขยายไปสู่ตำบลปยุต และตำบลคลองมาโนงตามลำดับ ซึ่งทั้งสามตำบลนี้ล้วนอยู่ในเขตอำเภอเมืองปัตตานีทั้งสิ้น แรกๆ ผู้ผลิตมีรายได้ดีแต่เมื่อมีคนทำมากขึ้น ราคาขายจึงต้องลดลง ดังนั้นการออกแบบใหม่ๆ ไม่ซ้ำใคร จึงมีความสำคัญต่อการเพิ่มมูลค่า การลอกเลียนแบบเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผู้จำหน่ายจึงต้องออกแบบใหม่กันอยู่เรื่อยๆ เพื่อแข่งขันทางการตลาด จนท้ายที่สุดการออกแบบใหม่ก็ไม่สามารถต้านทานกลไกการตลาดที่พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด แรงจูงใจที่จะออกแบบลายใหม่จึงหายไปกับราคาที่ถูกลงต่ำลงทุกเดือนทุกปี บางเดือนราคาถูกลงหลายครั้ง แต่ความดีนรณในการคิดค้นลวดลายใหม่ได้สร้างทักษะฝีมือของผู้ผลิตกะปิเยาะห์ให้สูงขึ้น อีกทั้งรูปแบบและลวดลายอันหลากหลายได้ถูกถ่ายทอดลงบนเนื้อผ้าของกะปิเยาะห์อย่างละลานตา

การผลิตหมวกกะปิเยาะห์โดยเริ่มจากระบบเครือญาติ แบ่งบทบาทการผลิตแบบแยกส่วนตามความถนัด ก่อนจะนำมาประกอบเป็นรูปทรงที่สมบูรณ์ในภายหลังทำให้ผลผลิตมีคุณภาพใกล้เคียงกันทุกใบ นับจากนั้นมากำลังการผลิตได้ขยายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง รวมตัวเป็นกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยขึ้นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีผู้ประกอบการลงทุนในการจัดหาเครื่องตัดผ้า เครื่องฉลุลายและวัสดุ เช่น ผ้า และด้ายในการเย็บกะปิเยาะห์ ส่วนสมาชิกในกลุ่มจะทำหน้าที่เป็นแรงงานรับจ้างตัดและเย็บส่วนประกอบของกะปิเยาะห์ตั้งแต่การตัดผ้า การเย็บส่วนหัว การเย็บส่วนฐาน การฉลุลายและการนำชิ้นส่วนมาประกอบเป็นกะปิเยาะห์ ผู้รับจ้างเย็บกะปิเยาะห์จะต้องมีจักรอุตสาหกรรมเป็นของตนเอง ขณะนั้นมีกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยในตำบลกะมิยอกว่า ๗๙ กลุ่ม จากทั้งหมด ๗ หมู่บ้าน แต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกเฉลี่ย ๑๐-๑๕ คน ผู้ผลิตรายย่อยจะทำการรวบรวมผลผลิต เพื่อนำมาคัดแยกระดับคุณภาพของกะปิเยาะห์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับเอ ระดับบีและระดับซี จำหน่ายตามราคาที่พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด (กรวิภา ขวัญเพชรและคณะ,๒๕๔๘:๑)

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นปัญหาการผลิตกะปิเยาะห์ ยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่ากะปิเยาะห์ พบว่าปัญหาเชิงพัฒนา ได้แก่ ๑.จำนวนตลาดที่จำหน่ายสินค้ามีน้อย ๒.การผลิตสินค้าไม่มีคุณภาพทำให้จำหน่ายได้ราคาถูก ๓.การแข่งขันกับต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีนส่งมาขายในประเทศซาอุดีอาระเบียมากกว่าทุกปี และผลิตภัณฑ์ของจีนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวโน้มในอนาคตหากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ไม่สามารถลดต้นทุนการผลิต ลดต้นทุนการบริหารจัดการการขายจะทำให้ยากต่อการที่จะแข่งขันในตลาดประเทศซาอุดีอาระเบีย (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ,๒๕๕๒) การระบุปัญหาพบว่าขาดรูปแบบการส่งเสริมการตลาด การกำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์มีความ

เหมาะสม ข้อเสนอแนะ คือ ๑.การส่งเสริมให้เกิดพลังกลุ่มโดยการรวมกลุ่มอาชีพ ๒.การส่งเสริมโดย การให้ความรู้ในด้านการผลิตและการตลาดและ ๓.การส่งเสริมความสัมพันธ์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐกับ สมาชิกกลุ่มอาชีพร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น (นันทวรรณ ประสานทรัพย์,๒๕๕๑)

การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ได้มีแนวโน้มขยายกว้างมากขึ้น จากตำบลเป็นอำเภอและจังหวัด มี ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยมากขึ้น นอกจากนี้ยุทธศาสตร์จังหวัดปัตตานียังได้กำหนดให้ปัตตานีเป็น ศูนย์กลางของการผลิตเครื่องแต่งกายมุสลิมและกะปิเยาะห์ถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งตามแผนพัฒนา จังหวัด จึงนับว่าเป็นสิ่งที่สอดคล้องทั้งในระดับพื้นที่ ระดับนโยบายและในส่วนของประชาชนเอง ก็จะสามารถประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นตามวิถีชีวิตของมุสลิม ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัย จึงจะดำเนินการศึกษาเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอ เมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาสนับสนุนการพัฒนาการผลิตหมวกกะปิเยาะห์อย่าง ยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาขบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๒. เพื่อศึกษาแนวทางที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัด ปัตตานี ประสบความสำเร็จในจำหน่าย
- ๓.เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิตกะปิเยาะห์ของ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อการแข่งขันในตลาดสากล

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในเขตพื้นที่ชุมชนกะมียอและชุมชนคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัด ปัตตานี ซึ่งรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อย ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ครอบคลุมถึงการค้นหา ความเป็นมาของการสร้างอาชีพผลิตหมวกกะปิเยาะห์ การรวมกลุ่ม ตลอดจน ศึกษาบริบทความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อนำไปสู่การถอดบทเรียนความสำเร็จในการพัฒนาการผลิต กะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย ๒ ชุมชน คือ ชุมชน กะมียอและชุมชนคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนกะมียอ ตั้งอยู่ในตำบลกะมียอห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองปัตตานี ไปทางทิศ ตะวันออกระยะทางประมาณ ๑๑ กิโลเมตร มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ เหมาะแก่การทำการเกษตร มี คลองไหลผ่านหมู่บ้านซึ่งเหมาะแก่การทำนาทำไร่ ทำสวนผลไม้และเพาะปลูกพืชสวน เศรษฐกิจ พอเพียง พออยู่ พอกิน มีการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีอาชีพเดียวกันคือเย็บหมวกกะปิเยาะห์ ที่เป็น เอกลักษณ์เด่นและสร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอเมืองปัตตานี

ชุมชนคลองมานิง เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองปัตตานี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ เมืองปัตตานี ประมาณ ๙ กิโลเมตร อาชีพหลักประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่นทำนา ปลูกผัก ค้าขายและรับจ้างโรง อาชีพเสริม รับจ้างปักจักรผ้าคลุมผม รับจ้างเย็บหมวกกะปิเยาะห์และเลี้ยง นกเขา

๑.๔ คำถามหลักในการวิจัย

คำถามหลักในการวิจัยมี ๓ คำถามดังนี้

๑. แนวทางที่ทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบ ความสำเร็จมีอะไรบ้าง มีแนวทางและกระบวนการอย่างไร
๒. กระบวนการถอดบทเรียนเป็นอย่างไรและเมื่อถอดบทเรียนแล้วมีวิธีการส่งเสริมและ ถ่ายทอดอย่างไร
๓. การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมาอยู่ที่ท้องถิ่นด้านการ แต่งกายอย่างไร

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงกระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อย่างเป็น ระบบ
๒. ได้ทราบแนวทางที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัด ปัตตานี ประสบความสำเร็จในการผลิตกะปิเยาะห์
๓. ได้แนวทางการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิตกะปิเยาะห์ของอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๔. ได้แนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมาอยู่ที่ท้องถิ่นด้านการแต่งกายการสวม ใส่หมวกกะปิเยาะห์

๑.๖ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมลายูมุสลิม จะเห็นได้ว่า ลักษณะการแต่งกายของมุสลิม ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมตามแต่ภูมิภาคนั้น ๆ เช่น ภูมิภาคตะวันออกกลาง (ประกอบด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมอาหรับ เปอร์เซีย ตุรกี) ภูมิภาคแอฟริกา ภูมิภาคเอเชียกลาง (คาซัคสถาน อุซเบกิสถาน) ภูมิภาคเอเชียใต้ (อินเดีย ปากีสถาน) และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (คาบสมุทรมลายู และหมู่เกาะ) มีรายละเอียดลักษณะการแต่งกายแตกต่างกันไป สตรีมุสลิมแถบตะวันออกกลาง นิยมสวมเสื้อคลุมยาว เรียกว่า อบายะห์ (Abaya) ในเอเชียใต้นิยมหม่ม紗หรี ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจสวมเสื้อผ้าไหมสลินหรือลูกไม้ตัวยาวแบบมลายู นุ่งซิ่นปาเต๊ะ ผ้าบาติก หรือการจับเอาหลายวัฒนธรรมมาผสมผสาน

สำหรับการคลุมศีรษะของสตรีมุสลิม มีลักษณะการคลุมหลายลักษณะ เช่น คิมาร์ (Khimār) หรือตอระฮุ (Tarha) คือการใช้ผ้าคลุมศีรษะโดยเปิดเผยใบหน้าหรือนิเกบ (Niqab) การใช้ผ้าปิดบัง ใบหน้า แต่เปิดเผยเฉพาะดวงตาและบุรเกาะ (Burqa) คือปิดคลุมใบหน้าทั้งหมด ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ผ้าคลุมฮิญาบได้คิดค้นด้วยภูมิปัญญาการเย็บปักผ้าคลุมอย่างประณีต รักษาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้วยการออกแบบลายปักผ้าและสีสันทัน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มุสลิมชายในวัฒนธรรมมลายูจะสวมโตะบ (Thawb/Thobe) ลักษณะเป็นชุดยาว หรือหากมีพิธีการสำคัญสามารถคลุมทับด้วยเสื้อคลุมมิชลาห์ (Mishlah/Bisht) สวมหมวกกะปิเยาะห์ (kapiyah) คลุมศีรษะด้วยผ้าชีมัค (Shemagh) หรือคัฟฟิเยห์ (Keffiyeh) ซึ่งมุสลิมไทยเรียกว่า "ผ้าซาราบั่น" มีลักษณะการคลุมและโปกหัวหลากหลายแบบหรือการรัดด้วยเชือกถักสายรัด อเกล (AgeL/Egal/Ogal/Igal) ซึ่งอาจมีพู่ห้อย การรัดไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ผ้าซาราบั่นหลุดเลื่อน โดยต้องอยู่ในขอบเขตของเอาระาะห์ (อวัยวะฟังสรวงสำหรับผู้ชาย คือ ระหว่างสะดือและหัวเข่า และสำหรับผู้หญิง คือ ปกปิดเรือนร่างทั้งหมด ยกเว้นฝ่ามือทั้งสองและใบหน้า) (<http://hu-knowledge๑๐๘.blo>)

สำหรับความหมายของกะปิเยาะห์ ตามความหมายเดิมที่คนในชุมชนเรียก เป็นหมวกรูปทรงกระบอก ไม่มีปีก ซึ่งบุรุษผู้นับถือศาสนาอิสลาม สวมใส่เวลาประกอบศาสนากิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการละหมาด กรวิภา ขวัญเพชรและคณะ (๒๕๔๘ : บทคัดย่อ) ได้ให้ความชัดเจนในเรื่องดังกล่าวว่า หมวกกะปิเยาะห์จะทำหน้าที่รวบเก็บบอยผมไม่ให้บดบังหน้าผากเวลาก้มกราบ ช่วยให้การละหมาดสมบูรณ์ นอกจากนี้ กะปิเยาะห์ยังเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่บ่งบอกถึงความเป็นมลายูหรือมุสลิมอย่างชัดเจน คำว่า กะปิเยาะห์ มีรากศัพท์มาจากภาษาอาหรับ เชื่อว่ามาจากคำว่า คูฟิยะฮ์ แปลว่า หมวกแต่ด้วยสำเนียงภาษาแต่ละภาษาท้องถิ่นที่ต่างกันออกไป จึงทำให้ออกเสียงเพี้ยนไป สำหรับในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งตรงกับบางรัฐในมาเลเซียและบางประเทศในอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยอินโดนีเซีย สิงคโปร์ และบรูไน เป็นต้น สำหรับรูปแบบกะปิเยาะห์ที่เป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวมลายูในประเทศไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากอาหรับที่คาดว่า

มาจากการทอดแบบโดมมัสยิดซึ่งมีวิวัฒนาการจากสถาปัตยกรรมแบบตุรกี ซึ่งเรียกว่าศิลปะแบบไบเซนไทน์ (Byzantine)

ภาพที่ ๑ สถาปัตยกรรมโรมันตะวันออก ศิลปะไบเซนไทน์ (Byzantine)

ปัจจุบันอยู่ที่ประเทศตุรกี

ที่มา : <http://writer.dek-d.com>

ลักษณะดังกล่าวถูกนิยมชมชอบในหมู่คณะชาวอาหรับและมุสลิมโดยทั่วกัน อันเป็นวัฒนธรรมทางศิลปการแต่งกายของชาวมุสลิม เมื่อศาสนาอิสลามเผยแพร่ออกไป วัฒนธรรมการแต่งกายดังกล่าวก็ได้ติดตามไปด้วย แต่รูปแบบและลักษณะกะปิเยาะห์เองก็อาจไม่ได้คงรูปแบบเดิม หากเปลี่ยนรูปทรงไปตามวัฒนธรรม ภูมิอากาศ และวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตกะปิเยาะห์ของแต่ละประเทศ เช่น หนังสัตว์ ผ้ายกมะหยี่

กะปิเยาะห์เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมลายูท้องถิ่นพื้นบ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่ชาวมลายูท้องถิ่นใช้และมีการสืบทอดกันมา กะปิเยาะห์จึงเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของคนมลายูที่มีการสืบทอดสืบสานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คำว่า “กะปิเยาะห์” ในหลายๆภาษาได้มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น ในภาษาอาหรับ “เตากิเยาะห์” (Tauqiah) ซึ่งแปลว่า สิ่งที่ชาวอาหรับได้ปิดบนศีรษะ แต่ก่อนชาวอาหรับได้ใช้ผ้าคลุมศีรษะเพื่อปิดบังแดดในทะเลทราย ซึ่งต่อมาพัฒนาจากการใช้บังแดดมาเปลี่ยนบางส่วนให้มีรูปแบบเหมือนหมวก

กะปิเยาะห์ที่เห็นรูปทรงในปัจจุบันนี้นั้น อาจเป็นไปได้ว่ามาจากรูปทรงของโดมมัสยิด และโดมมัสยิดที่เห็นโดยทั่วไปมีรากฐานมาจากสิ่งก่อสร้างของโรมันตะวันออก ได้แก่กรุงคอนสแตนติโนเปิล (เดิมชื่อ ไบแซนไทน์) ปัจจุบันคือ อิสตันบูล ประเทศตุรกี ซึ่งเรียกว่าศิลปะแบบไบเซนไทน์ (Byzantine) ส่วนประกอบของกะปิเยาะห์ ประกอบไปด้วย ๒ ส่วนคือส่วนฐานและส่วนหัว ส่วนฐาน

เรียกตามภาษาอาหรับว่า “จิดา” (Jida) ภาษามลายูเรียกว่า “ฮีบู” ส่วนหัว เรียกตามภาษาอาหรับว่า “เฟอ์ก” (Fauk) ภาษามลายูเรียกว่า “ตาโป๊ะ” (<http://www.thaitextile.org>)

เนื่องจากหมวกกะปิเยาะห์เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมด้านเครื่องแต่งกายอันมาจากความคิดสร้างสรรค์ของสังคมมลายู หมวกกะปิเยาะห์จึงเปรียบเสมือนสมบัติที่ล้ำค่าของคนมลายูในอดีต กล่าวคือนอกจากคุณค่าในทางวัฒนธรรมแล้ว หมวกกะปิเยาะห์ยังมีคุณค่าในด้านความเชื่อและยึดมั่นในวิถีชีวิต ในหมวกกะปิเยาะห์จะแฝงความเป็นตัวตนของคนมลายู แสดงถึงอารยธรรมมลายูในอดีต ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด มุมมองต่อสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของคนมลายู เช่น การมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น วัฒนธรรมดังกล่าวได้รับการสืบทอดเป็นรากฐานในการสร้างอารยธรรมในปัจจุบัน เสริมสร้างให้สมาชิกในสังคมปัจจุบันมีระเบียบในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ โดยเฉพาะในยุคสมัยของวัฒนธรรมไร้พรมแดน ท่ามกลางกระแสยุคโลกาภิวัตน์ หมวกกะปิเยาะห์จึงเป็นเสมือนกระจกสะท้อนวัฒนธรรมชนชาติมลายู

ตามทัศนะของแมทธิว อาร์โนลด์ (Matthew Arnold, 1960) ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับสังคมที่มีวัฒนธรรมในหนังสือ Culture and Anarchy ว่า สังคมที่มีวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีระเบียบในการดำเนินชีวิต มีจิตใจละเอียดอ่อนและมีกิจกรรมยามท้อนอนโยน มีจริยธรรมที่สูงส่ง มีความรู้ความสามารถนำพาสังคมให้อยู่ในกรอบความดีงาม สังเกตได้ว่าการมีวัฒนธรรมนั้นจะมีความเกี่ยวเนื่องกับการมีระเบียบวินัย ความละเอียดอ่อนของจิตใจ และกิจกรรมยามท้อการมีศีลธรรมจริยธรรม การมีความรู้ที่เที่ยงตรงและเป็นประโยชน์จึงจะสามารถสร้างสังคมที่ดีงาม จากกรอบความหมายดังกล่าวสามารถเห็นได้จากบทบาทของคนในชุมชนกะมียอและชุมชนคลองมาบิงได้รวมตัวการผลิต การตลาดและการสวมใส่หมวกกะปิเยาะห์ที่เสมือนทำหน้าที่สร้างสมาชิกในสังคมให้เป็นมนุษย์ที่มีวัฒนธรรม

ในส่วนของบทบาทหน้าที่ที่มีการรวมตัวผลิต การตลาด ตลอดจนการสร้างค่านิยมสวมใส่ของหมวกกะปิเยาะห์ดังกล่าว และในการสร้างสมาชิกให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยนั้น เริ่มแรกที่ตัวผู้ผลิตเองที่ต้องทำตามกฎระเบียบทั้งในด้านรูปแบบโครงสร้างแม้กระทั่งในการออกแบบ หมวกกะปิเยาะห์ก็เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ที่มีกฎระเบียบไม่สามารถออกแบบตามใจปรารถนาของผู้ผลิตกะปิเยาะห์ เป็นหมวกที่ไม่เพียงมีโครงสร้างที่ต้องมีแบบโตมของมัสยิด แต่เป็นหมวกผ้าที่เกิดจากการนำผ้าหลายๆ ชนิดมาตัดเย็บซ้อนกัน ๓ ชั้น บนหมวกกะปิเยาะห์จะมีลวดลายหลายสีเส้นและฉลุตามแต่ผู้ประดิษฐ์งานฝีมือจะคิดทำ ทั้งรูปทรงของหมวกกะปิเยาะห์มีด้วยกันหลากหลาย อาทิ ทรงดาตา ทรงจาบา ทรงเมกกะ ทรงสูง ทรงลายรุ้ง ทรงขอเกาะดำ ทรงมัสยิด และทรงตริดจ้อแดน แต่ละทรงจะมีความงดงามแตกต่างกันไป ทรงที่ชายตีราคาย่อมเยาเป็นที่นิยมคือ "ทรงชูดาน"

ในลำดับถัดมาหวมกาะปิเยาะห์ในบทบาทของการสร้างสมาชิกให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมายาท หวมกาะปิเยาะห์ซึ่งเป็นผลผลิตของสังคมมลายูในยุคสมัยที่อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญในเรื่องของความสวยงามในด้านการแต่งกายบ่งบอกถึงความศรัทธาในศาสนา และกิจกรรมายาท สังคมสมัยเก่าได้เน้นหนักในเรื่องการแต่งกายที่สุภาพ ปกปิดร่างกายในส่วนที่อาจทำให้เกิดอารมณ์ทางเพศ การที่ชาวมลายูมุสลิมชายมีหวมกาะปิเยาะห์บนศีรษะ เป็นการบ่งบอกถึงความมีคุณธรรมอยู่ในใจ ทำให้สังคมมีความเชื่อถือและนับถือ การที่ตัวบุคคลยอมสวมใส่หวมกาะดังกล่าว เป็นกรรมวิธีหนึ่งในการรักษาความสงบสุขของสังคม

การที่สังคมมลายูมีวัฒนธรรมการแต่งกายในลักษณะดังกล่าวนี้ นอกจากเป็นเอกลักษณ์ของคนในสังคมแล้วยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่ดึงดูด บ่งเพาะสมาชิกให้ควบคุมพฤติกรรมและอารมณ์ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวนี้จะสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบที่สามารถควบคุมพฤติกรรมและอารมณ์ในทุกสถานการณ์ด้วยการแต่งกายเชิงธรรมะและศาสนา ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ หมายถึงความสามารถในการเอาชนะอารมณ์ สำหรับสังคมมลายูแล้วความรู้สึกและอารมณ์มักจะถูกมองว่าเป็นสาเหตุของความตกต่ำของมนุษย์ ดังนั้นความสามารถในการควบคุมความรู้สึกและอารมณ์เป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงความสูงส่ง และความเจริญของมนุษย์ (Noriah Taslim, ๗๐-๗๒)

นอกจากนั้นการสวมใส่หวมกาะในลักษณะดังกล่าวนี้ยังเสริมสร้างให้สมาชิกในสังคมมีความเอาใจใส่อารมณ์ของผู้อื่น หลีกเลี่ยงการทำร้ายความรู้สึกของผู้อื่นหรือการทำให้ผู้อื่นเจ็บช้ำน้ำใจ เป็นการสร้างสังคมที่เคารพสิทธิและความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวนี้เป็นคุณลักษณะของผู้มีวัฒนธรรมนั่นเอง

สรุปแล้วการแต่งกายเชิงธรรมะ (การสวมหวมกาะปิเยาะห์) และการผลิตต้องอาศัยความสร้างสรรค์อย่างสูง ผู้ผลิตและผู้สวมใส่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สึกและการยอมรับในศาสนาที่กว้างขวางและจะผูกเชื่อมโยงกับสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด ความคิดที่เปิดกว้าง ก้าวไกล อันแสดงถึงความมีอารยธรรมของชนชาติอันเป็นผู้ที่อัลลอฮ์รังสรรค์

๑.๗ นิยามศัพท์

วัฒนธรรม หมายถึง ผลงานทั้งหมดที่มนุษย์สร้างขึ้นนอกเหนือจากธรรมชาติ ดังนั้นวัฒนธรรมอาจเป็นได้ทั้งแนวคิด ทศนคติ มโนคติ ความรู้ ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์และการถ่ายทอดต่อกันมาของสังคม

วัฒนธรรมอาหรับ หมายถึง วัฒนธรรมทางด้านภาษา เช่น ภาษาอาหรับ และการแต่งกายของชาวอาหรับ เช่น การสวมใส่เสื่อโต๊ป ที่ปรากฏในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง วิธีในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักศรัทธา บทบัญญัติหรือคำสอนที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษของท่านนบีมุหัมมัด **p**

ชาวมลายูท้องถิ่น หมายถึง ชาวไทยเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายู อาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส รวมถึงพื้นที่อำเภอจะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลาซึ่งพูดภาษามลายูถิ่นปัตตานีเป็นภาษาหลัก

กะปิเยาะห์ หมายถึง หมวกทรงกลมหรือทรงกระบอก ไม่มีปีก ซึ่งบุรุษผู้นับถือศาสนาอิสลามสวมใส่ในเวลาประกอบศาสนกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการละหมาด

ศาสนาอิสลาม หมายถึง ศาสนาที่อัลลอฮ์ ทรงประทานลงมาโดยมีอัลกุรอานเป็นธรรมนูญสูงสุด ซึ่งนบีมุฮัมมัด **ﷺ** เป็นผู้นำ เพื่อมาสั่งสอนและแนะนำแก่มวลมนุษยชาติ มีความศรัทธา ได้แก่ ศรัทธาว่าอัลลอฮ์เป็นพระเจ้า ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ต่าง ๆ เช่นเตารอต อินญีล ซะบูร์ และอัลกุรอาน ศรัทธาในบรรดาศาสนทูตต่างๆ ศรัทธาในบรรดามะลาอิกะฮ์ ศรัทธาในวันสิ้นสุดท้าย และศรัทธาในกฎสภาวะ ข้อบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติ ได้แก่ การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ดำรงการละหมาด วันละ ๕ เวลา จ่ายซะกาต ถือศีลอดในเดือนรอมฎอนทุกปีและบำเพ็ญฮัจญ์หากมีความสามารถ และจริยธรรมคือ หลักการด้านศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม อันเป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับมารยาทและคุณธรรมทางด้านจิตใจ ตลอดจนความประพฤติอันดีงาม ซึ่งเรียกรวมว่า "อิหฺซาน"

อัลกุรอาน หมายถึง คัมภีร์ที่อัลลอฮ์ ทรงประทานลงมาให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด โดยผ่านมลาอิกะฮ์ญิบรีล ด้วยการรายงานของบุคคลเป็นจำนวนมากและการอ่านอัลกุรอานนับเป็น อิบาดะฮ์ (อิบาดะฮ์ คือ ทุกๆ สิ่งที่มีปรากฏในบทบัญญัติ จากคำสั่งใช้ต่างๆ เช่น การละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอด การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นต้น และคำสั่งห้ามต่างๆ เช่น การละทิ้งสิ่งที่เป็นการตั้งภาคี การเป็นศัตรูต่อเพื่อนมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน การละทิ้งการผิดประเวณี หรือไม่ดื่มเหล้า เป็นต้น)

อัลหะดีษ หมายถึง คำพูด การกระทำ การยอมรับ การเจียบ การวินิจฉัย คุณลักษณะ ตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด **ﷺ**

การละหมาด หมายถึง การปฏิบัติการต่ออัลลอฮ์ ด้วยการเจตนาที่บริสุทธิ์ การกระทำและการอ่าน โดยเริ่มจากการกล่าวตักบิร (เป็นชื่อสำหรับใช้เรียกวลี "อัลลอหุ อักบร") และสิ้นสุดด้วยการกล่าวสละม

มุสลิม หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งยอมจำนนต่อพระเจ้า ซึ่งไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ สัญชาติ วัฒนธรรมหรือภาษาใดก็ตามและคำว่า "มุสลิม" ได้นำมาเรียกขาน แก่ผู้ที่ดำเนินตามหลักธรรมคำสอนของอิสลาม

อุมมะห์ (ประชาชาติอิสลาม) หมายถึง ผู้ที่มีความศรัทธาต่อพระเจ้าผู้ทรงเอกะเพียงหนึ่งเดียว มีความศรัทธาต่อรอซูลท่านสุดท้ายคนเดียวกัน มีความศรัทธาต่อคัมภีร์ที่ไม่ถูกบิดเบือนเล่มเดียว

กัน อุมมะฮุนนี่มีความศรัทธาต่อหลักยึดมั่น(อะกีดะฮฺ)หนึ่งเดียว มีแหล่งที่มาที่ได้รับการปกป้องรักษาไว้ แหล่งเดียวกัน นั่นก็คือ อัลกุรอานและอัลหะดีษ

ชุมชนมุสลิม หมายถึง ชุมชนที่เกิดขึ้นมาด้วยกับคำสอนของศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชุมชนมุสลิมเกิดขึ้นมาจากการที่ผู้ซึ่งยอมรับว่าอัลลอฮ์ คือ พระผู้เป็นเจ้าและศาสนทูต มุหัมมัด (ﷺ)

การแต่งกายของมุสลิม หมายถึง การปกปิดสิ่งพึงละอายของร่างกาย เครื่องแต่งกายที่มุสลิมสวมใส่ ต้องปกปิดอวัยวะพึงสงวน (เอาเราะฮฺ) โดยปกปิดอวัยวะพึงสงวนระหว่างสะดือและหัวเข่าสำหรับผู้ชาย และปกปิดเรือนร่างทั้งหมด ยกเว้นฝ่ามือทั้งสองและใบหน้า สำหรับผู้หญิง ได้ทรงดำรัสว่า : “โอ้ ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย แน่แท้เราได้ประทานอาภรณ์ลงมา แก่ผู้เจ้าทั้งหลาย อันเป็นอาภรณ์ที่จะปกปิด อวัยวะพึงสงวนพวกสุเจ้า ตลอดจนเครื่องนุ่งห่มทั้งหลาย (อีกด้วย)” (สูเราะฮฺอัล-อะฮฺรอฟ อายะฮฺที่ 26) ศาสนาอิสลามได้กำหนดให้ชาวมุสลิมต้องปกปิดอวัยวะพึงสงวน (เอาเราะฮฺ) เพื่อเป็นการจำแนกมนุษย์ออกจากสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เปลือยเปล่าไร้เครื่องนุ่งห่ม ดังนั้นหลักการสำคัญของเครื่องแต่งกายสำหรับชาวมุสลิม คือ การปกปิดเรือนร่างหรืออวัยวะพึงสงวน (เอาเราะฮฺ) ในศาสนาอิสลาม จึงไม่มีชุดแต่งกายอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นการเฉพาะ แต่เปิดกว้างสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ในการแต่งกายตามจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นได้ แต่มีเงื่อนไขว่าเครื่องแต่งกายนั้นต้องปกปิดอวัยวะพึงสงวน (เอาเราะฮฺ)

การพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรม หมายถึง การพัฒนาวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและสร้างสรรค์ไว้จนสืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนได้นำมาศึกษาเรียนรู้และเพิ่มมูลค่าของเอกลักษณ์วัฒนธรรมมาอยู่ รวมทั้งเป็นการสร้างระเบียบให้แก่สังคม

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยดังนี้

๒.๑ วัฒนธรรมอิสลามและมลายูปัตตานี

๒.๒ หมวกกะปิเยาะห์

๒.๓ สภาพชุมชนที่ทำการวิจัย

๒.๔ ผู้สวมใส่กะปิเยาะห์

๒.๕ ผู้ผลิตรายย่อย

๒.๖ กรอบความคิดในการวิจัย

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ วัฒนธรรมอิสลามและมลายูปัตตานี

๒.๑.๑ วัฒนธรรมอิสลาม

วัฒนธรรมอิสลามมิได้จำกัดตัวเองอยู่กับชนิดของอาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาคาร บ้านเรือน หรือวิธีการติดต่อสื่อสาร แต่วัฒนธรรมอิสลามหมายรวมถึงการประพฤติปฏิบัติ ความสำนึกทางจิตใจ และค่านิยมทางศีลธรรม นอกจากนี้วัฒนธรรมอิสลามยังหมายรวมถึงความยุติธรรม ขันติธรรม การแสดงออกทางจิตใจที่เจริญแล้ว ตลอดจนศิลปะและวรรณกรรม (สุรพล ทรงวีระ, ๒๕๑๙:๙)

โดยทั่วไปศาสนามักจะแยกกิจกรรมของศาสนาออกจากกิจกรรมทางโลก หรือแยกศาสนาออกจากวัฒนธรรมถึงแม้ว่ากิจกรรมบางอย่างจะมีต้นกำเนิดมาจากศาสนาก็ตาม แต่สำหรับวัฒนธรรมอิสลามแล้วศาสนาเป็นรากฐาน เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมของผู้นับถือโดยสิ้นเชิง ดังความเห็นของนักวิชาการอิสลาม ซึ่งเห็นว่า ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งเดียวกันอย่างแบ่งแยกมิได้ สำหรับคนมุสลิม วัฒนธรรมอิสลามช่วยนิยามขอบเขตทางสังคมให้แก่มุสลิม ศาสนาอิสลามนั้นมีฐานะเป็นติน¹ (Dean) (วิถีสวีต) ดังนั้นศาสนาอิสลามจึงรวมกิจการทุกอย่างของมนุษย์ไว้ รวมทั้งเศรษฐกิจและการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งที่แยกไม่ออกจากศาสนาอิสลาม (สุรินทร์ พิศสุวรรณ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ม.ป.ป.: ๑๖๓)

¹ คำว่า "ติน" ตามภาษาอาหรับ "الدين" อ่านว่า อัลดีน หมายถึง ระบบการดำเนินชีวิตและวิถีสวีต

ด้วยเหตุนี้ศาสนาอิสลามจึงแตกต่างจากความเชื่ออื่น ๆ หลายประการ ที่สำคัญคือลักษณะอันรอบด้านของศาสนานี้ ครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ไว้ทั้งสิ้น แต่สำหรับชาวมุสลิม คัมภีร์อัลกุรอานและจริยวัตรของศาสดาซึ่งปรากฏอยู่ในอัลหะดีษ เป็นแนวทางที่ชัดเจน (สุรินทร์ พิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ม.ป.ป.: ๑๑๙)

บรรจง บินกาซัน (๒๕๒๒ : ๑๖๑) ได้กล่าวถึงศาสนาอิสลามว่า อิสลามเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสำหรับมนุษย์ทุกย่างก้าว ตลอดจนเป็นทั้งกฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องเศรษฐกิจ การปกครอง กฎหมาย วัฒนธรรม จริยธรรม วิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ในทุกสาขา โดยมีคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างคำสอนของศาสดามุฮัมมัดเป็นธรรมเนียมสูงสุด

อารง สุทธาศาสน์ (๒๕๑๙:๑๓๓) มีความเห็นว่า วัฒนธรรมกับเรื่องศาสนาก็คือเรื่องเดียวกัน แยกกันไม่ออก เพราะส่วนหนึ่งของศาสนาอิสลาม คือ แนวทางการดำรงชีวิตที่สังคมมุสลิมถือว่าถูกต้อง ซึ่งถ้ามองอีกแง่หนึ่งก็คือ วัฒนธรรมของสังคม

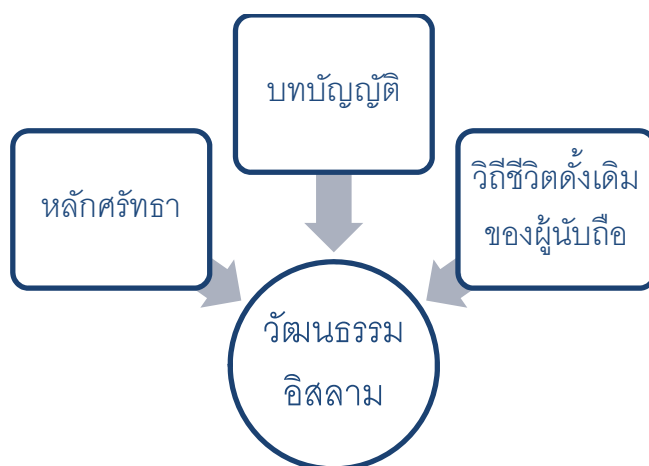
อักบาร์ เอส. อาเหม็ด (Akbar S. Ahmed) นักมานุษยวิทยาชาวปากีสถานที่ได้เสนอว่า ศาสนาอิสลามนั้นมีเพียงหนึ่ง แต่ความเป็นมุสลิมนั้นมีหลากหลาย (อ้างอิงจากสุเทพ สุนทรภัสซ์, ๒๕๔๘: ๙๙)

อะหมัด บัดร์ หะสุน ('Ahmad Badr hāsūn) กล่าวว่า วัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ที่สุดของมนุษย์ เนื่องจากการผสมผสานระหว่างอารยธรรมเก่าแก่กับกฎเกณฑ์ของพระเจ้า ซึ่งรียาฎ นะฮอซาน อาซอ (Riyād Na'sān 'Āghā) กล่าวว่า อิสลามเป็นวัฒนธรรมที่พิเศษ เนื่องจากการผสมผสานอารยธรรมต่าง ๆ ได้แก่ อารยธรรมกรีก อารยธรรมเปอร์เซีย อารยธรรมอินเดีย เป็นต้น เข้าไว้ด้วยกัน และลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือวัฒนธรรมอิสลามไม่ได้เป็นเพียงวัฒนธรรมของชาวมุสลิม หากแต่ยังสามารถเป็นวัฒนธรรมของชนต่างศาสนิกอีกด้วย ดังคำกล่าวของโยฮานา อิบรอฮีม (Yūhānā 'Ibrāhīm) บาทหลวงใหญ่แห่งซีเรีย ความว่า “เราชาวคริสต์ถือว่าวัฒนธรรมอิสลามนั้นคือวัฒนธรรมของเรา เนื่องจากวัฒนธรรมดังกล่าวได้ช่วยเหลือหลอมวิถีชีวิตของชาวคริสต์ด้วยเช่นกัน จากความเห็นดังกล่าวจะเห็นถึงลักษณะพิเศษของวัฒนธรรมอิสลามที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะขึ้นอยู่กับกลุ่มของผู้นับถือเป็นหลักแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลามนั้นปรากฏในเนื้อหาหลักของอัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างอัลลอฮ์ I และมนุษย์ ซึ่งหลักการพื้นฐานของวัฒนธรรมอิสลามที่อัลกุรอานได้นิยามไว้มีความว่า “พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ดีที่ชอบ และห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่ไม่ชอบ และมีศรัทธามั่นในอัลลอฮ์”(อาละอิมรอน : ๑๑๐)

อิสมาอีล อัลฟารูกี ('Isma'īl al-Fārūqīy) อ้างถึงใน อรุณ วิทยานนท์ (๒๕๓๖ :๒๖๘) ได้อธิบายถึงพื้นฐานของวิถีชีวิตแบบอิสลามว่า “หลักศรัทธา” ซึ่งเป็นการยอมรับอย่างมั่นใจว่าอัลลอฮ์เป็นหนึ่งในสมบูรณ์ (The One) เป็นผู้สร้างที่อยู่เหนือธรรมชาติเป็นพระเจ้าและเป็นนายของทุกสิ่งนั้น

เป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมอิสลาม เนื่องจาก“หลักศรัทธา” คือหลักการปูทางให้กับพื้นฐานชีวิตอิสลาม ความคิด พฤติกรรม รวมถึงวัฒนธรรมอิสลามยังเป็นผลิตผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราว หลากหลายทางประวัติศาสตร์ ศาสนา สังคม และการเมือง อันจะนำไปสู่การผลิตดอกออกผลอย่างงดงามของวัฒนธรรมและอารยธรรมอิสลามอย่างที่ปรากฏในปัจจุบันตามส่วนต่าง ๆ ของโลก อย่างเช่น ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และแทนซาเนีย รวมถึงประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย อย่างเช่น ประเทศไทย และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ดังนั้นหากพิจารณาประวัติศาสตร์อิสลามที่แพร่ขยายออกไปในดินแดนอาหรับและดินแดนอื่นๆ จะเห็นได้ว่าหลักศรัทธาและบทบัญญัติทำหน้าที่เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบวัฒนธรรมอิสลามของโลก สิ่งนี้เห็นได้เมื่อเราพูดถึงรูปธรรมทางวัฒนธรรม อย่างเช่น วัฒนธรรมมุสลิมของยุโรป เช่น สระน้ำสี่เหลี่ยมในลานดอกพังกวยเป็นผืนน้ำที่งามที่สุดที่ที่แสงเล่นไล่กับเงา หรือลานสิงโต (Corte de los Leones) เป็นลานสวนสี่เหลี่ยมสี่ส่วน (chahar bagh แบบเปอร์เซีย)ที่เก่าแก่ที่สุดที่ หรือแม้แต่วัฒนธรรมมุสลิมอเมริกัน เช่น มัสยิด ทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมอิสลาม ความงดงามหลายอย่างในวัฒนธรรมอิสลามเห็นได้จากแนวโน้มความหลากหลายในความคิดอิสลามในด้านวรรณกรรมประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม ดนตรี วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การค้า และการพาณิชย์ ซึ่งปรากฏขึ้นมาในโลกมุสลิมตั้งแต่ ๑๔๐๐ กว่าปีมาแล้ว และในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมก็จะมีส่วนอนุเคราะห์ต่อไปถึงวัฒนธรรมในอนาคต ดังนั้นความหลากหลายในวัฒนธรรมทางศาสนาจึงเป็นผลิตผลแห่งการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างโลกทรรศน์ทางศาสนา และสังคมที่หลากหลายของมนุษย์ซึ่งสามารถแสดงเป็นโครงสร้างได้ดังนี้

ภาพที่ ๒ แสดงโครงสร้างของวัฒนธรรมอิสลาม (มุหัมมัดมันซูร หมดเร้าะ,๒๕๕๑ : ๒๕)

จากโครงสร้างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมอิสลามเกิดจากการผสมผสานระหว่างหลักศรัทธา² บทบัญญัติ³ และวิถีชีวิตของผู้นับถือ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมอิสลามของแต่ละกลุ่มชนจึงมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความหลากหลายของผู้นับถือ ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างก็พยายามปรับแต่งให้เข้าวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเองไปพร้อมกับความพยายามที่จะรักษาแก่นแท้ของอิสลามเอาไว้ในเวลาเดียวกัน

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอิสลามเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักศรัทธา บทบัญญัติหรือคำสอนที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด **P** ดังนั้นมุสลิมจึงไม่สามารถแยกวิถีชีวิตของตนเองออกจากอิสลามได้ เนื่องจากศาสนาอิสลามมีลักษณะซึ่งครอบคลุมทุกด้านของวิถีชีวิตมนุษย์ เป็นทั้งตัวกำหนดและควบคุมสถาบันสังคมและวัฒนธรรมที่เรียกว่าวัฒนธรรมทางวัตถุและจิตใจให้เป็นไปตามกรอบของอิสลาม ดังนั้นในทุก ๆ แง่มุมของวิถีชีวิตมุสลิมตั้งแต่ การเดิน การนั่ง การนอน ตลอดจนการเมือง การปกครองการศึกษา การแพทย์ เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม จะถูกกำหนดด้วยคำว่าอิสลามทั้งสิ้น (มุหัมมัดมันซูร หมดเร้าะ, ๒๕๕๑ : ๒๕)

ดังนั้น วัฒนธรรมอิสลามเกี่ยวกับกะปิเยาะห์ถือว่าเป็นหมวกที่มุสลิมสวมใส่ประกอบศาสนกิจ โดยเฉพาะการประกอบพิธีละหมาดและสวมใส่ประจำวัน กะปิเยาะห์ยังเป็นวัฒนธรรมในการแต่งกายเพื่อบ่งบอกถึงความเป็นมุสลิม นอกจากนี้พัฒนาการของกะปิเยาะห์ จะมีความสอดคล้องกับการการศาสนาอิสลามเผยแผ่ออกไป วัฒนธรรมการแต่งกายที่มีท่านนบีมุฮัมมัดเป็นต้นแบบก็ได้ติดตามไปด้วย รวมทั้งกะปิเยาะห์ แต่จะเปลี่ยนรูปทรงไปตามวัฒนธรรม สภาพอากาศ วัตถุประสงค์ที่ใช้ผลิตกะปิเยาะห์ของแต่ละประเทศ เมื่อกะปิเยาะห์เป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาวมุสลิม การเสาะหาความเป็นมาและการแพร่หลายของกะปิเยาะห์จึงเท่ากับการตามรอยการเผยแผร์ของศาสนาอิสลาม

๒.๑.๒ วัฒนธรรมมลายูในอดีต

กระบวนการวิวัฒนาการของวัฒนธรรมมลายูมีมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์โบราณ ซึ่งมีอาณาจักรต่างๆ ที่มีประชาชนนับถือศาสนาฮินดูหรือพุทธ และตลอดมาจนถึงยุคอิสลาม ซึ่งเป็นเวลานับพันปี ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการสืบทอดประเพณีที่ทรงคุณค่าพร้อมกับข้อคิดซึ่งได้กลายเป็นวิถีชีวิตของชนชาติมลายูในปัจจุบัน ที่มาของอารยธรรมเหล่านี้พัฒนามาจากคนในท้องถิ่นและมีที่มาทางตะวันตกและตะวันออก ซึ่งได้เข้ามาในดินแดนทางตอนใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน พร้อมกับการตั้ง

² หลักศรัทธาอิสลาม มี ๖ ประการ คือ ๑.การศรัทธาต่ออัลลอฮ์เพียงผู้เดียว ไม่มีภาคีใดๆ ควบคู่กับพระองค์ ๒.การศรัทธาต่อบรรดามลาอิกะฮ์ ๓.การศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์ ๔.การศรัทธาต่อบรรดาศาสนทูต ๕.การศรัทธาต่อวันสิ้นโลก ๖.การศรัทธาต่อการถูกสอบสวน

³ บทบัญญัติหรือหลักปฏิบัติอิสลามมี ๕ ประการ คือ ๑.การกล่าวคำปฏิญาณตนว่า “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์ มุฮัมมัดรอลูลลอฮ์.” แปลว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์และมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ๒.การนมาซหรือละหมาด ๓.การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ๔.การจ่ายซะกาต ๕.การทำฮัจญ์

ถิ่นฐานของชาวอินเดียและชาวจีนในดินแดนแห่งนี้ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างๆ ได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แม้ว่าปัตตานีได้ชื่อว่าศูนย์กลางแห่งศาสนาอิสลามก็ตาม

เริ่มแรกนั้นวัฒนธรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในเรื่องวิญญาณนิยม (Animism) แต่หลังจากวัฒนธรรมภายนอกได้ซึมซับเข้าไปในสังคมมลายู และวัฒนธรรมใดที่ชาวมลายูคิดว่ามีความเหมาะสมก็นำมาใช้ในวิถีชีวิตของตนเองตามการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา วัฒนธรรมมลายูได้สร้างความเจริญให้กับสังคมแต่ในขณะเดียวกันชาวมลายูมีระบบการปกครอง เศรษฐกิจและศาสนาของตนเองทำให้ความซับซ้อนทางวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น ในยุคนั้นพ่อค้าชาวฮินดูได้นำเทวรูปต่างๆ มาทำการซื้อขายให้กับชาวลังกาสุกะเช่นเดียวกับพ่อค้าและพระภิกษุที่นับถือพุทธศาสนาได้เผยแพร่ศาสนาพุทธเข้ามาในดินแดนนี้เช่นกัน ในสมัยนั้นคนมลายูเป็นจำนวนมากเชื่อถือและศรัทธาในศาสนาฮินดู ลังกาสุกะในสมัยนั้นจึงมีการก่อสร้างศาสนสถานและเทวรูปมากมาย เช่น โศกอิฐ เนินดิน ซากกำแพง เมืองโบราณ เครื่องถ้วยชาม เทวรูปพระนารายณ์สำริด สูงประมาณ 1 ศอก (0.5 เมตร) พระพุทธรูปแกะสลักในแผ่นหินมีสภาพสมบูรณ์ จำนวน 3 องค์ กว้าง 21.50 เซนติเมตร สูง 30 เซนติเมตร สลักเป็นรูปนูนต่ำ รูปพระพุทธรูปเจ้าประทับนั่ง ปางสมาธิ อีกองค์หนึ่งชำรุดครึ่งหนึ่งมีแร่พระเศียร พระพุทธรูปสมัยศรีวิชัย สมัยสุโขทัย สมัยอู่ทอง

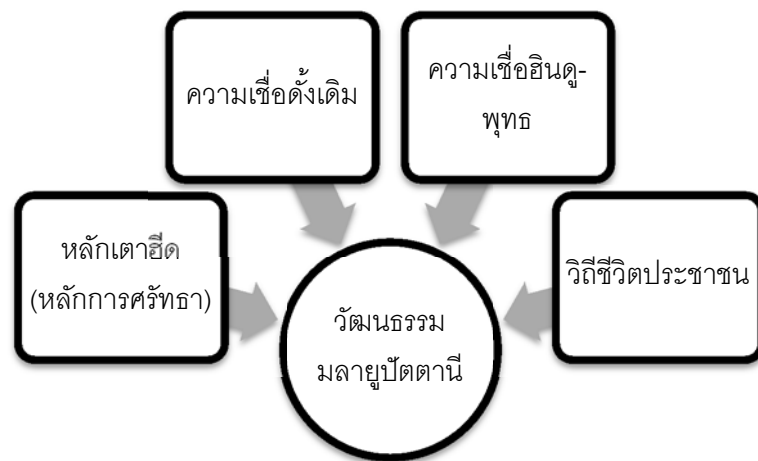
ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ศาสนาพุทธได้เข้ามายังลังกาสุกะ ชาวฮินดูในลังกาสุกะหันมาเข้ารับนับถือพุทธศาสนามากขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนั้นชาวจีนในลังกาสุกะก็รับนับถือพุทธศาสนา กันมาก ชาวเมืองลังกาสุกะส่วนใหญ่จึงนับถือพุทธศาสนา ขณะเดียวกันความเชื่อและประเพณีต่างๆ ตามแบบของฮินดูก็ยังปฏิบัติกันต่อๆ มา ชาวลังกาสุกะนับถือฮินดู-พุทธ พุทธศาสนาที่ลังกาสุกะรุ่งเรืองมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ได้ถึงจุดเสื่อมไปพร้อมกับอาณาจักรศรีวิชัย ต่อจากนั้นอาณาจักรมขปาหิตเข้ามามีอำนาจแทนที่ ต่อมาเมื่อพระเจ้าปรมศวรแห่งมะละกาได้ละทิ้งศาสนาฮินดูหันมานับถือศาสนาอิสลาม กองทัพมะละกาได้เข้ามารุกรานลังกาสุกะ และทำลายศาสนสถานจนเกือบหมดสิ้น

ในสมัยที่วัฒนธรรมมลายูในยุคลังกาสุกะมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น ปัตตานีถือว่าเป็นรัฐต้นแบบของวัฒนธรรมชนชาติมลายูทั้งหมด นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมมลายูเชื่อว่าปัตตานีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมมลายู นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น มีบันทึกกล่าวว่าราชอาณาจักรปัตตานีมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและเป็นรัฐที่มีความสุนทรีย์ภาพและความเด่นเป็นเวลาหลายร้อยปีจึงไม่เป็นที่แปลกใจว่าทำไมปัตตานีจึงได้กลายเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมมลายู จากความสามารถของกษัตริย์ที่ปกครองปัตตานีเป็นเวลายาวนานทำให้ศิลปะการดนตรี การฟ้อนรำ การละคร งานเหมืองแร่ งานสิ่งทอ และงานแกะสลักประสบความสำเร็จเปรียบได้กับศิลปะของประเทศกัมพูชา แต่สิ่งเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อดินแดนที่เคยมีความเจริญแห่งนี้ได้ถูกตัดขาด

จากรัฐมลายูอื่น ๆ และในที่สุดความเจริญได้หดหายไปภายใต้การปกครองของสยาม (Sheppard M.C., ๑๙๗๒: ๑๐)

วัฒนธรรมฮินดูเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมมลายูซึ่งเป็นผลมาจากการแพร่หลายของวัฒนธรรมเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา ก่อนการเข้ามาของอิสลาม การเข้ามาของอิสลามในภูมิภาคนี้ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย นักวิชาการตะวันตกซึ่งได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมมลายูได้ให้ความเห็นว่าส่วนประกอบของอิสลามในวัฒนธรรมมลายูมีน้อยมาก

ดังที่อาร์ โอ วินสเต็ด (R.O. Winstedt) ได้กล่าวไว้ว่า “ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ การสร้างวัฒนธรรมของชาวมลายูรวมทั้งศาสนายังคงมีแรงดลใจที่มาจากอินเดีย” ซึ่งสอดคล้องกับคำปรารภของเอส เอ็ม นาภิ อัจฉิตตัส (S.M. Naquib al-Attas) เกี่ยวกับมโนภาพของอิสลามในวัฒนธรรมมลายูว่า “เป็นเวลาพันกว่าปีที่อิทธิพลของวัฒนธรรมฮินดูได้ครอบงำโลกมลายูตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ซึ่งทำให้วัฒนธรรมมลายูได้เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของศาสนาฮินดู ดังกล่าวได้กลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมมลายูเก่าแก่และเปลี่ยนจากอารยธรรมที่มีรูปแบบง่าย ๆ กลายเป็นสังคมที่มีความซับซ้อน หลังจากการเข้ามาของอิสลามได้ทำให้สังคมมลายูเปลี่ยนแปลงความคิดที่มีต่อวัฒนธรรม หลักการศาสนาได้กลายเป็นอุดมการณ์และวิถีชีวิต อุดมการณ์ที่มีความสำคัญที่สุดได้แก่ หลักเตาฮีดหรือหลักการศรัทธา (Akidat al-Tauhid) นั่นก็คือความเชื่อในความเป็นเอกภาพของเอกองค์อัลลอฮ์” (มุฮัมมัดตัมบรี อับดุลมาลิก, ๒๕๔๓ : ๘๗-๘๘) ซึ่งสามารถแสดงโครงสร้างจากองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ ๓ โครงสร้างวัฒนธรรมมลายูปัตตานี (มุฮัมมัดมันซูร์ หมัดเร๊ะ, ๒๕๕๑ : ๑๓๒)

อย่างไรก็ตามมุสลิมเชื่อว่าความเจริญสูงสุดด้านวัฒนธรรมที่แท้จริงของสังคมมลายูปัตตานีคือ การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมประเพณีมลายูสมัยใหม่ที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ถึงแม้ว่า

อิสลามเพิ่งจะแพร่หลายในโลกมลายูแต่ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมลายูและวัฒนธรรมอาหรับได้เกิดแล้วเมื่อก่อนคริสต์ศตวรรษที่สอง จึงเป็นที่ชัดเจนว่าอารยธรรมมลายูเป็นการสะท้อนความเจริญของอารยธรรมอิสลามดังปรากฏอยู่ในรูปปราสาทหิน เครื่องมือเครื่องใช้ รูปแบบการก่อสร้าง เช่น พระราชวังมัสยิด เครื่องปั้นดินเผา ศิลปะการตกแต่งและที่สำคัญที่สุดคือต้นฉบับของหนังสือที่เขียนด้วยอักษรยาวี⁴ (มุหัมมัดมันซูร หมดเร้าะ, ๒๕๕๑ : ๑๓๒)

๒.๒ หมวกกะปิเยาะห์

กะปิเยาะห์ เป็นหมวกทรงกระบอกหรือทรงกลม ไม่มีปีก ซึ่งบุรุษผู้นับถือศาสนาอิสลามสวมใส่ในเวลาประกอบศาสนกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการละหมาด กะปิเยาะห์จะทำหน้าที่รวบเก็บบอยผมไม่ให้บังบังหน้าเวลาก้มกราบ (สุญูด) ช่วยให้การละหมาดสมบูรณ์ นอกจากนี้กะปิเยาะห์ ยังหมายถึงวัฒนธรรมการแต่งกายที่บ่งบอกถึงความเป็นมุสลิมอย่างชัดเจน (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๕๘: บทคัดย่อ)

กะปิเยาะห์เป็นคำที่กลายเสียงมาจากคำว่า “กูฟิยะฮฺ” ในภาษาอาหรับ หมายถึงเมืองกูฟะฮฺในประเทศอิรัก ซึ่งถือเป็นแหล่งผลิตหมวกที่ดีที่สุด ในสมัยราชวงศ์อับบาซียะฮฺ (ระหว่างปี พ.ศ. ๑๒๙๒-๑๘๐๑) โดยชาวเมืองดังกล่าวได้ใช้คำว่า “กูฟิยะฮฺ” ในความหมายของสิ่งที่ครอบบนศีรษะหรือหมวกนั่นเอง และจากหลักฐานซึ่งเป็นรูปแกะสลักในสมัยอัสสิเรียน⁵ ได้แสดงให้เห็นว่าชาวอัสสิเรียนนั้นมีการสวมกะปิเยาะห์และใช้เสวียนคาดศีรษะเช่นเดียวกับที่ปรากฏในปัจจุบัน

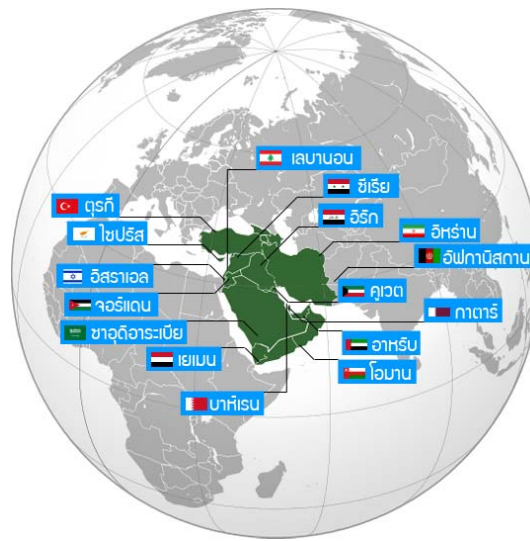
ภาพที่ ๔ รูปแกะสลักในสมัยอัสสิเรียนชาวอัสสิเรียนมีการสวมกะปิเยาะห์

⁴ อักษรยาวี เป็นอักษรที่ใช้เขียนภาษามลายูโดยได้ดัดแปลงจากอักษรอาหรับ (อารบิก) ปัจจุบันชาวมุสลิมในประเทศไทยที่พูดภาษามลายู นิยมใช้อักษรยาวีบันทึกเรื่องราวในศาสนาและการสื่อสารต่างๆ ส่วนนักเรียนในโรงเรียนปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จะเริ่มเรียนอักษรยาวีสำหรับอ่านเขียนภาษาอาหรับตั้งแต่ยังเยาว์ อักษรยาวียังคงใช้กันอยู่บ้างในมาเลเซีย บรูไน และสุมาตรา คำว่า ยาวี นั้นมาจากคำว่า jawā หมายถึง ชาว ทั้งนี้ก็เพราะชาวชวาได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในมะละกาและปัตตานี ได้นำอักษรอาหรับดัดแปลงมาเผยแพร่และในที่สุดได้รับมาใช้ในชุมชนที่พูดภาษามลายูปัตตานีมาช้านาน (<http://guru.sanook.com/7702/>)

⁵ สมัยอัสสิเรียนหรือจักรวรรดิอัสสิเรียน (**อังกฤษ:** Assyria หรือ Assyrian Empire) เป็นอาณาจักรที่มีศูนย์กลางอยู่ที่แม่น้ำไทกริสใน **เมโสโปเตเมีย (อิรัก)** ที่มีอำนาจปกครองจักรวรรดิเป็นช่วงๆ หลายครั้งในประวัติศาสตร์ “อัสสิเรียน” เป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อเมืองหลวงเดิม “**อัสเซอร์**” (Assur) นอกจากนั้นคำว่า “อัสสิเรียน” ก็ยังหมายถึงภูมิภาคทางภูมิศาสตร์หรือดินแดนที่เป็นศูนย์กลางของจักรวรรดิด้วย

ที่มา : รูปภาพ (ชาย) <http://writer.dek-d.com> รูปภาพ (ขวา) <http://topicstock.pantip.com>

อนึ่งสำหรับชื่อที่ใช้สำหรับเรียกหมวกของชาวอาหรับมีอยู่หลายคำ ทั้งนี้โดยจะขึ้นอยู่กับพื้นที่อาทิ ในอิรักเรียกว่า “กูฟียะฮฺ” ในสหรัฐอเมริกาหรืออเมริกาเรียกว่า “เกาะห์ฟียะฮฺ” ในโอมานเรียกว่า “กุมมะฮฺ” และในซาอุดีอาระเบียเรียกว่า “กัฟฟียะฮฺ” เป็นต้น สำหรับกะปิเยาะห์ในสำเนียงของมลายูปัตตานีเป็นคำเพี้ยนที่มาจากคำว่า “กัฟฟียะฮฺ” ในสำเนียงของชาวซาอุดีอาระเบีย

แผนที่ ๑ แผนที่ภูมิภาคเอเชียตะวันตกเฉียงใต้

ที่มา : <http://www.democratic-army.com>

การใช้หมวกกะปิเยาะห์นั้นมีเหตุผล ๒ ประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นเหตุผลทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ชาวอาหรับใช้กะปิเยาะห์ครอบศีรษะเพื่อป้องกันความร้อนโดยเฉพาะในฤดูร้อน ความเย็นในฤดูหนาวและป้องกันฝุ่นผงดินทรายโดยใช้ร่วมกับผ้าโพกศีรษะ ซึ่งเป็นเหตุผลทางสภาพอากาศ สำหรับปัจจุบันชาวอาหรับจำเป็นต้องใช้เครื่องสวมศีรษะเวลาที่ออกจากบ้าน ฉะนั้นกะปิเยาะห์จึงถูกใช้สวมเพื่อจัดให้ผมเป็นระเบียบเพื่อที่จะคลุมทับด้วยชุดเราะฮฺหรือซุมาฆ^๖ (ผ้าที่ใช้คลุมศีรษะมีสองสี คือลายแดงสลับขาว

^๖ ชุดเราะฮฺ (Ghutrah) เป็นผ้าสีขาวล้วน ใช้คลุมศีรษะแล้วรัดด้วยเสวียนเชือกที่เรียกว่าอิกอล (Igal) เป็นวัฒนธรรมของชาวอาหรับที่อยู่กลางทะเลทรายที่จะใช้ประโยชน์จากผ้า เช่น ปูนอน ปูละหมาด ใช้แทนเชือก กั้นหนาว ป้องกันฝุ่น ความร้อนและแสงแดด ปัจจุบันชาวอาหรับในกลุ่มประเทศอ่าวอาหรับ (อ่าวเปอร์เซีย) ใช้ผ้าชุดเราะฮฺ (Ghutrah) สำหรับประกอบการแต่งกายประจำวัน แต่แต่ละประเทศมีความนิยมใช้สีและลายผ้าแตกต่างกัน เช่น ประเทศคูเวต บาห์เรนและสหรัฐอเมริกา (UAE) นิยมใช้ผ้าสีขาวล้วน ในประเทศซาอุดีอาระเบีย กาตาร์นิยมเป็นผ้าตาหมากรุกสีแดงสลับขาว เรียกว่า ซุมาฆ (Shemagh)

เรียกว่า ชูมาฆ (Shemagh) และสีขาวล้วนเรียกว่า ซุตเราะฮฺ (Ghutrah) แล้วคาดด้วยเสวียนหรือใช้ผ้าพันทับทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผ้าที่สวมทับดังกล่าวหลุดออกจากศีรษะ ซึ่งชาวอาหรับเองได้ใช้รูปแบบต่างๆ นี้มาตั้งแต่สมัยก่อน

ภาพที่ ๕ สวมหมวกกะปิเยาะห์อย่างเดียว (ภาพซ้าย) ผ้าโพกศีรษะชูมาฆ (ภาพกลาง) และซุตเราะฮฺ (ภาพขวา)

ที่มา : ชูมาฆ (ภาพกลาง) <http://ffffound.com>

ซุตเราะฮฺ (ภาพขวา) <https://islamzpeace.wordpress.com>

ประการที่สอง เป็นเหตุผลทางด้านศาสนาเนื่องจากมุสลิมส่วนใหญ่นิยมสวมใส่กะปิเยาะห์ ในขณะที่หมาดโดยเฉพาะในกลุ่มของมุสลิมอินเดีย ปากีสถาน ที่ถือว่าในขณะที่หมาดนั้นจะต้องสวมหมวกเสมอเช่นเดียวกัน การใช้หมวกกะปิเยาะห์ของชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีนั้นส่วนใหญ่จะใช้เนื่องด้วยเหตุผลทางด้านศาสนาเป็นหลัก โดยเฉพาะในการละหมาดเนื่องจากเวลาสุญุด (ก้มกราบ) หากเส้นผมมาปิดหน้าผากแม้เพียงเล็กน้อย จะทำให้การละหมาดเป็นโมฆะ ดังนั้นกะปิเยาะห์จึงถูกใช้สำหรับป้องกันผมไม่ให้ปรกลงมาปิดหน้าผาก เพื่อทำให้การละหมาดนั้นสมบูรณ์ และเหตุผลอีกประการหนึ่ง คือเชื่อว่าใส่แล้วได้บุญ เนื่องจากการปฏิบัติตามสุนนะฮฺ (แบบฉบับ) ของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด p ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจอร์จัน บัวแก้ว และคณะ (๒๕๔๙ : ๓๓)

ลักษณะการแต่งกายของท่านนบีมุฮัมมัด p โดยรวมพบว่าท่านมักจะสวมเสื้อคลุมและเสื้อผ้าธรรมดา ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวแสดงถึงการแต่งกายที่เกิดจากเหตุผลทางด้านภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมเป็นหลัก เนื่องจากวิธีการใช้เสื้อผ้าของท่านถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายมากที่สุด โดยลักษณะของเสื้อผ้าที่ใช้มีความพอดีกับร่างกายไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไป ทั้งนี้เพื่อไม่ให้กระทบความร้อนหรือความเย็นจากอากาศภายนอก สำหรับผ้าโพกศีรษะต้องมีขนาดพอดีสำหรับป้องกันอันตรายจากความร้อนหรือความหนาวเย็นจากภายนอก และท่านจะนำปลายผ้าข้างหนึ่งมาพันใต้คางของท่านซึ่งการกระทำเช่นนั้นมิใช่ประโยชน์หลายประการคือ เป็นการปิดกั้นไม่ให้ความร้อนหรือความ

เย็นมากระทบกับบริเวณต้นคอหรือทำให้ผ้าโพกศีรษะแน่นหนามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาที่อุณหภูมิลดลงหรืออากาศเย็น หรือบางครั้งท่านเคยนุ่งผ้าโสร่ง ที่ไม่ได้เย็บเป็นถุงซึ่งก็เป็นลักษณะการแต่งกายของชาวอาหรับโดยทั่วไป รวมทั้งในปัจจุบันหากสังเกตในมัสยิดอัลหะรอิม⁷ นครมักกะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย พบว่าตำรวจที่คอยรักษาความปลอดภัยให้แก่อิหม่าม (ผู้นำ) และพนักงานทำความสะอาดมัสยิดบุคคลเหล่านั้นทำการระมัดระวังในชุดทำงานของตัวเอง เพียงแต่หมั่นหมวกเก็บที่ตัวเองครอบจากด้านหน้าไปไว้ด้านหลัง ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการสวมหมวกกะปิเยาะห์เป็นเพียงวัฒนธรรมการแต่งกายอย่างหนึ่งของชาวอาหรับ ซึ่งผู้วิจัยเองเห็นว่าการสวมหมวกกะปิเยาะห์เป็นประเพณีการแต่งกายที่ไม่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติหรือคำสอนของศาสนาอิสลามแต่อย่างใด (มุหัมมัดมันซูร หมัดเราะ๊ะ, ๒๕๕๑: ๑๙๒) แต่เป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่สืบทอดกันมา

๒.๓ สภาพชุมชนที่ทำการวิจัย

ชุมชนที่ทำการวิจัยประกอบด้วย ชุมชนกะมียอ ชุมชนคลองมานิง ในเขตอำเภอเมือง ซึ่งมีสภาพทั่วไป ดังนี้

๒.๓.๑ ชุมชนกะมียอ

ชุมชนตั้งอยู่ที่ตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประวัติความเป็นมาและการตั้งชุมชนมายาวกว่า ๔๐๐ ปีมาแล้ว (องค์การบริหารส่วนตำบลกะมียอ, ๒๕๕๙, สืบค้นจาก <http://www.kamiyo.go.th>)

กะมียอ เป็นภาษามลายูท้องถิ่น แปลว่า ต้นสาकु เหตุที่ใช้ชื่อนี้เนื่องจากชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่รายล้อมกับรินคลองนั้นเต็มไปด้วยต้นสาकु ใช้ประโยชน์สารพัดอย่างจากต้นสาकु เช่น ใช้ใบสาकुเย็บเป็นจากสำหรับมุงหลังคาและกันฝน เนื้อไม้ของส่วนลำต้นใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ สกัดเอาแบ่งจากส่วนของลำต้น นำเปลือกนอกมาทำเชื้อเพลิง ก้านใบมาใช้สร้างที่ปักข้าวคราว ใช้น้ำเลี้ยงหรือยางจากก้านใบ (ทางสดของต้นสาकु) มาทำกาว ใช้ใบย่อยมาห่อขนม ใช้อยอดอ่อนทำเป็นอาหาร เป็นต้น ปัจจุบันแม้ว่าต้นสาकुแทบจะไม่เหลือให้เห็นแล้ว แต่ยังมีต้นสาकुดั้งเดิมปรากฏเป็นดงอยู่ข้างริมคลองที่ไหลผ่านบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลกะมียอ

⁷ มัสยิดใหญ่ใจกลางนครมักกะฮฺที่เป็นสถานที่ตั้งของกะอเบะฮฺ หรือบัยตุลละฮฺ รวมทั้งบ่อน้ำซัมซัมและมะกะอมอิบรอฮีม) แทนหินที่ท่านนบีมุฮัมมัดใช้เป็นที่ยืนเพื่อก่อสร้าง อัล-กะอเบะฮฺ (เป็นมัสยิดที่สำคัญที่สุดของอิสลาม

ภาพที่ ๖ ดงต้นสาकु ปัจจุบันอยู่ริมคลองที่ไหลผ่านบริเวณ องค์การบริหารส่วนตำบลกะมิยอ
ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

เกี่ยวกับเรื่องของชื่อที่เป็นภาษามลายูท้องถิ่นนั้น ครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐ รัฐบาลให้เปลี่ยนชื่อที่เป็นภาษามลายูเป็นไทยทั้งหมด ป้ายบอกทางจึงต้องเปลี่ยนจากกะมิยอเป็นต้นสาकु ไม่เว้นแม้แต่ป้ายชื่อโรงเรียนชุมชนบ้านกะมิยอ ยังต้องมีวงเล็บต่อท้ายว่าต้นสาकु ต่อมาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ไม่เห็นด้วย เพราะถือว่าภาษาเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ควรรักษาไว้ มาตรการในการแปลภาษามลายูเป็นไทยจึงยกเลิกไป

การก่อกำเนิดชุมชน ไม่ทราบแน่ชัดว่ามีขึ้นตั้งแต่ปีใด หมู่บ้านเก่าแก่ของตำบลกะมิยอแห่งหนึ่งคือ บ้านปือแอกูแจ คำว่า “ปือแอกู” แปลว่า นา ส่วน “แอกู” คือ ต้นไม้ชนิดหนึ่ง สันนิษฐานว่าจะ เป็นต้นลูกเฒ่า เคยมีตำนานว่าแม่ทัพมะละกาเคยมาเรียนวิชาการต่อสู้ด้วยกริชที่หมู่บ้านปือแอกูแจแห่งนี้ หากย้อนประวัติศาสตร์ในช่วงที่มะละกาแผ่อำนาจมาปกครองดินแดนแห่งนี้ ตรงกับรัชสมัยสุลต่านมุซัฟฟาร์ซาย กษัตริย์มะละกาที่ส่งกองทัพมาตีหัวเมืองปาหัง ตรังกานู และปัตตานีไว้ได้ระยะหนึ่ง อยู่ระหว่างปี พ.ศ.๑๙๘๘-๒๐๐๒ ระหว่างที่ยึดครองนั้น คงจะมาเรียนรู้อาณาการต่อสู้ด้วยกริชติดตัวไปด้วย

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่ทำให้ประมาณอายุของชุมชนอีกประการหนึ่งคือการขุดคลองในอดีต กล่าวคือ ในสมัยรายาฮิยาปกครองราชอาณาจักรมลายูปัตตานี (ทรงครองราชย์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๑๓๕-๒๑๕๙) ในครั้งนั้น ลำน้ำซึ่งอยู่ใกล้พระราชฐานมีน้ำทะเลไหลบ่าเข้าสู่ลำคลอง ทำให้ราษฎรไม่สามารถใช้น้ำดื่มและอาบได้ดังเช่นเคย พระนางจึงเสด็จออกและเกณฑ์ผู้คนและควบคุมการขุดคลองที่บ้านตามะงัน (ปัจจุบันอยู่ระหว่างตำบลมะมาวิกกับตำบลปรัก) อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เพื่อระบายน้ำในแม่น้ำปัตตานีให้ไหลลงสู่คลองที่ขุดขึ้นมาใหม่จากบ้านตะมางันถึงบ้านกรือเซะ ออกสู่

อ่าวกัวลารา (Kualara) ที่ตำบลบาราโหม^๘ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งผ่านชุมชนแห่งนี้ด้วย ยังผลให้ราษฎรมีน้ำดื่ม น้ำใช้ และประกอบการเกษตรกรรมได้ผลดีอีกด้วย เมื่อรายฮียาสิ้นพระชนม์ ในปี พ.ศ.๒๑๕๙ ประชาชนได้พากันขนานนามของพระองค์ว่า “มารโฮม^๙ตามาเงิน” ทั้งนี้เพื่อเป็นการ เทิดทูนพระเกียรติแด่พระนางที่ได้ทำการชุดคลองตะมาเงินสำเร็จ

รายาปิรุ พระชนิษฐาองค์รองได้รับการสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งราชินีแห่งเมืองปัตตานี ด้วยความเห็นชอบของบรรดามุขมนตรีและเสนาบดี จากนั้น ๓ ปีต่อมา คลองตะมาเงินที่รายาฮียาชุด ขึ้นใหม่ ถูกกระแสน้ำในแม่น้ำปัตตานีไหลบ่าท่วมท้น เชาวตลิ่งพัง ขยายลำน้ำกว้างยิ่งขึ้น สายน้ำได้ ไหลเซาะเชิงสะพาน บริเวณตลาดปิ่นตุมาเยาะ (ประตูช้าง) ใกล้กำแพงเมืองเข้ามาทุกปี รายาปิรุเกรง ว่ากำแพงเมืองจะพังทลาย จึงสั่งให้ขุนนางออกไปเร่งรัดราษฎร จัดทำท่อกั้นน้ำในลำคลองไว้ เรียก หมู่บ้านที่สร้างท่อกั้นน้ำนี้ว่า “ก่อกันตนาเาะบาตู” ปัจจุบันคือหมู่ที่ ๔ ตำบล ตนาเาะมาเงิน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี คำว่า “ตนาเาะ” แปลว่า ท่อกันน้ำหรือฝาย

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ต้องสร้างท่อกั้นน้ำ เนื่องจากกระแสน้ำได้ไหลบ่าเข้าสู่คลอง แปะแปรีในบริเวณที่ใช้ทำนาเกลือ ทำให้น้ำลดความเค็มลง ไม่สามารถผลิตเกลือ ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญ ของเมืองปัตตานีออกสู่ตลาดได้เช่นเคย ทำให้รายได้จากภาษีเกลือลดน้อยลง (องค์การบริหารส่วน ตำบลกะมิยอ,๒๕๕๙, สืบค้นจาก <http://www.kamiyo.go.th>)

ภาพที่ ๗ ท่อกั้นน้ำสมัยโบราณ ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ ๕ ตำบลกะมิยอ

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

^๘ ตำบลบาราโหมเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี แยกออกมาจากตำบลตันหยงลุโละ มีพื้นที่ทั้งหมด ๕ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๓ หมู่บ้าน สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล เขตพื้นที่ ทิศเหนือ ติดกับ อ่าวไทย ทิศใต้ ติดกับ ตำบลกะมิยอ, ตำบลคลองมาเงิน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลตันหยงลุโละ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

^๙ มารโฮมเป็นคำแทนผู้เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งแปลว่า "ผู้ที่กลับไปหาอัลลอฮ์" หรือ "ผู้ล่วงลับไปแล้ว"

หลังจากสร้างทำนบกั้นลำน้ำไว้ คลองตะมางนั้นก็ค่อยๆ ตื้นเขิน ทิ้งร่องรอยให้เห็นเพียง “กอจาก” ที่ขึ้นอยู่ตามลำน้ำเก่า จากสะพานบ้านปรึ๊ก อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ตลอดริมถนนสิโรรส ด้ายขวามือ จนถึงบ้านปุยุดเขตท้องถื่นที่อำเภอเมืองปัตตานี

นอกจากกะมียอจะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรแล้ว ยังเป็นเมืองท่าที่มีเรือผ่านเข้าออก โดยมีผู้เคยพบเสากระโดงเรือโบราณที่โผล่พ้นดินอยู่บริเวณ หมู่ที่ ๑ หลังมัสยิดบ้านท่าราบ ตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี แต่ปัจจุบันเจ้าของที่ได้ทำการถมดินและปล่อยให้เป็นที่รกร้าง จนไม่เห็นเสากระโดงเรือนั้นแล้ว

ภาพที่ ๘ จุดที่คาดว่าเรือจมอยู่ใต้ดิน ห่างจากลำคลองบ้านท่าราบ หมู่ที่ ๑ ตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

เจ้าของเรือที่จมอยู่ใต้ดินนี้เป็นพ่อค้าที่ค้าขายระหว่างปัตตานีกับอินโดนีเซีย สมัยเกิดสงครามสินค้าต้องห้ามคือทองเหลือง ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญสำหรับการหล่อปืนใหญ่ แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเหตุอื่น พ่อค้ารายนี้ได้ทำการค้าทองเหลืองตามปกติกับชาวต่างชาติ จนทางการทราบเรื่องจึงลงโทษประหารชีวิตหลุมศพที่ฝังอยู่ห่างจากจุดที่เรือจมดินอยู่ประมาณ ๕๐ เมตร และยังคงปรากฏแนวแห (หินที่บ่งชี้จุดที่ฝังศพของชาวมุสลิม โดยสมัยก่อนนิยมใช้หินที่สวยงามแปลกตากว่าหินในบริเวณรอบ ๆ มาตั้งหัว-ท้าย บอกทิศทางของศพที่ฝัง)

ภาพที่ ๙ หินฝังศพในสมัยก่อน เพื่อบอกให้รู้ว่ามิศพอยู่บริเวณนี้
ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

บ้านแกแลบือซา หมู่ที่ ๔ ตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประวัติศาสตร์ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญด้านการเกษตรและการเป็นเมืองท่าที่สำคัญของตำบลกะมียอในอดีต คำว่า “กาแล” มีความหมายว่า ท่าเรือ ส่วน “บือซา” หมายถึง ขนาดใหญ่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นอ่าวกว้างและใช้ประโยชน์มาตั้งแต่สมัยพญามารวมหาวิงสา เจ้าเมืองไทรบุรี มีการติดต่อกับปัตตานี ซึ่งขณะนั้นปัตตานียังอยู่ในยุคของอาณาจักรลังกาสุกะ ก่อนที่จะก่อตั้งราชอาณาจักรมลายูปัตตานี

เมืองท่าขนาดใหญ่แห่งนี้มีการเล่าต่อๆ กันมาว่า การเกษตรของที่นี่ นอกจากจะใช้ปุ๋ยจากมูลโคและกระบือแล้วยังมีการใช้ปุ๋ยจากมูลค้างคาว ซึ่งชาวบ้านที่นี่เรียกว่า ปุ๋ยภูเขา เนื่องจากเป็นปุ๋ยที่ต้องไปเก็บในถ้ำบนภูเขาที่มีค้างคาวอาศัยอยู่ โดยปุ๋ยดังกล่าวได้ล่องมาจากแพต้นซุงจากอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา โดยต้นซุงที่ล่องมาพร้อมกับมูลค้างคาว จะนำมาสร้างบ้าน ปัจจุบันยังคงมีบ้านที่ทำจากไม้ที่ล่องมาจากอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา เช่น บ้านอดีตกำนันตำบลกะมียอ บ้านของอับดุลเลาะ มะชันและบ้านบาบอไอ๊ะ เป็นต้น

ภาพที่ ๑๐ บ้านโบราณซึ่งใช้ไม้ที่ล่องมาจากอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

เมื่อกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว

ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

นอกจากจะเป็นเมืองท่าค้าขายตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ยังมีหลักฐานการค้าขายกับอาณาจักรที่อยู่ในตะวันออกเฉียงอีกด้วย เมื่อคราวที่ชุดคลองในระยะหลัง ได้มีคนค้นพบเหรียญสกุลดีนาร์ที่ใช้แพร่หลายในตะวันออกเฉียงหลายประเทศ เป็นเหรียญที่ทำจากทองคำแท้และเงินแท้ มีขนาดเล็กเท่ากับเหรียญ ๒๕ สตางค์ของไทย แต่สามารถขายได้ราคา อย่างเหรียญทองคำดีนาร์เคยนำไปขายได้ถึง ๑,๐๐๐ กว่าบาท

ภาพที่ ๑๑ เหรียญดีนาร์ทองคำแท้ที่ใช้แพร่หลายในกลุ่มประเทศตะวันออกเฉียง

ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

ภาพที่ ๑๒ เหรียญที่ใช้ในปัตตานีระหว่างปี พ.ศ.๒๐๔๓-๒๒๔๓

ที่มา : <http://www.kamiyo.go.th>

ตำบลกะมียอและตำบลบานา อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อกันในเชิงแลกเปลี่ยนทรัพยากร ตำบลบานามีชื่อเสียงเรื่องนาเกลือมาตั้งแต่สมัยโบราณ ขณะที่ตำบลกะมียอมีนาข้าวและมีการจับปลาในนา เช่น ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาดุก ฯลฯ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนกับเกลือ ปลาที่เหลือกินก็ทำเค็มโดยหมักในไหเก็บไว้บริโภค

การทำนาเกลือเพื่อใช้บริโภคและจำหน่ายในจังหวัดภาคใต้ของเมืองปัตตานี เป็นสินค้าที่จำหน่ายมาแต่ต้นสมัยอยุธยาแล้ว ประวัติเมืองปัตตานีได้กล่าวถึงการทำนาเกลือไว้ชัดเจนในสมัยรายาฮิยาและรายาปิรูปครองเมืองปัตตานี แต่ไม่ปรากฏเมืองใกล้เคียงที่ทำนาเกลือ ทั้งที่บ้านเมืองเหล่านั้นก็อยู่ใกล้ทะเล มีสภาพพื้นที่คล้ายกัน พอที่จะใช้ในการทำนาเกลือได้ ดังปรากฏหลักฐานในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชความตอนหนึ่ง “เมื่อพระเจ้าอยู่ทงตริสถามพญาศรีธรรมโศกราชว่า “เมืองของท่านขัดสิ่งใดเล่า แลพญาศรีธรรมโศกราชว่าขัดแต่เกลือ อาณาประชาราษฎร์ไม่รู้จักทำกิน และพระเจ้าอยู่ทงว่า จะให้สำเภาเข้ามาจะจัดให้ออกไป” ปัจจุบันการทำนาเกลือของชาวเมืองปัตตานี ก็ยังคงได้รับการสืบทอดเป็นอาชีพของชาวบ้านตำบลบานา ตำบลตันหยงลุโละ ท้องที่อำเภอเมืองปัตตานี (กรวิภา ขวัญเพชรและคณะ,๒๕๕๒:๔-๘)

๒.๓.๒ ชุมชนคลองมานิง

ชุมชนตั้งอยู่ที่ตำบลคลองมานิง เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองปัตตานี เป็นตำบลเก่าแก่ที่มีลำคลองคลองมานิง ไหลผ่านพื้นที่ตำบล ซึ่งประชาชนใช้อาศัยเป็นทางสัญจรทางน้ำ เมื่อครั้งกรุงลังกาสุกะ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านจาละ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เรือมาจนถึงสมัยรัฐปัตตานีดา รุสลาม ซึ่งมีเมืองกรือเซะ เป็นจุดศูนย์กลางการปกครอง โดยลำคลองดังกล่าวเป็นลำคลองที่แยกมาจากแม่น้ำปัตตานี โดยไหลผ่านตำบลยะรัง ตำบลประจัน ตำบลปยุต ตำบลบาราเฮาะ บ้านดาเนาะ บาดู บ้านนาแม่ ตำบลคลองมานิง บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลุโละและไหลลงสู่อ่าวไทย ด้วยเหตุนี้ ทำให้มีการสร้างบ้านเรือนอยู่ตลอดริมฝั่งคลองมานิง ซึ่งสามารถพบเห็นชุมชนและสุสานของมุสลิม (กูโบร์) เก่า ณ บ้านสระมาลา หมู่ที่ ๓ ตำบลคลองมานิง อำเภอเมืองปัตตานี ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่เรียกว่า “กูโบร์เป็งลิมอ”หรือ “กูโบร์แม่ทัพหรือขุนศึก” หินกูโบร์นั้น นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าจะทำมาจากหินอาเจห์ (batu aceh) มีลวดลายที่สวยงามและมีอายุเก่าแก่ สันนิษฐานว่าน่าจะอายุเก่าแก่เทียบเท่ากับมัสยิดตะโลมะเนาะ จังหวัดนราธิวาส (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองมานิง,๒๕๕๙, สืบค้นจาก <http://www.klongmaning.go.th/history.php>)

ที่มาของชื่อตำบลคลองมานิง เป็นคำที่เพี้ยนมาจากภาษามลายู “ฆลองมานิง”(Gelong Mandi) มีความหมายว่า คลองที่สำหรับอาบน้ำ ของประชาชนในตำบลคลองมานิงและใกล้เคียง เดิมในตำบลคลองมานิง มีลำคลองที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรเดินเรือทางการเกษตร ต่อมาลำคลองดังกล่าว ต้นเขิน เรือจิงลัมและเกยตื้น และส่วนหนึ่งน้ำเป็นวังน้ำวน เมื่อเรือล่มทุกคนในเรือหันมาเล่นน้ำที่วังน้ำวนนั้น เมื่อผู้คนผ่านไปเห็นก็พูดกันต่อๆ มา จนเป็นที่มาของภาษามลายูว่า “ฆลองมานิง” (Gelong Mandi) จนถึงปัจจุบัน

ตำบลคลองมานิง เป็นตำบลหนึ่งในจำนวนเขตการปกครอง ๑๐ ตำบล ของอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ตำบลคลองมานิง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมือง

ปัตตานี ประมาณ ๙ กิโลเมตร เส้นทางเข้าสู่ตำบลผ่านทางถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๔๒ และทางหลวงชนบท สายบ้านกรือเซะ - บ้านลือเมาะ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ปลูกพืชไร่ เช่น ปลูกถั่วเขียว มันเทศ ปลูกแตงโม เป็นต้น พืชสวน เช่น ลองกอง เงาะ มะพร้าว เป็นต้นและมีเนื้อที่อำนวยต่อการเลี้ยงสัตว์ด้วย เช่น แพะ แกะและวัว เป็นต้น

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ ชุมชนคลองมานิง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม สภาพภูมิอากาศในเขตพื้นที่ตำบลคลองมานิง เป็นพื้นที่อยู่ในเขตได้รับอิทธิพลลมมรสุมฝั่งอ่าวไทยมี ๒ ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อนและฤดูฝน มีน้ำท่าคลองไหลผ่านทางด้านทิศทางตะวันออกของตำบลคลองมานิงทุกปี ซึ่งจะมีน้ำท่วมขังในบางแห่งและบางพื้นที่ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคมของทุกปี

ชุมชนคลองมานิงเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้การติดต่อสื่อสารซึ่งใช้ภาษาพื้นบ้าน ภาษามลายูเป็นหลักในการใช้ชีวิตประจำวัน นับถือศาสนาอิสลาม ประพฤติยึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลามเป็นบทบัญญัติและปฏิบัติของอิสลาม มีมัสยิดเป็นแหล่งปฏิบัติและประกอบศาสนกิจของศาสนา

การคมนาคม มีถนนเส้นทางการคมนาคมสายหลัก จำนวน ๑ สาย โดยเชื่อมต่อถนนชุมชนบ้านกรือเซะ-จรดถึงปลายทางลือเมาะห์ บ้านปยุต เป็นถนนชนิดลาดยาง (แอสฟัลติก) มีระยะทางยาวโดยประมาณ ๖,๒๗๐ กิโลเมตร ในความดูแลและรับผิดชอบของหน่วยงานอื่น(องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี) เชื่อมต่อถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน ในการใช้เส้นทางสัญจร คมนาคม ติดต่อ ขนส่งสินค้าทางการเกษตรและอื่น ๆ

๒.๔ ผู้สวมใส่กะปิเยาะห์

กะปิเยาะห์ในหน้าที่ทางศาสนกิจของชายไทยมุสลิม การปฏิบัติศาสนกิจที่มุสลิมต้องทำทุกวันจะละเว้นไม่ได้คือการละหมาด ขั้นตอนการทำละหมาดขั้นตอนหนึ่ง คือ การก้มกราบ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่หน้าผากจะต้องสัมผัสกับพื้น การที่มีเส้นผมมาปกหน้าผากแม้เพียงสามเส้นก็ทำให้การละหมาดครั้งนั้นโมฆะ ดังนั้นกะปิเยาะห์จะทำหน้าที่ในการรวบผมที่ปิดหน้าผากเอาไว้ เพื่อให้การละหมาดนั้นสมบูรณ์

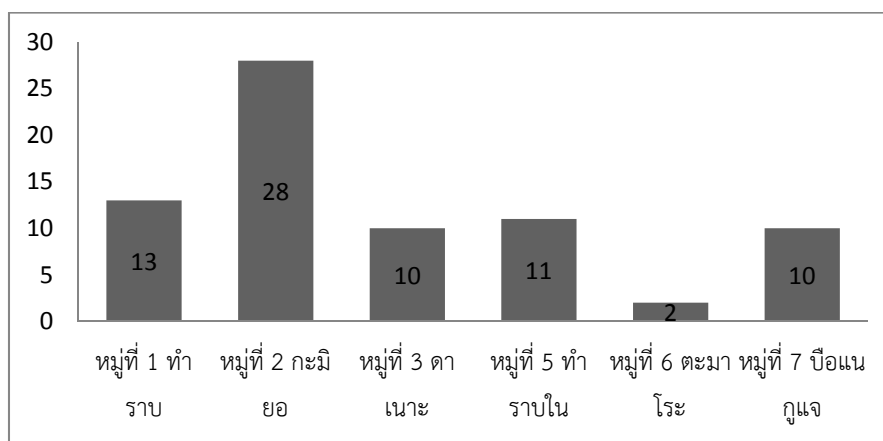
กะปิเยาะห์ในปัจจุบัน นอกจากจะใช้ในระหว่างการละหมาดแล้ว กะปิเยาะห์ยังเป็นวัฒนธรรมในการแต่งกาย เพื่อป้องกันถึงความเป็นมุสลิมและเวลาเดินมาไหนแล้วไปสัมผัสอะไร ก็จะมีกะปิเยาะห์รองรับไว้ชั้นหนึ่ง ที่ประเทศมาเลเซียมีกฎหมายการใช้หมวกกันน็อกอย่างเคร่งครัด แต่ถ้ามุสลิมคนใดก็ตามที่ใส่กะปิเยาะห์ก็จะได้รับการอนุโลม เนื่องจากเห็นความสำคัญในทางศาสนา เช่นเดียวกับกฎหมายไทย

สำหรับผู้ที่ใช้กะปิเยาะห์ของผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม การใช้กะปิเยาะห์นั้นไม่ใช่หลักการศาสนาแต่เป็นวัฒนธรรมการแต่งกายและไม่ห้ามคนที่ต่างศาสนาจะสวมใส่ แต่ศาสนิกต่างศาสนาไม่ควรใช้ เพราะกะปิเยาะห์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิมหากคนที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามถ้าสวมใส่แล้วไปทำเรื่องที่ผิดกับหลักศาสนาอิสลามแล้ว อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดกับคนทั่วไปได้ในหลักปฏิบัติอีกประการหนึ่งสำหรับการสวมใส่กะปิเยาะห์ คือ ห้ามมิให้ผู้หญิงสวมใส่ แม้ผู้หญิงคนนั้นจะเป็นมุสลิมก็ตาม ทั้งนี้เพราะกะปิเยาะห์บ่งบอกถึงความเป็นชาย การที่หญิงแต่งเป็นชายและชายแต่งกายเป็นหญิง เช่น จะคลุมศีรษะด้วยผ้าคลุมอย่างผู้หญิงนั้นจะกระทำมิได้ เพราะมุสลิมต้องมีการแยกแยะให้ได้ว่าเป็นชายหรือเป็นหญิงเท่านั้น (กรวิภา ขวัญเพชรและคณะ, ๒๕๔๘: ๒๔)

๒.๕ ผู้ผลิตรายย่อย

จำนวนผู้ผลิตกะปิเยาะห์

ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ตำบลกะมิยอ มีผู้ประกอบการกะปิเยาะห์รายย่อยรวมทั้งสิ้น ๗๘ กลุ่ม มีการกระจายตัวตามพื้นที่หมู่บ้านต่างๆ แต่มีความหนาแน่นของกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ใน บ้านกะมิยอ หมู่ที่ ๒ ถึง ๒๘ กลุ่ม ดังนี้

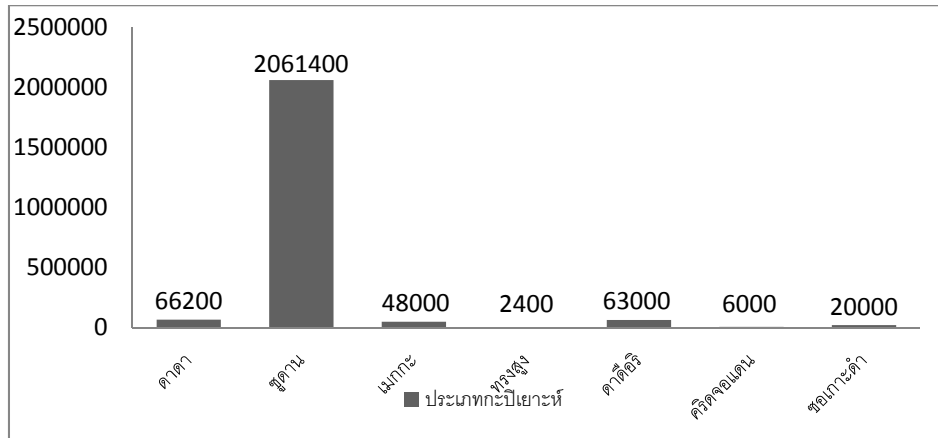

แผนภูมิที่ ๑ แสดงจำนวนผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์จำแนกตามพื้นที่หมู่บ้านของตำบลกะมิยอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘: ๑๑๐)

ปริมาณการผลิตกะปิเยาะห์

ตำบลกะมิยอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประสบการณ์ยาวนานในการผลิตกะปิเยาะห์และด้วยประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ตำบลกะมิยอมีความสามารถผลิตกะปิเยาะห์ได้หลากหลายถึง ๒๑ รูปแบบ แต่รูปแบบที่ผลิตจำหน่าย มีทั้งสิ้น ๗ รูปแบบ และจากข้อมูลที่สามารถสำรวจได้ พบว่ากะปิเยาะห์

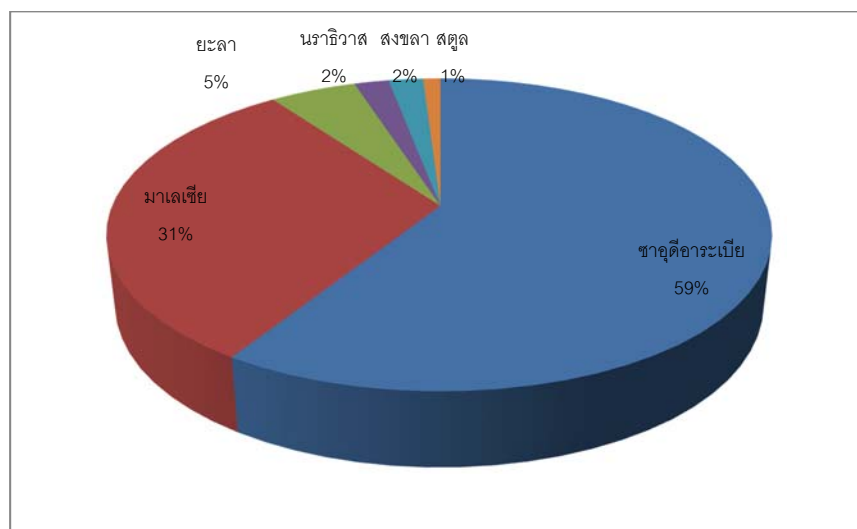
แบบชูดานจะเป็นรูปแบบที่ตลาดนิยมมากที่สุด จึงมีกำลังการผลิตจากทุกหมู่บ้านรวมกันสูงถึง ๒,๐๕๑,๔๐๐ ใบ จากทั้งหมด ๒,๒๕๕,๐๐๐ ใบ ตามที่แสดงในแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒ แสดงปริมาณกะปิเยาะห์จำแนกตามประเภทที่ผลิตได้ของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘:๑๑๒)

ตลาดรับซื้อกะปิเยาะห์

การค้าขายกะปิเยาะห์ของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีสัดส่วนตลาดรับซื้อในต่างประเทศเป็นหลัก คือร้อยละ ๙๐ จำแนกเป็นประเทศซาอุดีอาระเบีย ร้อยละ ๕๙ และเทศมาเลเซีย ร้อยละ ๓๑ ขณะที่ตลาดภายในประเทศมีเพียงร้อยละ ๑๐ จำแนกขายในจังหวัดยะลา ร้อยละ ๕ จังหวัดนราธิวาสร้อยละ ๒ จังหวัดสงขลาร้อยละ ๒ และจังหวัดสตูล ร้อยละ ๑ รายละเอียดดังปรากฏในแผนภูมิ

แผนภูมิที่ ๓ แสดงตลาดรับซื้อกะปิเยาะห์ของตำบลกะมิยอ
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘:๑๑๕)

วิธีการจำหน่ายกะปิเยาะห์

พัฒนาการของตำบลกะมิยอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีวิธีการจำหน่ายกะปิเยาะห์ถึง ๕ รูปแบบ ดังนี้

๑. ฝากขาย โดยอาศัยฝากไปกับแซะห์ ซึ่งเป็นผู้นำคณะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อาจจะมีการตกลงค่าตอบแทนที่ช่วยขาย ส่วนใหญ่แล้วจะคำนวณจากปริมาณที่ขายได้
๒. หาดตลาดเอง คือผู้ผลิตกะปิเยาะห์เป็นคนจัดจำหน่ายเอง
๓. ขายตามสั่ง คือการมีผู้ต้องการกะปิเยาะห์กำหนดรูปแบบ ขนาด และปริมาณกะปิเยาะห์ที่ต้องการ แล้วประสานมายังผู้ประกอบการให้ดำเนินการผลิตตามรายการสั่งซื้อ
๔. ลูกค้ำมาซื้อเอง หมายถึง ผู้ผลิตกะปิเยาะห์ได้ทำการผลิตกะปิเยาะห์เก็บไว้เพื่อขายในช่วงพิธีฮัจญ์ไว้เดิม แล้วมีผู้มาติดต่อขอแบ่งซื้อไป
๕. จ้างขาย คือการที่ผู้ผลิตกะปิเยาะห์มีข้อตกลงอย่างเป็นทางการให้บุคคลหนึ่งทำหน้าที่จำหน่ายกะปิเยาะห์โดยเฉพาะมีค่าจ้างที่แน่นอน

เส้นทางการขนส่งกะปิเยาะห์

ประเทศซาอุดีอาระเบีย การขนส่งกะปิเยาะห์ไปประเทศซาอุดีอาระเบีย มีเส้นทางการขนส่งกะปิเยาะห์หลักๆ ๒ เส้นทาง ได้แก่

๑. ฝากขายผ่านแซะห์ (ผู้ประกอบการฮัจญ์) ซึ่งเป็นผู้นำคณะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งโดยมากจะเดินทางด้วยเครื่องบินจากท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ไปประเทศซาอุดีอาระเบีย (เส้นทางบินแผนที่)
๒. รวบรวมผลิตภัณฑ์กะปิเยาะห์ ส่งผ่านบริษัทส่งออกที่กรุงเทพฯ โดยลงเรือผ่านประเทศต่างๆ จนถึงประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งใช้เวลาประมาณ ๑ เดือน (เส้นทางบินแผนที่)

แผนที่ ๒ แสดงเส้นทางการส่งกะปิยาးที่ไปยังประเทศชาอุดีอาระเบีย
ที่มา : กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, (๒๕๔๘:๑๑๗)

ประเทศกัมพูชา โดยส่วนใหญ่จะส่งไปแถบกำปงจาม กำปงโสม ที่ปรึกษาเลขาธิการ นายกรัฐมนตรีฮุนเซ็น คือ ท่านอัสมาน ฮัสซัน (อุ๊กยา) สนับสนุนกิจการศาสนาอิสลาม มีบริษัทฮัสซัน กรุ๊ป และบริษัทในเครือประมาณ ๑๐ บริษัท จัดส่งมุสลิมกัมพูชาออกไปทำงานยังต่างประเทศ เช่น บาเรนห์ เกาหลี มาเลเซีย ฯลฯ ทางตัวแทนคือ อับดุล มานัน บิน มุห์มัด (Abdul Manan Bin Mohd) ได้ประสานกับกลุ่มๆ เพื่อซื้อกะปิยาะห์จำนวน ๓๐,๐๐๐ ใบ โดยหาทางส่งให้ถึงตลาดโรงเกลือ แล้วทางกัมพูชาจะหารถขนส่งข้ามแดนเอง ทำให้กลุ่มๆ ประสบความสำเร็จในการได้ช่องทางการตลาดกะปิยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมแห่งใหม่ กระตุ้นให้หันมาสนใจตลาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, http://www.trf.or.th/index.php?option=com_content&view)

๒.๖ กรอบความคิดในการวิจัย

การใช้ชุมชนเป็นฐานหรืออาจเรียกว่าการใช้ยุทธศาสตร์ “ชุมชนเข้มแข็ง”ในการถอดบทเรียนความสำเร็จเกี่ยวกับการผลิตกะปิยาะห์ ที่เกิดขึ้นในสังคมมีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังต่อไปนี้

๑.การใช้แนวทาง “ชุมชนเป็นฐานหรือชุมชนเข้มแข็ง มีประเด็นที่ต้องศึกษาในสาระสำคัญ ดังนี้

ชุมชนเข้มแข็ง คือการที่รัฐต้องการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง แล้วเห็นว่าถ้าให้ชุมชนมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและอีกความหมายหนึ่ง ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ได้มีการสร้างความรู้และสร้างเป็นแนวคิดว่าด้วย “วัฒนธรรมชุมชน” แนวคิดนี้โดยสาระสำคัญเห็นว่า มีปัญหาน้อยใหญ่ที่เกิดในชุมชนมาจากกระแสการพัฒนาที่แพร่เข้ามาในชุมชนอย่างรุนแรง เข้มข้น

และต่อเนื่อง ที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความทันสมัยผ่าน การศึกษา สาธารณสุขแผนใหม่ การเข้าไปจัดการพัฒนาชุมชนของหน่วยงาน เช่น การจัดตั้งกรรมการต่าง ๆ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อรองรับโครงการจากภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงการจากรัฐตลอดถึงการเข้าไปควบคุมการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน หากคูผิวผืนแล้วการเข้าไปของการพัฒนาเหล่านี้คงมีน้อยคนที่จะปฏิเสธว่าไม่ดี ยิ่งเป็นคนในชุมชนแล้วยิ่งเห็นว่ามีดี ทำให้พวกเขาพัฒนา แต่เมื่อผ่านกระบวนการพัฒนาดังกล่าวไประยะหนึ่ง ปรากฏการณ์ของความเป็นหนี้สินของคนในชุมชนได้เพิ่มมากขึ้น มีการสูญเสียที่ดินทำมาหากินมากขึ้น มีการบุกรุกขึ้น จนเกิดเป็นข้อขัดแย้ง ครอบครัวเริ่มประสบกับปัญหาการหารายได้ไม่พอกับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งที่เป็นรายจ่ายจำเป็น รายจ่ายเพื่อการบริโภคนิยมและอาหารที่มีราคาสูงขึ้น ทำให้ครอบครัวมีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์กับสมาชิกกับเครือญาติและขยายผลออกไปสู่ชุมชนที่เกิดความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น การถือถือแบบเดิมค่อยๆ หายไป ไม่แต่เฉพาะในเรื่องเวลา การอยู่-ไม่อยู่ในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของวิถีคิดที่เกิดช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างผู้ที่มีฐานะดีกว่าและด้อยกว่า กลไกในชุมชน กฎเกณฑ์ในชุมชนเริ่มอ่อนแอลง (ชูศักดิ์, ๑๕๕๓. อานันท์, ๒๕๔๔)

๒.ความสำเร็จของการสร้างชุมชนเข้มแข็งอยู่ที่การให้มืองค์กรชุมชนที่มีกระบวนการพัฒนา เริ่มจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือเป็นผู้ร่วมชะตาเดียวกัน เช่น ปัญหาการตลาด เนื่องจากต้องการผนึกกำลังเข้ามาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือจัดความเดือดร้อนร่วมกันในการดำเนินงานขององค์กรชุมชนเพื่อแก้ปัญหาจะต้องมีการจัดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนและที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับภายนอกมีการจัดวางกฎเกณฑ์ระเบียบใหม่โดยประยุกต์กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ได้ผลและผสมผสานกับแนวทางใหม่และมีการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องโดยใช้ภูมิปัญญาของชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ การประชาสัมพันธ์กลุ่มให้เป็นที่รู้จัก เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการรวมกลุ่ม เป็นต้น (ธงชัย สันติวงษ์, ๒๕๓๕)

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายการมีส่วนร่วม

บราว และโมเบอร์ก (Brow and Moberg. ๑๙๙๓: ๖๘) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ในการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขาในอนาคตซึ่งอาจจะถูกกำหนดขึ้นมาอย่างเป็นทางการหรือได้รับการสนับสนุนอย่างไม่เป็นทางการก็ได้

สุวิมล เปลี้ยงกระโทก (๒๕๔๖: ๔๔) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมขององค์กร สมาชิกจะรู้สึก

ว่ามีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่มีส่วนร่วมปรึกษาหารือและช่วยกันแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของงาน ซึ่งในลักษณะเช่นนี้ผู้บริหารจะต้องทำงานกับกลุ่มคนมากกว่าการทำงานกับบุคคลคนเดียว

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (๒๕๔๐:๒๐) ได้กล่าวถึงแนวความคิดของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับระดับความสมัครใจแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มของประชาชนเอง

ระดับที่ ๒ การมีส่วนร่วมโดยการชักนำ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการชักนำจากภายนอกหรือจากชนชั้นนำ โดยอาศัยความเกรงใจที่ประชาชนอาจจะมีผลต่อบุคคลที่นับถือหรือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรืออาจจะใช้สิ่งล่อใจที่เป็นผลตอบแทนทางวัตถุหรือจิตใจกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ระดับที่ ๓ การมีส่วนร่วมโดยการบังคับ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดการใช้อำนาจที่เหนือกว่าไปใช้บังคับหรือระดมประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ภัทรภรณ์ นันทวงศ์(๒๕๔๕:๙) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ โดยเสียสละทรัพยากรส่วนตัว เช่นความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน เงินทุน วัสดุ เข้ามา มีบทบาทในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมด้านการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

พิสุทธิ วรรณฉัตรสิริ (๒๕๔๖: ๓๘) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นๆ ในชุมชนที่อาศัยอยู่

อรทัย กักพล (๒๕๔๘:๘) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรร่วมในกระบวนการนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา (๒๕๕๑:๓๐) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

จากความหมายสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของปัจเจกหรือกลุ่มบุคคล เพื่อเข้ามามีส่วนกำหนดความต้องการหรือช่วยกันค้นหาสาเหตุของปัญหา การตัดสินใจร่วมกัน

รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการและการติดตามประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่อย่างปกติสุขและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

สุรพล พุฒคำ (๒๕๔๔ : ๖๒) กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑.รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากบุคลากร สามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้แก่ (๑) การมีส่วนร่วมเป็นรายบุคคล (๒) การมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการ และ (๓)การให้พนักงานทุกคนในองค์กรหรือหน่วยงานมีส่วนร่วม

๒.รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากผลงาน สามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ (๑) การให้คำปรึกษาหารือหรือข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน (๒) การเข้าร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน (๓) การเข้าร่วมในการปฏิบัติงาน และ (๔)การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุมการปฏิบัติงาน

๓.รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาภาระงาน สามารถแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ (๑) การมีส่วนร่วมนอกเหนือภาระงานที่ตนรับผิดชอบ และ (๒) การมีส่วนร่วมในขอบเขตภาระงานที่ตนรับผิดชอบ

จร สุนทรายุทธ (๒๕๕๑ : ๕๔๐) แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วม ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือ การกำหนดตามความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ (๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) คือ การนำสิ่งที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ (๓) การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ (Benefits) คือ การคำนึงถึงผลประโยชน์เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม และ (๔)การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation)

พุดดี (Putti, ๑๙๘๗ อ้างถึงใน สุรพล พุฒคำ, ๒๕๔๔: ๕๙) ได้กล่าวถึงรูปแบบการบริหารโดยใช้คณะกรรมการในการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำแนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าพนักงานปฏิบัติ คณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งชั่วคราวเพื่อปรึกษาปัญหาเฉพาะหน้า

จากลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารมีหลากหลายรูปแบบ มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ แต่การดำเนินการในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวนั้น ต่างมุ่งผลสัมฤทธิ์และคุณภาพของผลงานเป็นสำคัญ

ความสำคัญและประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เฮิร์ส (Hirsch, ๑๙๙๐ อ้างถึงใน สุรพล พุฒคำ, ๒๕๔๔: ๖๒) ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ด้าน คือ

๑.ด้านบริบท การมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่เกิดจากบุคคลในชุมชน ซึ่งมีความใกล้ชิดกับบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี ย่อมทำให้การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมมีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

๒.ด้านการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในชุมชนทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและยังเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้ความสามารถของตนทั้งในด้านความคิดและปฏิบัติอย่างเต็มที่

๓.ด้านจิตใจ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนในการพัฒนา ย่อมทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตในสังคม

สมเดช สีแสง (๒๕๔๗: ๒๓๐) ได้สรุปถึงประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานรวมกลุ่มกันใช้ความรู้ความสามารถสติปัญญาและประสบการณ์ของแต่ละคนร่วมกันปรับปรุงงานในหน่วยงานของตนมีข้อดี คือ ๑.ผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุดและสามารถแก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุดจะแก้ปัญหาได้ถูกต้องที่สุด ๒.บุคลากรได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมในการบริหาร และ ๓.ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่าตนนั้นมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจและทำงานเต็มความสามารถ

การมีส่วนร่วมในทัศนะอิสลาม

ความหมายการมีส่วนร่วม

อิสลามมิใช่เป็นเพียงคำสอนที่เป็นทฤษฎีให้มุสลิมเชื่อมั่นศรัทธากัน ส่วนเรื่องการบริหารจัดการทางสังคมปล่อยให้คนอื่นมาทำ ธรรมชาติของอิสลามคือสร้างสังคมอิสลามที่มีมวลสมาชิกของสังคม ศรัทธามั่นในหลักการอิสลามและมวลสมาชิกจะต้องนำเอาหลักการอิสลามทุกด้านมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน

การมีส่วนร่วมเทียบกับคำในภาษาอาหรับ “อามัลญะมาอีย์” (Amal Jama'i) ซึ่งในหนังสือ Lisan al-Arab (๑๙๙๐: ๘/๕๓) เขียนโดยอิบน์ มัซซุร ญะมาล อัลดีน (Ibn Manzur, Jamal al-Din) ให้ความหมายคำว่า “ญะมะฮฺ” หมายถึง ชื่อของกลุ่มหรือสังคมมนุษย์และใน Kamus Dewan (๑๙๙๔: ๕๑๓) ระบุว่า คำว่า “ญะมะฮฺ” บ่งชี้ถึงจำนวนที่มากกว่าหนึ่ง เช่น องค์กร กลุ่ม ซึ่งแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน

ดังนั้น คำว่า ญะมะฮฺหรือญะมาอะฮฺในอิสลามใช้ได้หลายรูปแบบ ซึ่งในรูปแบบของการทำงานนั้นจะหมายถึงการที่กลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง (Amal

Jama'i) เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ร่วมกัน (สุไลมาน อาแว, ๒๕๕๔: ๑๓) ดังอัลลอฮ์ได้ตรัสเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและห้ามการแตกแยกไว้ว่า

ความว่า "และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์ โดยพร้อมกันทั้งหมดและจงอย่าแตกแยกกันและจงรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีต่อพวกเจ้า ขณะที่พวกเจ้าเป็นศัตรูกันและพระองค์ได้ทรงให้สนิทสนมกันระหว่างหัวใจของพวกเจ้า แล้วพวกเจ้าเคยปรากฏอยู่บนปากหลุมแห่งไฟนรก แล้วพระองค์ก็ทรงช่วยพวกเจ้าให้พ้นจากปากหลุมแห่งนรกนั้น ในทำนองนั้นแหละอัลลอฮ์ จะทรงแจกแจงแก่พวกเจ้า ซึ่งบรรดาโอการของพระองค์ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับแนวทางอันถูกต้อง" (อาลิอิมรอน : ๑๐๓)

อิหม่ามอิบนุกาซีร์ได้อรรถาธิบายอายะฮ์¹⁰นี้ว่า คำว่า ะลาตะฟิรอกูว (และพวกเจ้าจงอย่าแตกแยกกัน) หมายถึง การสั่งใช้ให้อยู่กันเป็นแบบญะมาอะฮ์และมีให้แตกแยกกัน และอายะฮ์นี้ยังกล่าวอีกว่า พวกเขาจะได้รับการคุ้มครองและการช่วยเหลือ หากพวกเขารวมตัวกันเป็นปึกแผ่นและอัลลอฮ์ได้ตรัสอีกว่า

ความว่า " และพวกเจ้าจงอย่าขัดแย้งกัน เพราะจะทำให้พวกเจ้าล้มเหลว และจะทำให้ความเข้มแข็งของพวกเจ้าหมดไป" (อัลอินฟาล : ๔๖)

สำหรับแนวทางการทำงานของท่านนบีมุหัมมัดในการสร้างรัฐอิสลาม คืออันดับแรกท่านได้มุ่งไปสู่การรวมตัวและไปสู่การทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม (ญะมาอะฮ์) ที่จะมาช่วยเหลือมาสนับสนุนงานเผยแพร่ของท่าน (มุสต่อฟา มุหัมมัด อัตเตาะฮ์ซฮาน, ๒๕๔๗: ๔๑) ท่านนบีมุหัมมัด ได้กล่าวถึงการทำงานเป็นทีม จากมรฟูอ จากอัลฮาริซ บินอัลฮาริซ อัลอัซฮารี เล่าว่า

ความว่า "และฉันใช้พวกท่านทำ ๕ ประการและอัลลอฮ์ ก็สั่งใช้ฉันด้วยสิ่งเหล่านั้น การเชื่อฟัง การเคารพภักดี การญิฮาด การอพยพและการอยู่กับญะมาอะฮ์เพราะแท้จริงผู้ใดแยกตัวออกจากญะมาอะฮ์เพียงแค่คืบเดียวก็เท่ากับว่าบ่วงของอัลอิสลามได้หลุดออกจากต้นคอของเขาผู้นั้นแล้ว" (บันทึกโดย Ahmad, ๑๙๙๙ หะดีษหมายเลข ๒๐๒)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆในอิสลามมีที่มาจากอัลกุรอาน ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่สำคัญที่สุด โองการต่างๆ ในอัลกุรอานมีความครอบคลุมระบบต่างๆ ทั้งทางศาสนาและทางโลกที่ได้กำหนดไว้สำหรับบุคคลและสังคม แต่ลักษณะของโองการอัลกุรอานโดยภาพรวมระบุไว้เป็นหลักการมิใช่รายละเอียด อัลหะดีษหรือสุนนะฮ์เป็นข้อมูลรองจากอัลกุรอาน เป็นสื่อทำหน้าที่อธิบายความหมายและจุดประสงค์ของอัลกุรอาน

¹⁰ อายะฮ์ คือ ประโยค (โองการ) หนึ่งของอัลกุรอานที่มีเครื่องหมายแยกแยะระหว่างประโยคต่อประโยค

ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในอิสลามจึงมีที่มาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ซึ่งอัลลอฮ์ ได้กำหนดให้มีการปรึกษาหารือ ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นก่อนที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังอัลลอฮ์ ตรัสว่า

ความว่า : “และกิจการของพวกเขามีการปรึกษาหารือระหว่างกัน”(อัซซุอ : ๓๘)

และอัลลอฮ์ได้ตรัสอีกว่า ความว่า : “และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด”(อาละอิมรอน :๑๕๙)

Ibn Kathir (๑๙๙๙: ๒/๑๔๙) อธิบายอายะฮ์ (โองการ) ข้างต้นว่า ท่านนบี ปรึกษาหารือกับบรรดาศอฮาบะฮ์ในการกระทำหนึ่งๆ เมื่อเกิดเหตุการณ์ เพื่อปรึกษาหาแนวทางที่ดีในการปฏิบัติ ดังเช่นการปรึกษาหารือในสงครามบะดร์¹¹ สงครามคอนด็อก¹² สนธิสัญญาฮุฎัยบียะฮ์¹³และอื่นๆ และเมื่อได้ปรึกษาหารือในการกระทำแล้วก็ให้มอบหมายการกระทำดังกล่าวต่ออัลลอฮ์ การระดมความคิดเห็นของกลุ่มคนเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่ดีที่สุด แล้วนำข้อเสนอแนะดังกล่าวสู่การปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติจะสำเร็จหรือไม่นั้นเป็นอำนาจและเอกสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ดังนั้นพระองค์จึงกำหนดไว้ในอายะฮ์ ข้างต้นหลังจากการปรึกษาหารือ¹⁴ (Shura) คือให้มอบหมาย (Tawakkal) การงานต่างๆ แต่พระองค์แล้วพระองค์จะเป็นผู้ทรงพิจารณาว่าจะให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

นอกจากนี้ การมอบความไว้วางใจต่ออัลลอฮ์ไม่ได้หมายถึงการที่บุคคลได้แต่เพียงคาดหวังต่อความสำเร็จที่อัลลอฮ์ จะประทานให้แก่เขาโดยไม่ได้ลงมือทำอะไรที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่

¹¹ สงครามบะดร์เป็นสงครามครั้งแรก และเป็นสงครามที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นระหว่างชาวมุสลิมกับพวกกุร็อยฮ์ เกิดขึ้นในเดือนรอมฎอนปี ที่ ๒ หลังจากอพยพหรือพ.ศ.๑๑๖๗ ณ บ่อบดร์ ซึ่งกองทัพมุสลิมมีจำนวนพล ๓๑๓ คน ส่วนกองทัพกุร็อยฮ์มีจำนวนพลประมาณ ๑,๐๐๐ คน

¹² สงครามอะฮฺซาบ สงครามนี้เกิดขึ้นในเดือนชาวัล ปีที่ ๕ ของฮิเราะฮ์ศักราช เกิดขึ้นในรบอบๆ เมืองมะดีนะฮ์ ที่มีชื่อว่าสงครามคูเมืองหรือคือนัดกัน เพราะว่าฝ่ายมุสลิมได้ขุดคูรอบๆ มะดีนะฮ์เพื่อปกป้องการโจมตีของฝ่ายศัตรู สงครามนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สงครามอหฺซาบ แปลว่าผ้าและกลุ่มต่างๆ

¹³ การทำสนธิสัญญาขึ้นระหว่างพวกกุร็อยฮ์กับท่านศาสดา สนธิสัญญานี้ร่างขึ้นด้วยความเห็นชอบทั้งสองฝ่าย โดยมีสุฮัยล อิบน์ อัมร เป็นผู้เซ็นทราบในนามตัวแทนของชาวมักกะฮ์ สนธิสัญญานี้เรียกว่า “ สนธิสัญญาฮุฎัยบียะฮ์ ” ซึ่งมีข้อตกลงกันดังนี้

- ทั้งสองฝ่ายตกลงให้ยุติการสู้รบและการรุกรานด้วยกำลัง มีกำหนดระยะเวลา ๑๐ ปี
- ผู้ใดก็ตามที่เป็นชาวกุร็อยฮ์หากเดินทางมายังมูฮัมมัด โดยมีได้มีหนังสือรับรองจากหัวหน้าฝ่ายนั้น จะต้องถูกส่งตัวกลับ

ทันที

- มุสลิมคนใดที่เดินทางมาเรื่องธุรกิจ เพื่อติดต่อกับชาวมักกะฮ์ จะต้องไม่ถูกกักกันหรือแกล้งยึดตัวไป
- ประชาชนกลุ่มใดที่ปรารถนาจะเข้าเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้พึงถือว่ามิเสรีภาพที่จะทำได้โดยไม่มีเงื่อนไข
- เมื่อชาวมุสลิมปฏิบัติพิธีฮัจญ์เสร็จสิ้นแล้ว จะต้องรีบเดินทางกลับทันที
- ชาวมุสลิมจะได้รับอนุญาตให้เข้ามาประกอบพิธีฮัจญ์ในนครมักกะฮ์ และจะพักอยู่ได้ไม่เกิน ๓ วัน และจะต้องไม่มีอาวุธอื่น

ติดตัวมาด้วยนอกจากมีดสั้นเพียงเล่มเดียว

¹⁴ การปรึกษาหารือหรือชูรอ คือการประชุมหรือปรึกษาหารือตามรูปแบบอิสลาม เพื่อหารือกันระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ประสงค์ที่จะบรรลุสู่ความเห็นที่ดีและเหมาะสมในกิจการนั้นๆ จนได้ข้อสรุปหรือมติเพื่อนำไปปฏิบัติ ประกอบด้วยผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ

ต้องการ แต่การมอบหมายเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ถึงการศรัทธาต่ออัลลอฮ์หรือศรัทธาต่อสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นซึ่งถูกควบคุมโดยอัลลอฮ์ (Naceur Jabnoun, ๒๕๔๘: ๘๓) ดังที่อับู สุไลมาน (Abu Sulayman) (อ้างถึงใน Naceur Jabnoun, ๒๕๔๘: ๘๓) กล่าวว่า ตะวัคกัล (Tawakkal) คือ การศรัทธาด้วยจิตใจที่เชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์ ด้วยใจอันพิสุทธิ์ในอำนาจ วิทยญาณ และความยุติธรรมของอัลลอฮ์ และผลสุดท้ายของสรรพสิ่งทั้งหลายขึ้นอยู่กับฉันทานุมัติของพระองค์นอกจากการปรึกษาหารือและการมอบหมายแล้ว อัลลอฮ์กำหนดให้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในทุกๆ สิ่งที่ตั้งามดังคำตรัสที่ว่า

ความว่า : “และพวกเจ้าจงช่วยเหลือกันและกันในสิ่งที่เป็นความดีและในความยำเกรง (ต่ออัลลอฮ์) และพวกเจ้าจงอย่าได้ให้ความช่วยเหลือกันในเรื่องที่เป็นบาปและการเป็นศัตรูกัน และพวกเจ้าจงยำเกรงต่ออัลลอฮ์ แท้ที่จริงแล้วอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงรุนแรงในการลงโทษ”(อัลมาอิดะฮ์ : ๒)

อิบน์ กาทิร (Ibn Kathir) (๑๙๙๙: ๓/๑๒-๑๓) อธิบายโองการข้างต้นว่า อัลลอฮ์ ให้บรรดามุสลิมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่เป็นคุณประโยชน์ นั่นคือการทำความดี และการละทิ้งความชั่วร้ายนั่นคือ การตัดทวน (เกรงกลัวต่ออัลลอฮ์) และห้ามไม่ให้ช่วยเหลือในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และอิมามนะวะวี (๒๕๓๗: ๒๔) อธิบายว่า “คำว่าความดี หมายถึงสิ่งที่ศาสนาเห็นว่าดี และที่ตรงข้ามกับความดีก็คือความชั่ว ผู้ใดก็ตามที่แนะนำผู้อื่นให้กระทำความดีไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือการกระทำก็ตามเขาผู้นั้นจะได้รับผลตอบแทนเหมือนกับผู้กระทำความดีด้วยเช่นเดียวกัน เท่ากับเป็นการส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนช่วยกันแนะนำเกี่ยวกับเรื่องความดีอยู่เสมอ ดังนั้นหากผู้ใดเห็นสิ่งที่จะอำนวยประโยชน์ต่อพี่น้องมุสลิมแล้ว เขาควรเปิดเผยสิ่งนั้นๆ ให้ได้ทราบโดยทั่วกัน

การที่อัลลอฮ์ สั่งห้ามไม่ให้ช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นบาปนั้น ไม่ได้เป็นการปล่อยวางให้เขาผู้นั้นปฏิบัติในสิ่งที่เป็นบาปด้วยตนเอง แต่ผู้ที่พบเห็นต้องกล่าวตักเตือนเพื่อให้มีการเปลี่ยนสู่สิ่งที่ดีขึ้นดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด กล่าวถึงลำดับขั้นการห้ามปรามความชั่วไว้ว่า

ความว่า : “ผู้ใดในหมู่พวกท่านพบเห็นสิ่งที่ชั่วช้า ก็จงเปลี่ยนแปลง (ขจัด) สิ่งนั้นด้วยมือของเขา แต่หากว่าเขาไม่สามารถ ก็จงเปลี่ยนแปลงด้วยลิ้นของเขาแต่หากเขายังไม่สามารถ ก็จงเปลี่ยนแปลงด้วยจิตใจของเขา และนั่นถือว่าเป็นศรัทธาที่อ่อนแอที่สุด”(บันทึกโดยมุสลิม: ๔๙)

อิมาม นะวะวี (๒๕๓๗: ๔๘) อธิบายหะดีษข้างต้นว่า ใครก็ตามเมื่อเขาได้เห็นว่ามีกรกระทำ ความชั่วเกิดขึ้นก็ให้เขารีบกำจัดความชื่อนั้นด้วยมือของเขา ถ้าหากว่ามีอำนาจพอที่จะกระทำได้ ถ้าหากไม่มีความสามารถจะยับยั้งด้วยมือได้ก็ให้ยับยั้งด้วยลิ้นโดยการบอกกล่าวตักเตือนผู้นั้นให้เลิกกระทำ พร้อมกับอ้างอิงหลักฐานตามที่ศาสนาระบุไว้ให้เขาทราบ ถ้าหากหมดหนทางที่จะกล่าวตักเตือน ไม่ว่าจะด้วยมือหรือด้วยลิ้นแล้ว ในขั้นสุดท้ายก็ให้มีใจออกห่าง ให้โกรธเกลียดการกระทำของเขา และไม่คบค้าสมาคมกับเขาต่อไปอีก

จากคำอธิบายข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบดูแลบรรดาพี่น้องมุสลิมเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน แม้ว่าการกระทำที่คนๆ หนึ่งปฏิบัตินั้นไม่เกี่ยวข้องและไม่ส่งผลกระทบต่อใครๆ แก่คนอื่น แต่หากการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาแล้ว บุคคลที่พบเห็นต้องห้ามปรามและว่ากล่าวตักเตือนตามความสามารถของตน (สุไลมาน อาแว, ๒๕๕๔: ๑๕-๑๗)

ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นหลักการและแนวทางการดำเนินงานในอิสลามที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ กระบวนการทำงานในอิสลามเน้นรูปแบบการทำงานแบบญามาอะฮฺ (การมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในการทำงานร่วมกัน) กระบวนการทำงานแบบญามาอะฮฺในอิสลามมีเป้าหมายในการทำงานเป็นทีมและมีผู้นำหรือหัวหน้างานเป็นผู้นำสมาชิกให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน ส่วนสมาชิกมีหน้าที่ปฏิบัติและเชื่อฟังผู้นำอย่างเคร่งครัด ดังปรากฏในอัลกุรอาน

ความว่า : “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงเชื่อฟังอัลลอฮ์และเชื่อฟังรอสูลเถิด และผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้าด้วย”(อันนิสาอ: ๕๙)

อะห์มัด ซันหะยี มุหัมมัด (Ahmad Sonhaji Muhammad) (๑๙๘๙: ๕/๙๔-๙๗) อธิบายไองการข้างต้นว่า การเชื่อฟังอัลลอฮ์ คือ การปฏิบัติตามที่อัลกุรอานระบุ ส่วนการเชื่อฟังรอสูล คือ การปฏิบัติแนวทาง วิถีทางการดำเนินชีวิตของท่านนบีและการเชื่อฟังผู้ปกครอง (ผู้นำ) คือ การปฏิบัติตามมุสลิมที่มีวิชาความรู้เกี่ยวกับอิสลาม

นอกจากหน้าที่ของสมาชิกที่ต้องเชื่อฟังผู้นำแล้ว ในกระบวนการดำเนินงานแบบญามาอะฮฺ บรรดาผู้นำต้องเปิดโอกาสให้บรรดาสมาชิกได้มีโอกาสเสนอแนะและแสดงความคิดเห็นในกระบวนการดำเนินงานเช่นเดียวกัน ผู้นำต้องไม่ยึดความคิดของตนเป็นใหญ่ เคารพในข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของคนส่วนมาก เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์กร ส่งผลให้การบริหารงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติงานในอิสลามที่เรียกว่า "ชุรอ (Shura)"

การปรึกษาหารือ (ชุรอ) มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงาน ในอัลกุรอานได้กำหนดซึ่งชุเราะฮฺหนึ่งโดยใช้ชื่อว่า “ชุเราะฮฺ อัชชุรอ” ในชุเราะฮฺนี้อัลลอฮ์ ได้กล่าวถึงผลตอบแทนของบรรดาผู้ที่ยึดเอาหลักการชุรอมาใช้ในการดำเนินกิจการงานของเขา ยิ่งกว่านั้นการชุรอได้ถูกกล่าวพร้อมๆ กับการละหมาดและการจ่ายซะกาต เพื่อแสดงให้เห็นว่าชุรอเป็นทั้งหลักการและบทบัญญัติที่มีความสำคัญไม่อาจละเลยได้ อัลลอฮ์ ตรัสว่า

ความว่า : “และบรรดาผู้ตอบรับต่อพระเจ้าของพวกเขาและดำรงละหมาด และกิจการของพวกเขาจะมีการปรีกษาหาหรือระหว่างพวกเขาและเขาบริจาคลังที่เราได้ให้เครื่องปัจจัยยังชีพแก่พวกเขา” (อิซซูรอ : ๓๘)

ความว่า : “และจงปรีกษาหาหรือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด”(อาละอิมรอน:๑๕๙)

นอกจากนี้ท่านนบีมุฮัมมัด กล่าวถึงความสำคัญของการยึดมั่นในญะมาอะฮ์ (การมีส่วนร่วม) ว่า

ความว่า : “...(ท่านนบี) ได้กล่าวว่า ท่านจงยึดมั่นอยู่กับกลุ่มของมุสลิม และผู้นำของพวกเขา (หมายถึง ญะมาอะฮ์มุสลิม) ฉันทัน (อุซัยฟะฮ์ เบ็ญญะมาน) ได้กล่าวว่า ถ้าไม่มีญะมาอะฮ์และผู้นำละครีบ ท่านนบี กล่าวว่า ท่านจงปลีกตัวออกจากทุกๆ กลุ่มเหล่านั้น ถึงแม้ท่านจะมีชีวิตด้วยการกัดกินรากไม้ก็ตามจนกระทั่งความตายได้มาหาโดยที่ท่านมีชีวิตอยู่อย่างนั้น”(บันทึกโดยบุคอรี (Bukhari) : ๓๓๓๘, มุสลิม (Muslim) : ๑๔๗๕)

และหะดีษที่ท่านนบีได้กล่าวถึงอันตรายของการทำงานที่ไม่เป็นญะมาอะฮ์ โดยท่านเปรียบเปรยกับแกะที่ออกนอกฝูงว่า

ความว่า : “พวกท่านจงเป็นญะมาอะฮ์ แท้จริงหมาป่าจะกินแกะที่ออกนอกฝูง” (บันทึกโดยอะบิดาูด (Abi Daud) : ๑๕๐)

นอกจากอายะฮ์และหะดีษข้างต้นที่เป็นบทบัญญัติแสดงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (ญะมาอะฮ์) และการมีส่วนร่วมในการปรีกษาหาหรือ (ซูรอ) แล้ว ประวัติศาสตร์อิสลามได้จารึกไว้ในหลายๆเหตุการณ์ว่าบรรดาศอฮาบะฮ์¹⁵ ได้ปรีกษาหาหรือ (ซูรอ) ร่วมกัน ดังที่นาเซอร์ จับนาวาน (Naceur Jabnoun) (๒๕๔๘: ๕๕) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปรีกษาหาหรือ(ซูรอ)เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของบรรดาศอฮาบะฮ์ที่นอกจากจะทำให้เกิดความพึงพอใจและความร่วมมือในระดับสูงแล้วยังช่วยส่งเสริมให้มีการสร้างนวัตกรรมทางการบริหารมากมายโดยเฉพาะในสมัยของท่านคอลลีฟะฮ์อุมร์¹⁶ นวัตกรรมเหล่านี้รวมถึงการสร้างเมืองบัสเราะฮ์และกูฟะฮ์ในประเทศอิรัก และการ

¹⁵ ผู้ที่เป็นสหายของท่านนบีมุฮัมมัด **ป** หรือเคยเห็นท่าน และเขาเป็นมุสลิม ก็ถือว่า เขาเป็น ศอฮาบะฮ์

¹⁶ คอลลีฟะฮ์อุมร์ เป็นบุตรของอัลคอฎฏอบ บุตรของนุไฟอ มีฉายานามว่า อัลฟารุก (ผู้จำแนกระหว่างความจริงกับความเท็จ) มีชื่อเล่นว่า อูฮัยฟุส ท่านสืบเชื้อสายมาจาก ตระกูลตะดีย จากเผ่ากูเรซ ท่านเกิดหลังจากท่านนบีมุฮัมมัด 13 ปี ท่านได้รับการเลี้ยงดูที่มีความกล้าหาญ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นและพูดจริง ท่านนบีมุฮัมมัด **ป** ประกาศศาสนาอิสลาม ท่านอุมร์เป็นผู้หนึ่งที่ต่อต้านอย่างรุนแรง และได้ทำร้ายต่อบรรดามุสลิม จนกระทั่งอัลละฮ์ทรงเปิดหัวใจของท่านให้นับถือศาสนาอิสลาม ท่านจึงกลายเป็นกำลังสำคัญ ในการปกป้องศาสนาอิสลาม และมุสลิมจากการทำร้ายของกาฬโรค ลักษณะและอุปนิสัยของคอลลีฟะฮ์อุมร์ คอลลีฟะฮ์อุมร์เป็นผู้ที่มีร่างกายสูงใหญ่ แข็งแรง มีผิวขาวปนแดง เสียงดังไม่ค่อยหัวเราะ อ้วนท้วม มีความเด็ดขาดและยุติธรรม มีสติปัญญาเฉียบแหลม รังเกียจความอธรรม ยืนหยัดในความจริง มีความบริสุทธิ์ในศาสนา การดำรงตำแหน่งคอลลีฟะฮ์ เมื่อคอลลีฟะฮ์อุมร์บวชปวยลง ท่านได้เรียกบรรดาศอฮาบะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด **ป** มาเพื่อปรีกษาหาหรือ ถึงผู้ที่จะดำรงตำแหน่งคอลลีฟะฮ์คนต่อไป ท่านได้เสนอให้ท่านอุมร์เป็นคอลลีฟะฮ์เนื่องจากว่าท่านอุมร์ เป็นผู้

จัดตั้งกรมต่างๆ เช่น กรมบัญชี และกรมสารนิเทศ ซึ่งทำหน้าที่ในการจัดเก็บและบริหารข้อมูลสารสนเทศ (Denisan, 1984 อ้างถึงใน Naceur Jabnoun, ๒๕๔๘: ๕๕) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า มีส่วนช่วยทำให้ห้องค์การประสบความสำเร็จในระยะยาว ส่วนซาฮกิน (Sashkin, 1984 อ้างถึงใน Naceur Jabnoun, ๒๕๔๘: ๕๕) กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยมองในแง่ของจริยศาสตร์ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือวิธีการบริหารที่มีประสิทธิภาพและมีความจำเป็นต่อองค์การในแง่จริยศาสตร์ ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลามเพราะหลักการอิสลามได้เน้นย้ำและให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมแลจริยธรรม (สุไลมาน อาแว, ๒๕๕๔: ๒๓-๒๕)

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ (๒๕๔๘) ได้ทำการศึกษาเรื่อง *กระบวนการรวมกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย เพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยมีส่วนร่วมของผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยในตำบลกะมิยอ อำเภอมือเมือง จังหวัดปัตตานี* ได้กล่าวถึง การสวมใส่หมวกกะปิเยาะห์ของชาวมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเอกลักษณ์หนึ่งของวัฒนธรรมชาวมลายูมุสลิมที่บ่งบอกถึงความศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม และยังบอกถึงตัวตนของชาวมลายูที่แท้จริง ซึ่งสมัยก่อนชาวมลายูส่วนมากนิยมใช้หมวกสอเกาะ (songkok) (หมวกสอเกาะ (songkok) เป็นหมวกที่นิยมสวมใส่กันอย่างแพร่หลายในประเทศอินโดนีเซีย บรูไน มาเลเซีย สิงคโปร์ ภาคใต้ของฟิลิปปินส์และทางภาคใต้ของประเทศไทย ส่วนใหญ่ใช้ในหมู่ ชายชาวมุสลิม สอเกาะมีรูปทรงกรวยตัดมัทมักจะเป็นสีดำและใช้ผ้าฝ้ายหรือผ้ากำมะหยี่ทำใช้สวมใส่ในสถานการณ์ที่เป็นทางการ เช่นงานเลี้ยง งานแต่งงาน งานศพหรือในโอกาสเทศกาลเฉลิมฉลองของมุสลิมในวันอีกทั้งสอง คือ อีดิลฟิตตรีและอีดิลอัดฮา ทหารมาเลย์ในสมัยก่อนได้ใช้สอเกาะ (songkok) เป็นส่วนหนึ่งของชุดของพวกเขา สวมใส่กันได้ตั้งแต่บุคคลธรรมดาไปจนถึงประธานาธิบดี)

ภาพที่ ๑๓ หมวกสอเกาะ(songkok)

ที่มา : รูปภาพ (ซ้าย) <http://www.youbeli.com/>

รูปภาพ (ขวา) <https://www.pinterest.com/>

ต่อมาเมื่อนักเรียนศาสนาที่ได้อ่านเรียนมาจากประเทศซาอุดีอาระเบียกลับภูมิลำเนาเพื่อเผยแผ่ศาสนา และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการแต่งกายของคนอาหรับมาบูรณาการกับวัฒนธรรมมลายูเก่าจากหมวกสอเกาะมาเป็นหมวกกะปิเยาะห์ ในวิจัยนี้ส่วนมากจะพูดในเรื่องการรวมตัวเพื่อการผลิต และการตลาด ซึ่งพบว่าแหล่งการตลาดของกะปิเยาะห์ปัตตานีที่สำคัญที่สุดคือประเทศซาอุดีอาระเบียและจีน รองลงมาเป็นประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย เป็นต้น ภาพลักษณ์ของหมวกกะปิเยาะห์ จึงมิใช่เพียงแค่สินค้าที่ผลิตและซื้อขายกันโดยทั่วไปเท่านั้น แต่เป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” อันสำคัญยิ่งของชาวมลายูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ (๒๕๕๒) ได้ทำการศึกษาเรื่อง *การบริหารจัดการส่งออกกะปิเยาะห์ เพื่อจำหน่ายในประเทศซาอุดีอาระเบียของกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมปัตตานี ตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี* ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์สามารถดำเนินการจัดส่งกะปิเยาะห์ทั้งสิ้น ๔๗๕,๐๐๐ ใบ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๕,๔๖๐.๐๐๐ บาท เฉลี่ยในละ ๑๑.๕๐ บาท โดยเลือกใช้บริการของบริษัท SALAT HAMID HASAN จำกัด ราคาผลิตภัณฑ์กะปิเยาะห์ในปี ๒๕๔๙ ราคาถูกกว่าปีที่แล้ว ทั้งนี้เพราะผลิตภัณฑ์จากประเทศจีนส่งมาขายในประเทศซาอุดีอาระเบียมากกว่าทุกปี และผลิตภัณฑ์ของจีนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวโน้มในอนาคตหากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯไม่สามารถลดต้นทุนการผลิต ลดต้นทุนการบริหารจัดการการขยายกล่าบบากที่จะแข่งขันในตลาดประเทศซาอุดีอาระเบียได้

ชนิดดา หมุดธรรม (๒๕๔๖) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจขนาดย่อม* ปัจจุบันธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ได้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้นสำหรับผู้ประกอบการที่กำลังมองหาโอกาสในการทำธุรกิจของตนเอง เนื่องจากสามารถก่อตั้งได้ง่าย การลงทุนไม่มากนักสามารถบริหารงานได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่ทางภาครัฐบาลและเอกชนต่างให้ความสนับสนุน ทั้งในด้านของความรู้และการให้คำปรึกษาแนะนำ ทำให้มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น อันเนื่องมาจากสภาพการแข่งขันทำให้ผู้ประกอบการต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เพื่อแสดงศักยภาพในการทำงานและความน่าเชื่อถือ ผู้ศึกษาจึงมองเห็นความสำคัญที่จะทำการศึกษาที่จะเป็นแนวทางในการเป็นที่จะลงทุนทำธุรกิจต่อไป

ฉัตรนภา พรหมมา (๒๕๕๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *การศึกษารูปแบบและปัจจัยที่ประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริ ชุมชนบ้านหลายทุ่ง ตำบลปอน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน* ผลการวิจัยพบว่า

๑.รูปแบบในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริของชุมชนบ้านหลายทุ่ง คือ ชุมชนบ้านหลายทุ่งมีองค์ประกอบของโครงสร้างที่สมบูรณ์ในระบบเครือข่าย โดยมีวัฒนธรรมประเพณีและศาสนาอย่างเดียวกัน ปัญหาเรื่องความขัดแย้งจึงยังไม่เกิดขึ้นในชุมชน

การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจ การดำเนินงานจะนำไปสู่การมีรูปแบบบริการที่กำหนดโครงสร้างบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของชุมชนอย่างชัดเจน ทำให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของและมีจิตสำนึกสาธารณะต่อส่วนรวมจะนำผลไปสู่การสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

๒. ปัจจัยในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริของชุมชนบ้านหลายทุ่ง คือ มีการปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหาหารือกันโดยมีผู้นำที่เสียสละ ซื่อสัตย์ อดทน และเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การมีกฎระเบียบกฏกติกาหรือข้อตกลงของกลุ่มในชุมชนจะเป็นการจัดชุมชนให้เป็นระเบียบคนในชุมชนจะมีการเคารพในกฏกติกาอย่างเคร่งครัด ด้วยการให้ชุมชนเป็นชนเผ่าเดียวกันมีชีวิตความเป็นอยู่ฉันท์พี่น้องเครือญาติจึงเป็นการง่ายที่จะว่ากล่าวตักเตือนสมาชิกในชุมชน สำหรับการรวมกลุ่มในชุมชนจะไม่มีปัญหาการรวมกลุ่มเกิดจากการรวมตัวกันแบบไม่เป็นทางการก่อนแล้วต่อจากนั้นก็พัฒนาไปสู่ระบบกลุ่มต่อไป คนในชุมชนจะยกย่องและยอมรับผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่มีความสามารถและการยอมรับบทบาทของสตรีในการรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทอผ้าหรือแม้กระทั่งการดำรงตำแหน่งประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปอนอีกด้วย

ปนัดดา สุขเกษม (๒๕๔๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา* ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ คือ ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมด้านอาชีพจากภายในและภายนอกแก่สมาชิกเพื่อนำไปประกอบอาชีพ มีการพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด และการเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำ ลดปัญหาการว่างงานได้ ทั้งนี้การรวมกลุ่มอาชีพทำให้สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพที่มั่นคงและพัฒนาให้กลายเป็นอาชีพหลักได้ ลักษณะการประกอบอาชีพของกลุ่มอาชีพ มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ส่วนสถานที่ตั้งทำการกลุ่มและการขอรับเงินทุนประกอบอาชีพจากหน่วยงานอื่น ไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์การจัดตั้งและหลักการดำเนินงานกลุ่ม ลักษณะผู้นำกลุ่ม การบริหารงานกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐและภาคเอกชน การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ

ประหยัด แซ่หลิม (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตธนบุรี* ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคลและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมกับความสำเร็จของการเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) พบว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ ทัศนคติทางระบบเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันและอนาคต นโยบายทางด้านการค้าและการลงทุนของรัฐบาล ความสำคัญในการแสวงหาแหล่งเงินทุน เพื่อใช้ในการดำเนินธุรกิจ ความจำเป็นในการปรับตัวให้เข้า

กับสถานะการณ์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและวัฒนธรรมทางสังคม ความจำเป็นในการใช้ระบบพี่พากับบุคคลที่เกี่ยวข้องทางการเมืองในการดำเนินธุรกิจ ความสำคัญในด้านการจัดการกับผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อม ความจำเป็นในการใช้แบบอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จจะเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจ การวางกลยุทธ์ การแข่งขันในเชิงธุรกิจ ความสำคัญในการได้รับการสนับสนุนจากบิดามารดา และคนในครอบครัวและความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อผู้ประกอบการ มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

นันทวรรณ ประสานทรัพย์ (๒๕๕๑) ได้ทำการศึกษาเรื่อง *ยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ SMEs ผ้าคลุมผมสตรีและหมวกกะปิเยาะหีในจังหวัดนราธิวาส* พบว่า ผลการตรวจสอบหาวิธีการส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ SMEs ผ้าคลุมผมสตรีและหมวกกะปิเยาะหีในจังหวัดนราธิวาส พบว่าปัญหาเชิงพัฒนา ได้แก่ จำนวนตลาดที่จำหน่ายสินค้ามีน้อย การผลิตสินค้าไม่มีคุณภาพทำให้จำหน่ายได้ราคาถูก การระบุปัญหาพบว่าขาดรูปแบบการส่งเสริมการตลาด การกำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์มีความเหมาะสม ยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่า SMEs ผ้าคลุมผมสตรีและหมวกกะปิเยาะหีในจังหวัดนราธิวาส มีรูปแบบชีวิต คือ ๑.การส่งเสริมให้เกิดพลังกลุ่มโดยการรวมกลุ่มอาชีพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพเพื่อพูดคุยถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการผลิตผ้าคลุมผมสตรีและหมวกกะปิเยาะหี ๒.การส่งเสริมโดยการให้ความรู้ในด้านการผลิตและการตลาดและ ๓.การส่งเสริมความสัมพันธ์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐกับสมาชิกกลุ่มอาชีพร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นผลการสร้างยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ SMEs ผ้าคลุมผมสตรีและหมวกกะปิเยาะหีในจังหวัดนราธิวาสสามารถยอมรับและใช้งานได้จริง

นิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๕๒) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด* ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จมีจำนวน ๔ ปัจจัย คือ ผู้นำ การสร้างเครือข่าย การบริหารและจัดการ และคณะกรรมการกลุ่ม

มูหัมมัดมันซูร หมัดเร้าะ(๒๕๕๑) ได้ทำการศึกษาเรื่อง *อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหารต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานี* การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และอิทธิพลของวัฒนธรรมอาหารที่มีต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานี โดยศึกษาจากเอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคล เพื่ออธิบายสภาพการณ์ต่างๆ แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับคำยืม และแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งกาย เพื่อใช้ประกอบการศึกษาวัฒนธรรมด้านภาษาและการแต่งกายจากการศึกษาพบว่า อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหารต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานีเริ่มขึ้นภายหลังจากสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานีเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม โดยเริ่มจาก

วัฒนธรรมทางด้านภาษา ประกอบด้วย อักษรอาหรับ และคำยืม ตามด้วยวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ประกอบด้วย หมวกกปิเยาะห์ ผ้าพันศีรษะ เสื้อโตะบ และเสื้อคลุม นอกจากนี้ยังพบว่าวัฒนธรรมด้านการแต่งกายแบบชาวอาหรับเป็นเครื่องหมายของผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามหรืออุละมาอ์ และปัจจุบันยังมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของชาวมลายูในจังหวัดปัตตานีอีกด้วย

สมนึก เดชโพธิ์ (๒๕๕๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาในเขตอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่* ผู้ให้ข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จและได้รับการส่งเสริมโดยองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๗๗ คน จากจำนวน ๒๑ กลุ่ม ๖ ตำบล ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ได้แก่ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลครบทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านวัสดุครุภัณฑ์ ด้านงบประมาณ ด้านเงินทุนหมุนเวียน ด้านการตลาด ส่วนใหญ่เคยได้รับการสนับสนุนอย่างน้อย ๑ ครั้ง ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนจำนวน ๓ ครั้ง คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการซื้อผลิตภัณฑ์และด้านการตลาดส่วนใหญ่เคยได้รับการสนับสนุนอย่างน้อย ๑ ครั้ง ได้รับการติดตามตรวจสอบหรือนิเทศจากเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดหรือองค์การบริหารส่วนตำบลครบทั้ง ๓ ประเด็น คือ การตรวจสอบบัญชีหรือครุภัณฑ์ การนิเทศงานกลุ่มอาชีพและการมาเยี่ยมเยียนกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่เคยได้รับการติดตามอย่างน้อย ๑ ครั้ง ส่วนประเด็นกลุ่มอาชีพได้รับข่าวสารหรือวิชาการในด้านต่างๆ เกี่ยวกับด้านประกอบอาชีพจากหน่วยงานหรือแหล่งต่างๆ คือ การได้รับข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลและจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะและสามารถสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มอาชีพพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง

แนวทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพโดยองค์การบริหารส่วนตำบลให้ประสบความสำเร็จพบว่า กลุ่มอาชีพต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลส่งเสริมมากที่สุดคือด้านงบประมาณ รองลงมาคือด้านวิชาการความรู้ในเรื่องแต่ละอาชีพที่ดำเนินการอยู่ ด้านการตลาดเพื่อขยายช่องทางจำหน่ายสินค้า และองค์การบริหารส่วนตำบลควรส่งเสริมให้การจัดตั้งกลุ่มอาชีพมีการรวมกลุ่มพูดคุยของกลุ่มผู้สนใจ ร่วมก่อตั้งกลุ่มก่อนการจัดตั้งกลุ่ม ให้กลุ่มอาชีพมีการเลือกประธานกลุ่มอาชีพ กรรมการบริหารกลุ่มจากการเลือกตั้งของสมาชิกกลุ่มอาชีพและให้กลุ่มมีระเบียบข้อบังคับในการบริหารกลุ่มอย่างชัดเจน

เอี่ยมพร เจริญทรัพย์ (๒๕๕๒) ได้วิจัยเรื่อง *รูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของสหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ผ้าคลุมผสมสตรีมุสลิมและหมวกกะปิเยาะห์ จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส บนฐานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง* เป็นงานวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อสร้างรูปแบบ (Model) การจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โดยดำเนินการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ค้าและผู้บริโภคต่างประเทศ จำนวน ๔๘๐ คน ประกอบด้วยประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐมาเลเซีย จีน คุไบ บรูไน สิงคโปร์ ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์และอินโดนีเซียและกลุ่มตัวอย่าง

ของประเทศไทย จำนวน ๑,๖๘๙ คน ประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ชำนาญการในการ ออกแบบลวดลาย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนาและสถิติพยากรณ์ใช้ Stepwise Regression Analysis ผลการวิจัยพบว่า

สมการพยากรณ์องค์ประกอบของปัจจัยส่วนผสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผ้าคลุมผสมสตรีและหมวกกะปิเยาะห์ในรูปแบบของคะแนนมาตรฐาน คือ

$$Y=0.458 (F_4) + 0.418 (F_1) + 0.200 (F_2) + 0.122 (F_3)$$

ตัวพยากรณ์ทั้ง ๔ ตัว ประกอบด้วย ผลผลิตภัณฑ์ (Fec₁) ราคา (Fec₂) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Fec₃) และการส่งเสริมการตลาด (Fec₄) มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อผ้าคลุมผสมสตรีและหมวกกะปิเยาะห์ในระดับสูงมาก มีค่าอำนาจพยากรณ์ร่วมกันได้ร้อยละ ๙๕.๗๐

ผลการประเมินมูลค่าผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลิตภัณฑ์ลวดลายใหม่มีมูลค่าด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ และราคาสูงกว่าลวดลายเก่าและการปรับปรุงรูปแบบการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ หลังจากปรับปรุงผลิตภัณฑ์ พบว่า มูลค่าด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์หมวกกะปิเยาะห์อยู่ในระดับมากมี ค่าเฉลี่ยสูงขึ้น ๑.๑๓ และราคาเฉลี่ยต่อไปเพิ่มจาก ๓๒.๕๐ บาท เป็น ๑๗๓.๓๓ บาท คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๒ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ผลิตเมื่อเปรียบเทียบระหว่างลวดลายเก่ากับลวดลายใหม่ หมวกกะปิเยาะห์ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖๖.๖๖ ต่อเดือน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่าความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิต หมวกกะปิเยาะห์รายย่อย ประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ การรวมกลุ่มและการผลิต การมีทรัพยากร บุคคลที่เอื้อต่อปัจจัยการผลิต ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญในด้านดังกล่าว โดยได้นำมาตั้งไว้ เป็นประเด็นหลัก เพื่อศึกษาวิจัย รวมถึงงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่าองค์ประกอบด้านนี้ มีปัญหาอยู่ระดับ ตัน ๆ ดังนั้นองค์การจะดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็ควรคำนึงถึงประเด็น หลักในด้านนี้ให้มากเพื่อเป็นการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ในบทนี้จะกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย วิธีการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และประมวลข้อมูล และแผนการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ วิธีการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นเครื่องมือในการถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพราะเป็นการศึกษาค้นหากระบวนการทางสังคมในการรวมตัวกัน เพื่อสร้างอาชีพผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ โดยเฉพาะประเด็นกระบวนการผลิต การรวมกลุ่มในการส่งเสริมอาชีพในชุมชน จนส่งผลให้ชุมชนมีอาชีพที่มั่นคงและทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเพื่อค้นหาความหมายเทียบได้กับการศึกษานี้ว่าความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีกระบวนการผลิตเป็นอย่างไร ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ เช่น ทำให้มีการรวมกลุ่มของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และมีอะไรเกิดขึ้นบ้างจากการรวมกลุ่มของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

นอกจากนี้ผู้ศึกษา ได้ใช้เทคนิคสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ และเจาะลึกในรายละเอียดเป็นรายบุคคล (Individual In-depth interview) จากบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วมในการทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการผลิตหมวกกะปิเยาะห์

๓.๒ กระบวนการวิจัย

การศึกษาเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยใช้เทคนิคสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Individual in-depth Interview) ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ คือ ผู้ที่รู้เรื่องหรือผู้ที่มีข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการศึกษา (Key Informant) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

๓.๒.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วยเอกสารเกี่ยวกับการผลิตหมวกกะปิเยาะห์และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์โดยทำการศึกษาเขตพื้นที่ชุมชนกะมียอและชุมชนคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) บุคคลที่สำคัญในการร่วมตัวสร้างอาชีพผลิตหมวกกะปิเยาะห์และเป็นผู้รู้สภาพการณ์ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์และตอบข้อซักถามได้อย่างละเอียด การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้แบบสอบถามเป็นกรอบในการสัมภาษณ์ซึ่งข้อความคำถามในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

๑. แนวทางที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จมีอะไรบ้าง มีแนวทางและกระบวนการอย่างไร

๒. กระบวนการถอดบทเรียนเป็นอย่างไรและเมื่อถอดบทเรียนแล้วมีวิธีการส่งเสริมและถ่ายทอดอย่างไร

๓. การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมภายใต้ท้องถิ่นด้านการแต่งกายอย่างไร

จากนั้นรวบรวมข้อมูลทุกประเด็นตามหัวข้อที่กำหนด โดยนำข้อมูลที่ได้สรุปเป็นข้อมูลโดยรวมของชุมชน ดังนี้

๑.นายอับดุลการิม การิมะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๒.นายสมะมะแอ เจ๊ะมะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๓.นายอับดุลเลาะห์ มีนา	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๔.นายอาแซ อูมา	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๕.นายอับดุลเลาะห์ ตาแกะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๖.นางนาซีเราะห์ ปูเต๊ะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ : ศึกษาข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยกระบวนการรวมกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยเพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย การจัดทำฐานข้อมูลและข้อเสนอยุทธศาสตร์เบื้องต้นในการพัฒนากลุ่มผลิตผ้าคลุมผมสตรีและกลุ่มกะปิเยาะห์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ SMEs ผ้าคลุมสตรีและหมวกกะปิเยาะห์ เป็นต้น

๓.๒.๒ การวิเคราะห์และประมวลข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิได้แล้ว จึงนำมาประมวลและวิเคราะห์ในระดับการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive) เพื่ออธิบายการค้นพบข้อเท็จจริงของการหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

๑.กระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์

๒.แนวทางที่มีผลที่ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการจำหน่าย

๓.การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมภายใต้ท้องถิ่นด้านการ แต่งกาย

๓.๓ แผนการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดแผนการวิจัย ดังนี้

๑.ชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินงานวิจัยและกำหนดแผนการดำเนินงานพร้อมทั้งแบ่งหน้าที่ ประชุมคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบ คณะวิจัยดำเนินประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องกระบวนการ การ ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้น การประชุมยังจะได้มอบหมายงานกันทำเพื่อให้การทำงาน สามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นพร้อมกำหนดระยะเวลาของงานที่แต่ละคนรับผิดชอบไปดำเนินการ

๒.ศึกษา ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) กับงานวิจัยกะปิ เยาะห์ที่ผ่านมาด้วยการตีความ วิเคราะห์ จนได้ข้อสรุปในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย ซึ่งประเด็น ที่ได้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการปฏิบัติงานภาคสนาม

๓.ออกแบบและจัดทำเครื่องมือวิจัย ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลของผู้ผลิตกะปิเยาะห์ ประสบการณ์การผลิต การเข้าร่วมกระบวนการผลิต

๔.ประชุมชี้แจงกรอบหน้าที่รับผิดชอบให้ผู้ประสานงาน โดยมอบหมายให้ผู้ประสานและ ผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่ดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ผลิตกะปิเยาะห์ที่อยู่ในพื้นที่ครั้งที่ ๑ วิเคราะห์และสรุปให้ได้ประเด็นที่เป็นข้อมูลสนับสนุนงานวิจัย และเพื่อการต่อยอดสำหรับการวิจัยใน ครั้งต่อไป

๕.เก็บข้อมูลในพื้นที่ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘ ในชุมชนกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของชุมชน

๖.วิเคราะห์และสรุปข้อมูล นำข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ครั้งที่ ๑ วิเคราะห์ และสรุปให้ได้ประเด็นที่เป็นข้อมูลสนับสนุนงานวิจัย และเพื่อการต่อยอดสำหรับการวิจัยในขั้นต่อไป ซึ่งในขั้นนี้คาดหวังว่าจะสามารถค้นหา Key Informant ได้

๗.เก็บข้อมูลในพื้นที่ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๘ ในชุมชนคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นการปฏิบัติงานในพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ Key Informant ในลักษณะเจาะลึก รวมทั้ง ค้นหา Key Informant อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ในกระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ของชุมชน สำหรับนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุง จะทำให้งานวิจัยมีความก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ

๘.กิจกรรมกลุ่มโดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตหมวกกะปิเยาะห์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมาอยู่ท้องถิ่นด้านการแต่งกาย วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ณ ที่ทำการกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมปัตตานี หมู่ที่ ๒ ตำบลกะมิยอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีผู้เข้าร่วม จำนวน ๖ คน ซึ่งเป็นผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีทั้งหมด เพื่อถ่ายทอดข้อมูล ที่ได้จากการลงพื้นที่ โดยคณะวิจัยและผู้ช่วยวิจัยถ่ายทอดข้อมูลร่วมกัน วิเคราะห์ ตีความและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกันในเบื้องต้น

๙.เก็บข้อมูลเพิ่มเติม คือ การนำเสนอข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์ ตีความ การทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปเพื่อการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีกและเข้าร่วมสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมกระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในชุมชน

๑๐.ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อมูลตามข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูล

๑๑.เรียบเรียงข้อมูลและนำเสนอเป็นเอกสารผลงานวิจัย เขียนเรียบเรียงเพื่อการนำเสนอผลงานการวิจัยที่สมบูรณ์ต่อไป

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ ขบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะห์

การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา การผลิต รูปทรง และส่วนประกอบของหมวกกะปิเยาะห์ แหล่งผลิตกะปิเยาะห์ที่สำคัญในปัจจุบัน รวมทั้งประเภท ลวดลายและรูปทรงหมวกกะปิเยาะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของหมวกกะปิเยาะห์

การสวมหมวกกะปิเยาะห์เป็นวัฒนธรรมของชาวอาหรับมุสลิม สาเหตุที่ชาวมุสลิมใส่หมวกกะปิเยาะห์ เนื่องจากความเชื่อที่ว่าใส่แล้วได้บุญเพราะเป็นการแต่งกายตามแบบอย่างของท่านนบีมูหัมหมัด เป็นจริยวัตรของท่านทุกอย่าง ถือเป็นแบบฉบับของชาวมุสลิมทั่วโลกที่ควรประพฤติปฏิบัติ ตาม แม้ท่านได้จากโลกนี้ไปแล้ว แต่หลักฐานที่เหลืออยู่คือ หมวกและผ้าโพกศีรษะ ที่ท่านเคยใช้ปรากฏหลักฐานที่เหลืออยู่ที่พิพิธภัณฑ์ในประเทศตุรกี โดยเริ่มแรกทำด้วยมือและใช้กันเองในครัวเรือน และเริ่มพัฒนามาเรื่อยๆ จนเมื่อ ๘๐ กว่าปีให้หลังจึงได้มีการนำจักรมาเย็บหมวกกะปิเยาะห์

ผ้าโพกศีรษะที่นับว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวอาหรับที่ใช้ชีวิตอยู่กลางทะเลทรายนั้น นอกจากจะใช้ในระหว่างการเดินทางประกอบศาสนกิจอย่างการละหมาดแล้ว ยังใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่าง เช่นเดียวกับผ้าขาวม้าของไทย คือ ใช้ปูนอน ใช้ปูละหมาด ใช้แทนเชือก กันหนาว กันแดดในทะเลทราย

ภาพที่ ๑๔ ผ้าโพกศีรษะวัฒนธรรมของชาวอาหรับ

ที่มา : รูปภาพ (ชาย) <http://www.iqrashop.com/>
รูปภาพ (ขวา) <https://islamzpeace.wordpress.com/>

หมวกกะปิเยาะห์เป็นหมวกสำหรับผู้ชายมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลามทั่วโลก สวมใส่ขณะปฏิบัติศาสนกิจทั้งที่บ้านและที่มัสยิด สวมใส่ในงานพิธีทางศาสนา งานบุญ งานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เช่น เดือนฮัจญ์¹⁷ วันฮารีรายอ¹⁸ หมวกกะปิเยาะห์แบบดั้งเดิมเป็นหมวกสีขาวสะอาด ปัจจุบันมีการประยุกต์เป็นเส้นลายหลากหลายสี รูปแบบของหมวกกะปิเยาะห์มีอยู่ประมาณ ๒๑ รูปแบบที่นิยมมาก ได้แก่ รูปแบบชูดาน มีเอกลักษณ์ที่มีรูระบายลม สวมใส่ไม่ร้อน ตลาดของหมวกกะปิเยาะห์มีอยู่ทั่วไป หมวกกะปิเยาะห์เป็นผลิตภัณฑ์ที่ตั้งอยู่บนฐานทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและทำให้ครอบครัวอบอุ่น เพราะไม่ต้องออกไปหางานทำนอกพื้นที่ ที่สำคัญเป็นอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน หมวกกะปิเยาะห์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อๆ กันมาตามการเผยแพร่ของศาสนาอิสลามที่เข้ามายังดินแดนราชอาณาจักรมลายูปัตตานีและการเพิ่มขึ้นของผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามมากขึ้นเรื่อยๆ

¹⁷ เดือนซุลฮิจญะห์ เป็นเดือนที่ ๑๒ ของปีฮิจเราะห์ศักราช การประกอบพิธีฮัจญ์ หรือ การทำฮัจญ์ คือ การเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะห์ ในเดือนซุลฮิจญะห์ตามวันเวลา และสถานที่ต่างๆ ที่ทางศาสนาอิสลามกำหนดไว้ ซึ่งศาสนกิจข้อนี้เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ทุกคนที่มีความสามารถในด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และการเดินทาง ที่จะต้องปฏิบัติ

¹⁸ วันฮารีรายอ ตามภาษามลายูปัตตานี (หรือ วันฮารีรายา) ภาษามลายูกลาง (เป็นวันรื่นเริงของชาวมุสลิมทั่วโลก ซึ่งใน ๑ ปี ชาวมุสลิม มีวันฮารีรายอ ๒ ครั้ง คือ อีดิลฟิตรี ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือนเชาวาล ซึ่งเป็นเดือน ๑๐ ตามปฏิทินอิสลาม คือ วันออกบวช และอีดิลอัฎฮา ตรงกับวันที่ ๑๐ เดือน ซุลฮิจญะห์ หรือตรงกับเดือน ๑๒ ของปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นการฉลอง วันออกฮัจญ์ ซึ่งในวันดังกล่าว ชาวมุสลิมจะไปเยี่ยมเยียนพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่ออภัยต่อกันในสิ่งที่ผ่านมา โดยในวันอีดิลฟิตรี มุสลิมทุกคนจะต้องจ่าย ซะกาตฟิตรีเราะห์ คือการบริจาคทานแก่คนยากจนอนาถา ส่วนในวันอีดิลอัฎฮา จะมีการเชือดสัตว์พลี และทำ กุรบัน แจกจ่ายเนื้อเพื่อเป็นทานแก่ญาติมิตร สัตว์ที่ใช้ในการเชือดพลีได้แก่ อูฐ วัว แพะ ถือเป็นการขัดเกลาลจิตใจของมนุษย์ให้เป็นผู้บริจาค เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ ในวันฮารีรายอ ชาวมุสลิม จะเดินทางกลับภูมิลำเนาของตน มาร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยพร้อมเพรียงกัน ได้พบปะ สังสรรค์กับเพื่อน ญาติพี่น้อง เพื่อจะได้ขออภัยต่อกัน

ภาพที่ ๑๕ สวมใส่กะปิเยาะห์ในขณะปฏิบัติศาสนกิจละหมาด

ภาพที่ ๑๖ สวมใส่กะปิเยาะห์ในการประกอบพิธีฮัจญ์

ที่มา : รูปภาพ (ขวา) [http://www.manager.co.th/asp-](http://www.manager.co.th/asp-bin/viewgallery.aspx?newsid=9530000141244&imageid=1685726)

[bin/viewgallery.aspx?newsid=9530000141244&imageid=1685726](http://www.manager.co.th/asp-bin/viewgallery.aspx?newsid=9530000141244&imageid=1685726)

รูปภาพ (ซ้าย) <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000018231>

ภาพที่ ๑๗ สวมใส่กะปิเยาะห์ในการศึกษาอัลกุรอาน

ภาพที่ ๑๘ สวมใส่กะปิเยาะห์ในวันฮารีรายอ

๔.๑.๒ การผลิตหมวกกะปิเยาะห์

หมวกกะปิเยาะห์ เป็นหมวกที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นหมวกที่ผู้ชายมุสลิมใช้สวมใส่ในการประกอบศาสนกิจ ตลอดจนสวมใส่ในชีวิตประจำวันซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน หมวกกะปิเยาะห์เกิดจากการนำผ้าหลายๆ ชนิดมาตัดเย็บซ้อนกัน ๓ ชั้น บนหมวกกะปิเยาะห์จะมีลวดลายหลายสีส่นและฉลุตามแต่ผู้ประดิษฐ์งานฝีมือจะคิดทำ รูปทรงของหมวกกะปิเยาะห์มีด้วยกันหลากหลาย อาทิเช่น ทรงดาดา ทรงจาบา ทรงเมกกะ ทรงสูง ทรงลายรุ้ง ทรงซอเกาะดำ ทรงมัสยิด และทรงตริดจอแดน แต่ละทรงมีความงดงามแตกต่างกันไป ทรงที่ขายดีราคาย่อมเยาเป็นที่นิยม คือ ทรงชูदान

ภาพที่ ๑๙ กะปิเยาะห์ทรงชูदान

ที่มา : <http://rabungutara.blogspot.com/2011/08/ramadhan-festival.html>

ภาพที่ ๒๐ กะปิเยาะห์ทรงมัสยิด

ที่มา : <https://mykopiah.wordpress.com/>

ภาพที่ ๒๑ กะปิเยาะห์ทรงสูง

ที่มา : <http://kembarasufi.fotopages.com/?entry=1966226>

ซอกะด้า

กะปิเยาะห์ทรงซอกะด้า

ภาพที่ ๒๒ กะปิเยาะห์ทรงซอกะด้า

ที่มา : รูปภาพ (ขวา) <http://www.thehalalexpress.com/main/product.php?>

รูปภาพ (ซ้าย) <http://www.alimron.com/index.php?>

ภาพที่ ๒๓ กะปิเยาะห์ทรงตริดจอแดน

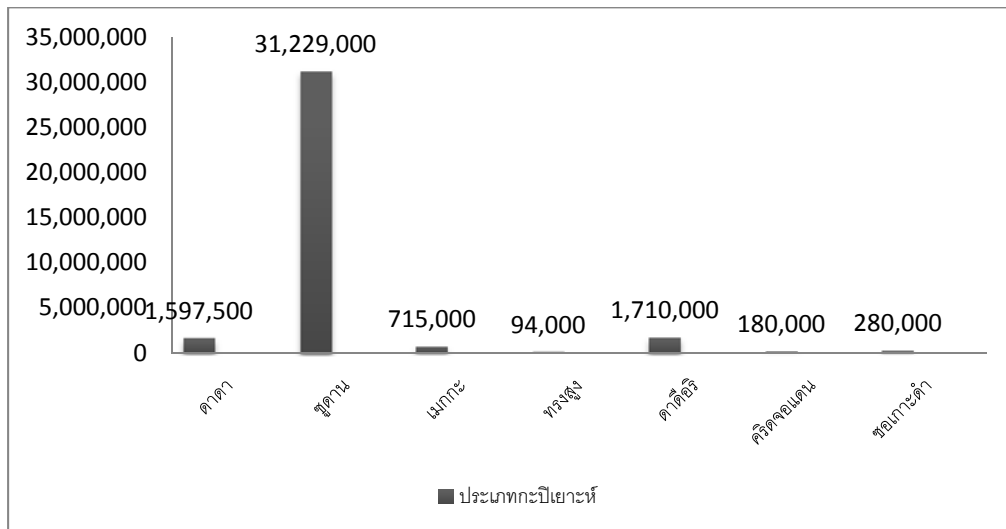
ที่มา : <http://nellanimoantico.blogspot.com>

ในอดีตการผลิตหมวกกะปิเยาะห์เป็นการผลิตงานในครัวเรือนเท่านั้น มีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีการเริ่มผลิตหมวกกะปิเยาะห์เป็นครั้งแรกในตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยมีกลุ่มผู้ที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย ได้ไปรับจ้างเย็บกะปิเยาะห์อยู่ประมาณ ๒-๓ ปี จนมีความชำนาญสามารถทำเองได้ และได้ซื้อจักรเย็บผ้า ที่เรียกว่าจักร PAFF กลับมาเย็บกะปิเยาะห์ที่จังหวัดปัตตานี ช่วงแรกกลุ่มลูกค้าคือชาวมุสลิมที่ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยการฝากผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์นำไปขาย ซึ่งได้ราคาสูง เป็นเหตุจูงใจให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพผลิตหมวกกะปิเยาะห์กันมากขึ้น การผลิตกะปิเยาะห์ได้กลายเป็นการผลิตที่แพร่หลาย จนเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยขึ้นหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีผู้ประกอบการลงทุนในการจัดหาเครื่องตัดผ้า เครื่องฉลุและวัสดุ เช่น ผ้าและด้ายในการเย็บหมวกกะปิเยาะห์

หมวกกะปิเยาะห์จะแบ่งแยกระดับคุณภาพของหมวก โดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับเอ จัดเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ๕ ดาว ที่ควรค่าแก่การครอบครอง ระดับบี และระดับซี แต่ละระดับจะมีความละเอียดแตกต่างกันไป จำหน่ายตามราคาที่พักค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด ในช่วงใกล้วันฮารีรายอจะเป็นช่วงที่สินค้าจำหน่ายได้ดีและมีราคาสูง

ปัจจุบันได้มีการขยายตลาดจนสามารถส่งขายต่างประเทศกว่าครึ่งของการผลิตจะถูกส่งไปที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย รองลงมาเป็นประเทศบรูไน ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซียและเป็นการขายใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ส่วนราคาร้านหมวกกะปิเยาะห์รูปทรงที่มีการซื้อกันมากที่สุดอย่างชูดาน ราคาใบละประมาณ ๒๘๐-๓๐๐ บาท แต่ถ้าเป็นทรงมัศยิดอาจมีราคาสูงใบละประมาณ ๑,๗๐๐ บาทต่อไป

มูลค่าการจำหน่ายกะปิเยาะห์จากการประมวลผลข้อมูล พบว่าตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีมูลค่ารวมทั้งสิ้น ๓๕,๙๐๕,๐๐๐ บาท (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘: ๑๑๔) โดยกะปิเยาะห์แบบชูดานมีมูลค่าการจำหน่ายมากที่สุดถึง ๓๑,๒๒๙,๐๐๐ บาท (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘: ๑๑๔) ซึ่งสอดคล้องกับปริมาณที่ผลิตได้ รายละเอียดดังแผนภูมิด้านล่าง

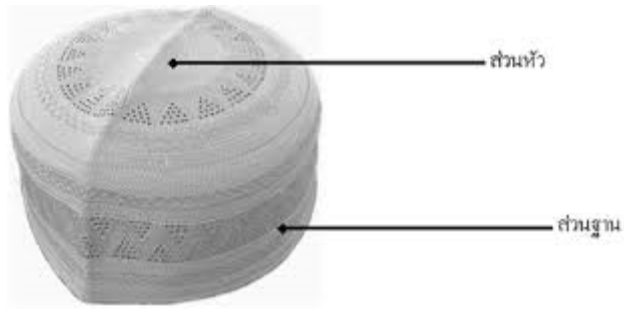
แผนภูมิที่ ๔ แสดงมูลค่าการจำหน่ายกะปิเยาะห์แต่ละประเภทของตำบลกะมียอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๕๘: ๑๑๔)

ความแตกต่างของลวดลาย ความประณีตละเอียดอ่อนรวมไปถึงการอยู่ทรงไม่บิดเบี้ยวไปมา คือ ปัจจัยของการกำหนดราคาดังกล่าวและหมวกกะปิเยาะห์ของเด็กจะอยู่ที่ราคาประมาณใบละ ๙๙ บาท หมวกกะปิเยาะห์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจและจัดเป็นสินค้าเครื่องช้ออีกอย่างหนึ่งที่สามารถส่งออกและนำเงินตราเข้าสู่ประเทศได้ (นันทวรรณ ประสานทรัพย์, ๒๕๕๑: ๓๒-๓๔)

๔.๑.๓ รูปทรงและส่วนประกอบของหมวกกะปิเยาะห์

กะปิเยาะห์ที่เห็นรูปทรงในปัจจุบันนี้นั้น อาจเป็นไปได้มาจากรูปทรงของโดมมัสยิด และโดมมัสยิดที่เห็นมีรากฐานมาจากสิ่งก่อสร้างของอาณาจักรโรมัน ปัจจุบันคือประเทศตุรกี ซึ่งเรียกว่าศิลปะแบบไบเซนไทน์ (Byzantine)

ส่วนประกอบของกะปิเยาะห์ประกอบไปด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนฐานและส่วนหัว ส่วนฐานเรียกตามภาษาอาหรับว่า จิดา ภาษามลายูเรียกว่า อีบู ส่วนหัว เรียกตามภาษาอาหรับว่า เฟาก์ ภาษามลายูเรียกว่า ตาโป๊ะ

ภาพที่ ๒๔ ส่วนประกอบของกะปิเยาะห์ (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘: ๒๖)

หมวกกะปิเยาะห์ที่ใช้มีหลายรูปแบบด้วยกัน ดังนี้

๑. กะปิเยาะห์ที่ทำมาจากผ้าธรรมดาสีขาวและไม่มีการตกแต่งใด ๆ

ที่มา : <http://kalimatulhassan.blogspot.com>

๒. กะปิเยาะห์ผ้าแบบหนาและมีการปักลวดลาย เป็นหมวกที่มีลักษณะเดียวกับที่พบในจังหวัดปัตตานีหรือจังหวัดอื่น ๆ โดยทั่วไป

ที่มา : <http://ladymoonshop.tarad.com>

๓. กะปิเยาะห์แบบโอมานซึ่งมีใช้กันมากในกลุ่มของชาวโอมาน ชันซีบา และแอฟริกาตะวันออก โดยกะปิเยาะห์แบบผ้าจะมีส่วนประกอบ ๒ ส่วนคือ ส่วนฐาน และส่วนบนหรือส่วนหัว

ที่มา : <http://www.frbiz.com/image-new-style-bag>

๔. กะปิเยาะห์แบบถัก ซึ่งจะมีสีและลวดลายขึ้นอยู่กับด้ายที่ใช้ถักและความต้องการของผู้ใช้

ที่มา : https://th.aliexpress.com/promotion/promotion_muslim-men-hat-promotion.html

๕. กะปิเยาะห์แบบแพชั่น เป็นหมวกที่เน้นสีสัน และลวดลายที่สวยงาม

ที่มา : <http://www.thaitambon.com>

กะปิเยาะห์ที่ถือว่าสวยและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดในปัจจุบัน คือรูปทรงแบบของซูดาน ถ้าเป็นแบบซูดานแท้ ๆ จะถักด้วยมือ ไม่มีการเจาะรู ทำด้วยผ้าเครปสีขาวอย่างดีดูแวววาว

ที่มา : <http://rabungutara.blogspot.com/2011/08/ramadhan-festival.html>

สำหรับพัฒนาการทางด้านรูปทรงของหมวกกะปิเยาะห์ เนื่องจากเมื่อศาสนาอิสลามได้เผยแผ่ออกไป วัฒนธรรมการแต่งกายที่มีท่านนบีมุฮัมมัดเป็นแบบอย่างก็ได้ติดตามไปด้วย รวมทั้งหมวกกะปิเยาะห์ แต่จะเปลี่ยนรูปทรงตามวัฒนธรรม สภาพอากาศ วัตถุดิบที่ใช้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ของแต่ละพื้นที่หรือประเทศ

๔.๑.๔ แหล่งผลิตกะปิเยาะห์ที่สำคัญในปัจจุบัน

การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามที่มากขึ้นเรื่อย ๆ การหลั่งไหลของมุสลิมที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์นับล้านๆ คนทุกปี ความต้องการใช้กะปิเยาะห์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบศาสนกิจจึงมีอย่างมหาศาล ส่งผลให้ปริมาณความต้องการของกะปิเยาะห์จึงมีความสม่ำเสมอทุกปี

ด้วยแรงจูงใจในอุปสงค์หรือความต้องการกะปิเยาะห์จำนวนมากนี้เอง ทำให้บรรดาประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตกะปิเยาะห์ต่างพัฒนารูปแบบและผลิตเพื่อส่งออกมาวางขายให้ทันกับช่วงของการประกอบพิธีฮัจญ์ของทุกปี และนับวันจะมีการแข่งขันกันสูงขึ้น ประเทศที่มีกำลังการผลิตกะปิเยาะห์ในปัจจุบัน ได้แก่

๑. ประเทศอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒. ประเทศบังกลาเทศ เป็นประเทศมุสลิมที่ไม่ใช่ผลิตขายเฉพาะชาอู่อาระเบียเท่านั้น แต่ได้ข้ามพากมาเจาะตลาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างประเทศมาเลเซีย ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย

๓. ประเทศจีน โดยเฉพาะทางด้านตะวันตกของประเทศแถบมณฑลซินเกียง ที่ผู้คนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม เมื่อผลิตแล้วก็ส่งมาที่เชียงใหม่ เพื่อลงเรือสินค้าแล้วส่งไปขายยังกลุ่มประเทศ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง

๔. ประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานีหรือที่ชาวมุสลิมในแถบตะวันออกกลางรู้จักกันในนามว่า ฟาฏอนี ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาอาหรับอันสื่อความหมายว่าความฉลาด นับเป็นแหล่งผลิต กะปิเยาะห์จำนวนมาก มีส่วนแบ่งการตลาดถึง ๑ ใน ๓ ของกะปิเยาะห์ที่ขายอยู่ในประเทศ ชาติอิหร่าน

ปริมาณการผลิตกะปิเยาะห์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประสบการณ์ยาวนานในการผลิต กะปิเยาะห์และด้วยประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ตำบลกะมิยอมีความสามารถผลิตกะปิเยาะห์ได้ หลากหลายถึง ๒๑ รูปแบบ แต่รูปแบบที่ผลิตจำหน่าย มีทั้งสิ้น ๗ รูปแบบ และจากข้อมูลที่สามารถได้ พบว่ากะปิเยาะห์แบบชูดานจะเป็นรูปแบบที่ตลาดนิยมมากที่สุด จึงมีกำลังการผลิตจากทุกหมู่บ้าน รวมกันสูงถึง ๒,๐๕๑,๔๐๐ ใบ จากทั้งหมด ๒,๒๕๕,๐๐๐ ใบ ตามที่แสดงในแผนภูมิในหน้า ๒๖

๔.๑.๕ ประเภท ลวดลาย และรูปทรงหมวกกะปิเยาะห์

ประเภทและลวดลายของหมวกกะปิเยาะห์ที่นิยมทั่วไป ได้แก่ ดาดา ชูดาน เมกกะ ทรงสูง ตาตือริ ตริดจอแดน และซอกเกาะดำ โดยลวดลายของหมวกกะปิเยาะห์ มีหลากหลายลวดลาย ได้แก่ ลายมังกร ลายหวี ลายชูดานสายรุ้ง ลายลาตุ ลายลาตุ (ข้าวหลามตัด) ลายเส้า ลายเส้นตรง ลายหอย ลายสะพานเปรม ลายดอกฟักทอง (bungolabu) ชูดานตาตริกส์ ลายหัวใจ (ชูดานตาตริกส์) ลายเอ (ชูดานตาตริกส์) ลายตาข่าย เป็นต้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๘)

นันทรัตน์ นามบุรี (๒๕๔๗) ได้สรุปแบบลวดลายของผลิตภัณฑ์หมวกกะปิเยาะห์ได้ ๕ รูปแบบ แสดงรายละเอียดดังนี้

๑. ลายต้นแบบยงพารา ยงพาราเป็นพืชที่ทำรายได้หลักของชุมชนบ้านกาบัง ลักษณะ ลวดลายต้นยงที่นำมาสร้างเป็นต้นแบบลาย ประกอบด้วย

๑.๑ ลายส่วนขอบ ประกอบด้วยขอบบนสุดเป็นรูปใบยงนำมาจัดวางเป็นรูป แนวคว่ำ เรียงซ้อนสลับกัน มีลายเส้นซ้ำๆ ตามแนวขอบใบ เพื่อให้เห็นใบจำนวนมากที่ซ้อนกัน ส่วนกลางเป็นรูปลำต้น มีรอยบากหรือรอยกรีดกลางลำต้น ตรงปลายแตกเป็นสามกิ่ง ระหว่างลำต้นมี ลูกยงลอยระหว่างกลางช่องว่าง ของลำเป็นใบเล็ก ๆ ที่ร่วงลงพื้น มีเส้นโค้งสำหรับไปมาเพื่อเป็น สัญลักษณ์ของพื้นดิน

๑.๒ ลายส่วนกรอบ มีลูกอย่างขนาดใหญ่อยู่ระหว่างศูนย์กลางวงกลม มีใบวางจัด วางเป็นแฉกรัศมี ขอบเส้นรอบวงมีลูกยงและใบยงสลับกัน

๑.๓ สีของหมวก ลายใบยงสีเขียว พื้นหมวกสีฟ้า ลำต้นและลูกยงสีน้ำตาล

๒. ลายว่าววงเดือน ว่าววงเดือนเป็นว่าวที่สื่อเอกลักษณ์ของชุมชนมุสลิมภาคใต้เอกลักษณ์พระจันทร์เสี้ยว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ศาสนาอิสลาม ว่าววงเดือนเรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “วาบู่แล” เป็นที่มาของวัฒนธรรมหลายๆ อย่างในภูมิภาคนี้ตั้งแต่ดีเกฮูลูเพลงพื้นบ้านตลอดจนการละเล่นอื่นๆ ในส่วนลวดลายที่ใช้ในหมวก ส่วนใหญ่จะดึงเอกลักษณ์ลวดลายประดับตามส่วนปีกและหางของว่าว ลวดลายประดับเหล่านี้ ใช้เส้นขด เส้นโค้ง และลายอาหรับ

๒.๑ ลายส่วนขอบ ขอบบนและกลางเป็นลายอาหรับ ขอบล่างเป็นรูปว่าววงเดือนจัดวางซ้ำๆ

๒.๒ ลายส่วนกรอบ เป็นรูปลายอาหรับ จัดวางตามแนวเส้นรอบวง พื้นลายเป็นรูปหกเหลี่ยม

๒.๓ สีของหมวก พื้นสีเหลืองอ่อน ลวดลายสีเหลืองเข้มตัดเส้นด้วยสีน้ำตาล รูปว่าววงเดือนสีเขียว

ที่มา : <http://writer.dek-d.com>

๓. ลายโดมหรือลายคีนฟ้าใส เป็นลายที่ดึงมาจากองค์ประกอบของมัสยิด โดยเอาส่วนเสาและโดม นอกจากนี้ลายยังสื่อถึงภาพท้องฟ้าที่ใสยามค่ำคีน สามารถมองเห็นเดือนดาวชัดเจน คีนฟ้าใสมายังถึง ชาวบ้านสามารถตื่นไปกรีดขางในวันรุ่งขึ้น ลวดลายประกอบด้วย

๓.๑ ลายส่วนขอบ เป็นรูปเสา และหัวเสา เรียงรายตามแนวขอบหมวกระหว่างช่องเสา เป็นคานประตูกิ่ง เป็นรูปทรงหัวหอมมีรูปดาวเดือนและลายเส้นโค้งระหว่างช่องประตู ขอบบนและขอบล่างเป็นรูปลายตาหมากรุก

๓.๒ ลายส่วนกรอบ ตรงกลางเป็นรูปดาว และพระจันทร์เสี้ยวขนาดใหญ่อยู่กลางรัศมีดาวห้าแฉก แนวเส้นรอบวงประดับด้วยลายโดมซ้ำๆ

๓.๓ สีของหมวก โดยพื้นหมวกสีเทา ลวดลายใช้เส้นขาวเทาเข้มและดำ

ที่มา : <http://ladymoonshop.tarad.com>

๔. ลายสายน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนบ้านกาบัง ไม่ว่าจะเป็นการทำสวนยางหรือสวนผลไม้ ล้วนต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำเป็นหลัก ลวดลายประกอบด้วย

๔.๑ ลายส่วนขอบ ขอบล่างเป็นเส้นโค้งแนวลูกคลื่นสื่อถึงผิวน้ำ ขอบกลางเป็นเส้นโค้งที่ผุดจากผิวน้ำสื่อถึงการเติบโตของพืช ส่วนขอบบนเป็นวงกลมสื่อถึงผลผลิต

๔.๒ ลายส่วนกรอบเป็นเส้นโค้งที่กระจายออกจากศูนย์กลาง วงกลมสามวงอยู่ระหว่างช่องว่าง และเส้นลายเถาของเส้นรอบวงสื่อถึงการเจริญเติบโต

๔.๓ สีของหมวกลายสายน้ำ โดยสีพื้นของลายเป็นสีเขียว เส้นลายเป็นสีดำ

๕. ลายใบดาโอ๊ะ เป็นไม้เถาที่ขึ้นตามป่าทั่วไปในภาคใต้ พบครั้งแรกที่น้ำตกบาโจ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ส่วนใหญ่รู้จักกันในนามใบไม้สีทอง เพราะสีของใบเป็นสีน้ำตาลเหมือนทอง ลักษณะใบคล้ายปีกผีเสื้อ เมื่อนำมาจัดวางเป็นลวดลาย สามารถสร้างแบบที่งดงามสื่อถึงธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย

๕.๑ ลายส่วนขอบ เป็นใบแยกจากวง สลับกันระหว่างใบข้างและ ใบตรงดอกและผลขอบบนเป็นรูปร่างกลมเรียงเป็นลูกประคำ เช่นเดียวกับขอบล่างแต่ขนาดใหญ่กว่า

๕.๒ ลายส่วนกรอบ เป็นรูปใบดาโอ๊ะ กระจายออกเป็นแนวโค้งออกจากจุดศูนย์กลาง ขอบนอกเป็นแถววงเป็นรูปตัวเอส สลับดอกใบและผล

๕.๓ สีของลายใบดาโอ๊ะ โดยสีพื้นหมวกสีเหลืองอ่อน รูปลายสีน้ำตาล ลายเส้นตัดและแถววงสีดำและน้ำตาลเข้ม

๔.๒ แนวทางที่มีผลที่ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการจำหน่าย

สำหรับแนวทางที่มีผลที่ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการจำหน่าย คือปัจจัยภายในและภายนอก กระบวนการส่งเสริมและ

ถอดบทเรียนด้านความรู้ และความสัมพันธ์ของหมวกกะปิเยาะหีในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑ ปัจจัยที่มีผลทำให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหีรายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการผลิตหมวกกะปิเยาะหี

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เน้นให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีผลให้กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหีรายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จจนสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์หมวกกะปิเยาะหีจากชุมชนกะมิยอเป็นที่เชื่อถือของผู้บริโภค ซึ่งอาจแบ่งปัจจัยออกได้ ๒ ลักษณะ คือ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ปัจจัยภายใน หมายถึง กลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหีรายย่อยและสภาพภายในชุมชนกะมิยอและคลองมานิงทั้งที่ปรากฏแบบชัดเจนและแบบนามธรรม

๑.๑ ผู้เป็นแกนนำ แกนนำเป็นตัวอย่างที่ดีที่ร่วมกันผลักดันให้ใช้เทคนิคในการผลิตแบบหมวกกะปิเยาะหี มีความขยันและอดทนต่ออุปสรรคในช่วงการปรับเปลี่ยนระยะเริ่มต้นจนประสบผลสำเร็จเพิ่มมากขึ้น

๑.๒ ระบบเครือญาติ การขยายผลการผลิตหมวกกะปิเยาะหีใช้วิธีชักจูง และเชื่อถือจากระบบเครือญาติ เมื่อแกนนำเริ่มเห็นผลจากการรวมกลุ่มปฏิบัติในการผลิตหมวกกะปิเยาะหีของตนเองแล้ว ต่อมาได้เริ่มชักจูงให้ญาติพี่น้องเข้ามาเปลี่ยนแปลงการผลิตด้วย โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพราะจะได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและเครื่องมือความเป็นเครือญาติทำให้มีความเชื่อถือ กลมเกลียว และดูแลกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นข้อได้เปรียบในการทำงานร่วมกัน

๑.๓ ภาษาและการสื่อสาร องค์กรความรู้ด้านการตลาดและการผลิตหมวกกะปิเยาะหีที่ได้มาจากภายนอก อาจมีปัญหาในการตีความและไม่เข้าใจบ้าง แต่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากแกนนำไปสู่ผู้ผลิตอีกทอดหนึ่ง ทำให้ได้ผลมากขึ้น เพราะเป็นภาษาที่เข้าใจกันง่าย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน

๑.๔ การปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้เห็นผลชัดเจนด้วยตนเอง ค้นพบความรู้ใหม่ๆ และผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหีสามารถปรับเทคนิคให้สอดคล้องกับพื้นที่ รวมทั้งแก้ปัญหาโดยลองผิดลองถูกจนได้ข้อสรุปและได้ประสบการณ์เพื่อเป็นพื้นฐานในการคิดค้นสิ่งใหม่

๒. ปัจจัยภายนอก หมายถึง ความช่วยเหลือจากแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนผ่านโครงการต่างๆ บุคลากรจากภายนอก เครือข่ายความร่วมมือ และการสร้างตลาด ซึ่งมีส่วนสนับสนุนชุมชนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนการผลิตในช่วงเริ่มต้น ประกอบกับเชื่อมโยงกับปัจจัยภายในได้อย่างสอดคล้องกัน

๒.๑ ความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอก มีส่วนสนับสนุนให้ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย สามารถมีทุนในช่วงเริ่มต้น เพราะในช่วงเริ่มต้นนี้การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ยังไม่สามารถให้ผลผลิต เต็มที่เนื่องจากต้องใช้ต้นทุนสูง ขาดวัสดุอุปกรณ์และวัตถุดิบ ซึ่งผู้ผลิตอาจประสบภาวะขาดทุน แต่ การให้การสนับสนุนจากแหล่งภายนอก เช่น

๑) ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองปัตตานี (ศบอ.เมืองปัตตานี) ขยายผลไปสู่การสร้างวิทยากรชาวบ้าน เพื่อให้ความรู้ กับกลุ่มพัฒนาอาชีพที่สนใจยึดการผลิตกะปิเยาะห์เป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับกะปิเยาะห์ ผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอนสำหรับเผยแพร่ให้ผู้สนใจทั่วไป

๒) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี ยกระดับกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ จากเดิมที่เป็นกลุ่มธรรมชาติให้เป็นองค์กรนิติบุคคลโดยร่วมกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี จัดตั้งเป็น “สหกรณ์ผู้ผลิตกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมปัตตานี จำกัด”

๓) สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี สนับสนุนงบประมาณ ๑,๔๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการจัดซื้อวัสดุการผลิตกะปิเยาะห์ให้กับกลุ่ม ทำให้กลุ่มบริหารจัดการมีความคล่องตัวยิ่งขึ้น ตลอดจนส่งเสริมมาตรฐานผลิตภัณฑ์ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ให้โอกาสชาวบ้านออกร้านจำหน่ายสินค้าและช่วยประชาสัมพันธ์กลุ่มให้เป็นที่รู้จัก

๔) กระทรวงมหาดไทย รับสนองพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คัดเลือกให้ประธานกลุ่มได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเดินทางเมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๕๔๘ นอกจากจะได้ไปแสวงบุญแล้ว ยังมีโอกาสศึกษาตลาดกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมชนิดต่าง ๆ

๕) โครงการศึกษาและพัฒนาาระบบสุขภาพภาคใต้ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สนับสนุนการเรียนรู้เรื่องการดูแลสุขภาพของคนผลิตกะปิเยาะห์ที่มีมักจะเกิดโรคทางเดินหายใจ จากการสูดดมสารเคมีที่มากับผ้า ผุ่นละอองของผ้าที่ฟุ้งกระจายขณะใช้เครื่องตัดผ้า ปัญหากระแสไฟฟ้าไหลผ่านร่างกายขณะเย็บจักร ปัญหาสายตาเมื่อแสงสว่างไม่เพียงพอ ฯลฯ โดยจะประสานการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่อไป

๖) โรงเรียนชุมชนบ้านกะมียอ ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ในการจัดเวทีพูดคุยปรึกษาหารือจนสามารถรวมกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ได้สำเร็จ ขานรับที่จะนำวิชาการผลิตกะปิเยาะห์ชุดานเข้าไปอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่น

๗) กองทุนนวัตกรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เสนอให้กลุ่มจัดทำแผนธุรกิจที่ชัดเจนให้ชาวบ้านมีความรู้เรื่องการค้าระหว่างประเทศ สามารถเจาะตลาดต่างประเทศได้ด้วยตนเอง มีบริษัทส่งออกเพื่อความคล่องตัวในการทำธุรกรรมทางการค้าโดยมีงบประมาณสนับสนุนโดยปลอดดอกเบี้ยเป็นเวลา ๓ ปี ซึ่งกลุ่มจะได้หารือทิศทางต่อไป

๒.๒ บุคลากรจากภายนอก บุคลากรภายนอกที่มีอุดมการณ์ ซึ่งทำงานกับชุมชนเช่น ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองปัตตานี (ศบอ.เมืองปัตตานี) ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดปัตตานี สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ หรือนักเคลื่อนไหว เช่น นางกรวิภา ขวัญเพชร เป็นผู้มีศักยภาพ เช่น การติดต่อเจรจากับหน่วยงานต่างๆ ความสามารถในการเขียนโครงการเพื่อหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนองค์ความรู้ และทักษะการประสานงาน ฯลฯ และมีทักษะในการทำงานกับชุมชน เข้าใจและเข้าถึงชาวบ้านใช้ความสามารถของตนเองเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือชาวบ้านอย่างจริงจัง ช่วยเติมเต็มสิ่งที่ชาวบ้านขาด ประกอบกันเป็นกลุ่มที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งนักวิชาการคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มาพัฒนาเครื่องเจาะกะปิเยาะให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับความรู้ในทางวิชาการ

๒.๓ การตลาด การสร้างระบบตลาดเพื่อรองรับผลผลิตเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญมากการสร้างให้ผู้บริโภคตอบรับหมวกกะปิเยาะ และการประชาสัมพันธ์ ด้านการตลาด ถ้าไม่มีตลาดหรือผู้บริโภค ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะจะไม่เชื่อมั่นในการกระบวนการรวมกลุ่มของผู้ผลิตกะปิเยาะที่รายย่อย แต่จะหันกลับไปผลิตแบบเดิมเพราะไม่เกิดความแตกต่างกัน

๔.๒.๒ กระบวนการส่งเสริมและถอดบทเรียนด้านความรู้ด้านการผลิตหมวกกะปิเยาะ

การศึกษาครั้งนี้ค้นพบว่า การส่งเสริมกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะที่รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี เพื่อให้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการผลิตกันภายในครัวเรือน ในหมู่เครือญาติ แต่ละคนต้องใช้ฝีมือสรสร้างงานฝีมือกันเองในทุกขั้นตอน ก็ได้กลายมาเป็นกลุ่มการผลิตที่แบ่งบทบาทแบบแยกส่วนตามความถนัดชัดเจนขึ้น จนนำมาประกอบเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ในภายหลัง ทำให้ผลผลิตหมวกกะปิเยาะที่มีคุณภาพใกล้เคียงกันทุกใบ แล้วยังผลิตได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยมีกระบวนการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ด้านกระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะที่มีองค์ประกอบดังนี้

๑. การฝึกอบรม เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดและสอนเทคนิคข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติงานในพื้นที่แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะที่ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตหมวกกะปิเยาะจากการผลิตกันภายในครัวเรือน ในหมู่เครือญาติ แต่ละคนต้องใช้ฝีมือสรสร้างงานฝีมือกันเองในทุกขั้นตอน ก็ได้กลายมาเป็นกลุ่มการผลิตที่แบ่งบทบาท แบบแยกส่วนตามความถนัดชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ได้เรียนรู้เทคนิคในการผลิตแบบการรวมกลุ่มเพื่อใช้ในการผลิตหมวกกะปิเยาะ

๒. การศึกษาดูงาน เมื่อมีจำนวนผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะที่รายย่อยมากพอระดับหนึ่งแล้ว จึงรวมตัวกันเพื่อการศึกษาดูงานนอกสถานที่ โดยเฉพาะการดูงานการตลาดจากต่างประเทศได้แก่ ประเทศมาเลเซียและประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น และในประเทศทางกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะ ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาระบบการบริหารจัดการของกลุ่มชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์บ้าน

น้ำหว่า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนรักษโตน อำเภอกาโตใหญ่ และสภาอุตสาหกรรมเขต ๑๒ อำเภอกาโตใหญ่ จังหวัดสงขลา จากการศึกษาดูงานทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะได้รับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับใช้กับการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและทำให้ผู้ผลิตหมวกเกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนามากขึ้น

๓. การประชุมกลุ่มย่อย การพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ จัดการประชุมกลุ่มย่อย ในรูปแบบไม่เป็นทางการ โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และค้นหาแนวทางการแก้ปัญหา ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหลายรายย่อยเกิดความเคลื่อนไหว และมุ่งมั่นในอาชีพอยู่ตลอดเวลาเป็นการสร้างบรรยากาศให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ สามารถจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น เพื่อกำหนดทิศทางการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการ ได้แก่ จำนวนกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหลายรายย่อยในตำบลกะมิยอและเครือข่ายรวมทั้งสิ้น ๑๒๓ กลุ่ม เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตกะปิเยาะ ๑,๐๗๙ คน เป็นต้น

๔. การเผยแพร่องค์ความรู้และเทคโนโลยีโดยแกนนำ หลังจากทีเกษตรกรได้รับความรู้จากการฝึกอบรมแล้ว นายอับดุลการิม การิมะ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มกะปิเยาะที่มากด้วยประสบการณ์ ทั้งการทำ การผลิต การค้าขายและการประสานงานกับส่วนราชการ เป็นแกนนำคนสำคัญได้ทำงานต่อเนื่องด้วยการสนับสนุนกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ และสามารถโน้มน้าวชาวบ้านคนอื่นๆ ให้ลงมือปฏิบัติตามได้นายอับดุลการิม การิมะ เป็นคนแรกที่บุกเบิกการทำงานระบบกลุ่ม มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบเครื่องฉลุสายเอง ทำหมากตาตาเกรด A B C และวิจัยหมวกสายฉลุ ได้เข้าไปพบปะพูดคุยกับแกนนำเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ และผลักดันให้แกนนำเหล่านี้รวมกลุ่ม

๕. การสนับสนุนให้ทุนและปัจจัยการผลิต โดยมีเงื่อนไขเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการจูงใจให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะหลายรายย่อยปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการผลิตกันภายในครัวเรือน เป็นการรวมกลุ่มการผลิตที่แบ่งบทบาท แบบแยกส่วนตามความถนัดชัดเจนขึ้น

๖. การส่งเสริมให้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง การทดลองนำเทคโนโลยีการผลิตใช้ในการผลิตหมวกกะปิเยาะของผู้ผลิตจะทำให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจเพิ่มขึ้นจากความรู้พื้นฐานเดิมที่ได้จากการฝึกอบรม และมีการปรับเทคนิคต่างๆ ให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งเห็นผลที่เกิดขึ้นพิสูจน์ด้วยตนเอง และผลที่ได้รับจากกระบวนการส่งเสริมและทดลองปฏิบัติด้วยตนเองเช่นนี้จะทำให้เพิ่มพูนความเชื่อมั่นมากขึ้นในการนำเทคโนโลยีมาใช้แทนที่การใช้ทำด้วยมือ

๗. การขยายผลการใช้เทคโนโลยีการผลิตให้เพิ่มมากขึ้น เมื่อได้ทดลองใช้เทคโนโลยีการผลิตจนเห็นผลสำเร็จ และเชื่อมั่นในระดับหนึ่งแล้ว ประกอบกับได้รับการส่งเสริมทุนและปัจจัยการผลิตแล้ว นายอับดุลการิม การิมะและแกนนำคนอื่นๆ มีแนวคิดที่จะขยายพื้นที่และชักชวนชาวบ้านในชุมชนให้ร่วมกันผลิตในรูปแบบนี้ให้มากขึ้น แต่อุปสรรคสำคัญ คือ การขาดแคลนทรัพยากร จึงแก้ปัญหาด้วยการรวมกลุ่มกัน ให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะโดยเฉพาะในหมู่ญาติรวมตัวกันผลิตหมวก

กะปิเยาะที่ในสถานที่เดียวกันที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันให้ปรากฏว่าแต่ละกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และเห็นผลการรวมกลุ่มกันชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งจะเริ่มต้นในพื้นที่ของตนเอง

ดังนั้นกระบวนการส่งเสริมและถอดบทเรียนด้านความรู้การผลิตหมวกกะปิเยาะ คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนปลูกฝังวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม ปรึกษาหารือแสวงหาความรู้และตัดสินใจร่วมกัน รวมทั้งการขยายผลที่ได้ไปสู่ชุมชนอื่นๆ

๔.๒.๓ ความสัมพันธ์ของหมวกกะปิเยาะกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อแนวคิดของชาวชุมชนกะมิยอและคลองมานิงได้เปลี่ยนแปลงโดยการให้ความสำคัญกับทรัพยากรและการรวมกลุ่มในการผลิตหมวกกะปิเยาะ ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในที่สุดระบบการผลิตที่ใช้การรวมกลุ่มและเทคโนโลยีที่ทันสมัย แนวทางการผลิตเช่นนี้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะรายย่อยจึงจะต้องมีความเข้มแข็ง ฐานะยากจน อดทนและที่สำคัญ คือ ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะต้องรู้จักความพอเพียงของตนเอง ในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งด้านจิตใจภายในและสภาพกายภายนอก การค้นหาวิธีที่เหมาะสมด้านกายภาพที่มีส่วนสนับสนุนสำคัญ คือ การรวมกลุ่มการผลิตที่เหมาะสมกับการผลิตหมวกกะปิเยาะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จากการสัมภาษณ์ Key informant ได้ความเห็นสะท้อนว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

1. แกนนำเป็นต้นแบบที่ดี แกนนำหลัก และแกนนำประจำหมู่บ้านเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งสามารถเป็นที่พึ่งให้ชาวบ้านได้ และเชื่อมั่นในหนทางที่เลือกทำให้ชาวบ้านมีพลังร่วมต่อสู้ด้วย

2. การทำงานร่วมกันและมีระบบเครือข่าย ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะรายย่อยมีการรวมตัวกันทำงานด้วยความเข้าใจและเชื่อถือซึ่งกันและกัน มีแนวคิดเหมือนกันที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ และมีระบบพี่น้อง เครือญาติคอยดูแลเกื้อหนุนเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาซึ่งกันและกัน เกิดความกลมเกลียวและมีความรักความสามัคคีดังนั้นจึงเกิดปัญหาความขัดแย้งน้อยมาก

4. มีร้านค้าจำหน่ายวัสดุการผลิตกะปิเยาะ ร้านค้าที่ก่อตั้งขึ้นมีความโปร่งใส เชื่อถือได้ ทุกคนมีความรู้สึกว่าเป็นของพวกเขาและหลักการทำงานของร้านค้าไม่ได้ยึดเงินเป็นตัวตั้ง จากการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะ ประกอบด้วยผู้ประกอบการกะปิเยาะรายย่อย ผู้ผลิตกะปิเยาะรายย่อย และบุคคลภายนอกที่ไม่ได้มีอาชีพเกี่ยวกับกะปิเยาะ แต่ประสงค์ที่จะลงทุนร่วมระดมทุนกันเองได้กว่า ๗๐๐,๐๐๐ บาท (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘: บทคัดย่อ)

5. มีตลาดรองรับ การสร้างระบบตลาดรองรับผลผลิตเป็นหลักประกันรายได้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะรายย่อยลดความกังวลทำให้สามารถผลิตกะปิเยาะที่มีคุณภาพ วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๗

เป็นครั้งแรกที่การส่งออกกะปิเยาะที่ไปประเทศซาอุดีอาระเบียเกิดด้วยฝีมือของกลุ่มชาวบ้านเอง ด้วยปริมาณกะปิเยาะที่ส่งออกถึง ๒๒๓,๐๐๐ ใบ (๑๑,๑๕๐ กุติ) คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น ๓,๓๔๕,๐๐๐ บาท ประสบผลสำเร็จด้วยกำไรสุทธิในรอบปี ๓๖๒,๙๖๖ บาท มีทรัพย์สินและทุนของกลุ่มรวมสูงถึง ๒,๑๖๕,๐๗๘ บาท โดยวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๘ สามารถจ่ายเงินปันผลให้สมาชิก จำนวน ๒๕๕ ราย รวมเป็นเงินปันผลทั้งสิ้น ๑๔๙,๐๐๕ บาท หรือคิดเป็น ๒๐.๒๔ บาทต่อหุ้น จ่ายเงินเฉลี่ยคืน ๗๒,๕๙๒ บาท (ตามปริมาณการซื้อของแต่ละราย) และค่านึงถึงหลักการอิสลามที่ต้องช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมด้วยการจ่ายซากาตแก่ผู้สมควรได้รับ ๑๐๐ ราย รวมเป็นเงิน ๕๔,๑๓๐ บาท (กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ, ๒๕๔๘: บทคัดย่อ)

6. ส่งต่ออาชีพไปสู่คนรุ่นต่อไป เป็นคุณค่าทางสังคมที่ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะที่มีความคิดทำอาชีพการผลิตหมวกกะปิเยาะที่เป็นอาชีพที่ดีไม่เบียดเบียนผู้อื่น และหวังว่าจะส่งต่ออาชีพนี้และทำเป็นตัวอย่างให้ลูกหลานต่อไป นำไปสู่ความยั่งยืนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการรวมกลุ่มและใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยที่มีส่วนร่วมสนับสนุนให้ชุมชนกะมียอและคลองมานิงเข้มแข็งสามารถมองได้ชัดเจนในระยะเริ่มต้น โดยการฝึกอบรมจากศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองปัตตานี สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี เป็นการอบรมด้านจิตใจและแนวคิด และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการผลิตหมวกกะปิเยาะโดยการรวมกลุ่ม ดังนั้น การรวมกลุ่มในการผลิตหมวกกะปิเยาะ การฝึกทักษะให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะมีความรู้ ความชำนาญ ในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตหมวกกะปิเยาะ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยจึงอาจวิเคราะห์ได้ว่า เทคโนโลยีมีบทบาทเป็นเสมือน แรงขับเคลื่อนให้ชุมชนมุ่งหน้าต่อไปในการเปลี่ยนแปลงอาชีพและเมื่อชุมชนเห็นประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เช่น มีการพบปะพูดคุยกันในการประชุมกลุ่มย่อยถึงผลที่ได้จากการผลิตหมวกกะปิเยาะที่ได้ผลิตอย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะได้รับความรู้ใหม่ๆ การรวมกลุ่มการผลิตหมวกกะปิเยาะสามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดการร่วมกันคิดในชุมชน ประการสุดท้ายอาชีพการผลิตหมวกกะปิเยาะ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่มาปรับใช้กับสภาพการณ์และและภูมิสังคมของชุมชนกะมียอและคลองมานิง จังหวัดปัตตานี เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนปลูกฝังวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม คิดอ่านปรึกษาหารือแสวงหาความรู้และตัดสินใจร่วมกัน มีทักษะตั้งภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดปัตตานี สำนักงานสหกรณ์จังหวัดปัตตานี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาร่วมดำเนินการ และยังเป็นการเปิดมุมมองภาพลักษณ์ที่ดีงามของจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านสื่อหลากหลายแขนง เป็นแหล่งเรียนรู้งานขององค์กรต่าง ๆ ทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ จนชุมชนมีความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ดังนั้นแนวทางที่มีผลที่ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะรายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ประสบความสำเร็จในการจำหน่ายปรากฏว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเอง

ได้ ทั้งด้านความรู้และแนวคิดในการแก้ปัญหาของชุมชนซึ่งได้มาจากการผ่านกระบวนการฝึกอบรมจนสามารถพึ่งพาปัจจัยการผลิต นอกจากนี้มีความเข้มแข็งด้านสังคม โดยปรากฏให้เห็นจากร่วมมือร่วมใจการดูแลกันแบบระบบเครือญาติ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔.๓ การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกาย

กะปิเยาะห์เป็นหมวกที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะตัวตนชายที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นหมวกที่ผู้ชายมุสลิมจะใช้สวมใส่ในการประกอบศาสนกิจ ตลอดจนสวมใส่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน กะปิเยาะห์ในปัจจุบัน ยังเป็นวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกาย การใช้กะปิเยาะห์นั้นไม่ใช่หลักการศาสนา เป็นเพียงวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิม มุสลิมจะต้องสวมใส่ขณะปฏิบัติศาสนกิจ และสวมใส่ในงานพิธีทางศาสนา ทั้งที่เป็นงานบุญ งานนิกขัตฤกษ์ต่างๆ เช่น เดือนฮัจญ์ วันฮารีรายอ เป็นต้น

กะปิเยาะห์แบบดั้งเดิมเป็นหมวกสีขาวสะอาด แต่ในปัจจุบันมีการประยุกต์ที่หลากหลาย ทั้งรูปทรง สีเส้นที่มีหลากหลายสี และลวดลายที่ปักหลากหลายรูปแบบ เช่น ลายเส้น ลายใบไม้ ดอกไม้ ลายเครือเถาว์ ลายสถาปัตยกรรมที่สื่อถึงรูปมัสยิด เป็นต้น กะปิเยาะห์ จึงเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงการแต่งกายของชาวมลายูที่ชัดเจนนับจากอดีตและยังคงยึดถือและปฏิบัติตลอดไป

การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในชุมชนกะมียอและคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมจังหวัดปัตตานี และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนปลูกฝังวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกายและการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่น โดยการอนุรักษ์หมวกกะปิเยาะห์ให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จของกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ทำให้ได้ข้อมูลจากประสบการณ์ของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้และความรู้จากการทบทวน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมในลักษณะความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรม กระบวนการปรับเปลี่ยนในการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากพื้นที่สามารถสรุปเป็นรูปแบบในการพัฒนากระบวนการผลิตกะปิเยาะห์ ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้น มีการพัฒนาเป็นลำดับจนเกิดการยอมรับและใช้อย่างแพร่หลายรวมทั้งในบทนี้จะได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนากระบวนการผลิตและการส่งเสริมการผลิตกะปิเยาะห์ในสถานะที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนสู่ความเข้มแข็ง

๕.๑ ความเข้มแข็งของชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมาอยู่ท้องถิ่น รวมทั้งสามารถสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนคือ ชุมชนกะมียอและคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยเฉพาะในแง่การรวมกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อย พบว่าเป็นชุมชนที่มีการพึ่งพาตนเอง และมีองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง กล่าวคือ ชุมชนนี้มีแนวทางในการพัฒนาชุมชนโดยมีเป้าหมายชัดเจน คือการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการผลิตกันในครัวเรือน ในหมู่เครือญาติ แต่ละคนต้องใช้ฝีมือสร้างสรรค์งานฝีมือกันเองในทุกขั้นตอน ได้ประสพภาวะขาดทุนและเสี่ยงต่อการขึ้นลงของราคา รวมทั้งมีผลกระทบต่อสุขภาพ ก็ได้กลายมาเป็นกลุ่มการผลิตที่แบ่งบทบาท แบบแยกส่วนตามความถนัดชัดเจนขึ้น แบบหัตถกรรมชุมชนกะมียอและคลองมานิงมีองค์ประกอบพื้นฐาน ๓ ประการ คือ

๑) ความรู้ที่ได้มาจากการฝึกอบรมทั้งความรู้ด้านการรวมกลุ่มและการผลิต ซึ่งได้แก่ทักษะในการประกอบอาชีพที่สำคัญคือการรวมกลุ่มจัดตั้ง “สหกรณ์ผู้ผลิตกะปิเยาะห์และเครื่องแต่งกายมุสลิมปัตตานี จำกัด” และการฝึกอบรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิด สามารถหาทางออกแก้ไขปัญหาและอุปสรรค จนประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนระบบการผลิตและการตลาดได้

๒) ทรัพยากรบุคคลซึ่งหมายถึงปัจจัยการผลิตที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต โดยบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพผลิตกะปิเยาะห์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย และยังมีความสามารถในการนำความรู้ที่ได้รับกลับมาประกอบอาชีพที่จังหวัดปัตตานี แม้ว่าอาจมีปัญหาในช่วงเริ่มต้นเกี่ยวกับวัสดุและปัญหาการตลาดไม่อำนวยสำหรับการผลิตหมวกกะปิเยาะห์เมื่อมีการรวมกลุ่ม

ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ เหตุผลที่สนับสนุนในส่วนนี้คือชาวบ้านได้มีแนวคิดเห็นคุณค่าของการรวมกลุ่ม ในการวางยุทธศาสตร์การตลาด เพื่อสามารถที่จะช่วยเหลือซึ่งกันในการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ให้มี คุณภาพ

๓) ด้านสังคม เมื่อผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์มีเป้าหมายชัดเจนแล้ว จึงร่วมมือกันแก้ปัญหาและ อุปสรรคที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่ยั่งยืน จนสามารถหยุดยั้งปัญหา ภาวะขาดทุน ความร่วมมือในชุมชน รวมถึงความสามัคคีและการดูแลกันแบบระบบเครือญาติ มีการ แบ่งปันช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนกันในด้านความรู้ ด้านทรัพยากรบุคคลและด้านวัสดุอุปกรณ์ จาก พื้นฐานขององค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาข้างต้นได้ชักนำให้เกิดกระบวนการขั้น ต่อไป คือ ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถอธิบายได้จากการที่ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ราย ย่อยสามารถซื้อองค์ประกอบความเข้มแข็งพื้นฐาน ๓ ประการนี้ คือ ความรู้และแนวคิด ทรัพยากร บุคคล และสังคมให้เกิดประโยชน์ จนสามารถผลิตหมวกกะปิเยาะห์ที่มีคุณภาพ เป็นระบบ การผลิตที่ ยั่งยืนด้วยการรวมกลุ่มผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์และสร้างตลาดจนสามารถสนองความต้องการของ ตลาดได้ตลอดปี และเมื่อเวลาผ่านไปผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นตามลำดับ ด้วย การศึกษาดูงานคิดค้นสิ่งใหม่ มีสหกรณ์เกิดขึ้น มีการประชาสัมพันธ์มีความเข้มแข็งมากขึ้น และขยาย ตลาดได้มากขึ้น ทำให้กลายเป็นชุมชนที่มีการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ที่มีความเข้มแข็งได้

๕.๒ รูปแบบกระบวนการรวมกลุ่มของผู้ผลิตกะปิเยาะห์ของชุมชน

จากการวิเคราะห์กระบวนการรวมกลุ่มของผู้ผลิตกะปิเยาะห์ของชุมชนชุมชนกะมียอและ คลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี พบว่า ชุมชนที่มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการ รวมกลุ่มเป็นระบบการผลิตที่หลากหลาย มีรูปแบบคล้ายคลึงกันโดยเริ่มจากการค้นหาปัญหาและ สาเหตุ การเปลี่ยนแนวคิด จนสู่ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนในการ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่เศรษฐกิจที่ยั่งยืนโดยผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยมีการปรับตัวเมื่อ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตเป็นระยะแบบค่อยเป็นค่อยไปจนกระทั่งมีการยอมรับการรวมกลุ่มในการ ผลิตซึ่งเหตุผลในการยอมรับดังกล่าวได้มาจากการเห็นผลการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และเห็นว่าสามารถ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้เพื่อการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุจากการประเมินปัญหา และสาเหตุขั้นต้น ต่อมา มี ผลผลิตที่มีคุณภาพ และสุดท้ายมีการรวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์หมวกกะปิเยาะห์ กรณีการรวมกลุ่มของผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยของชุมชนกะมียอ และคลองมานิงมีรูปแบบภาพรวมใกล้เคียงกับกรณีที่กล่าวมาข้างต้นและมีความเชื่อมโยงกัน นอกจากนี้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ การประสพภาวะขาดทุน และการตลาด อันเนื่องมาจากการคุณภาพไม่ใช้มาตรฐานรวมกลุ่มในการผลิต แขนงนำได้ร่วมกันคิด และตัดสินใจเปลี่ยนแนวทางการประกอบอาชีพเป็นการรวมกลุ่มกันผลิต จึงได้มีการแสวงหาองค์

ความรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพ บทบาทหน้าที่ของการรวมกลุ่มการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ จึงเข้ามาในขั้นตอนการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ได้รับทักษะด้านการผลิต รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและจิตใจให้มีความมุ่งมั่นและเชื่อถือนับถือระบบการผลิตแบบยั่งยืน หลังจากนั้นมีการเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมโดยแกนนำที่เข้าไปฝึกอบรมไปสู่ผู้ผลิตอื่นๆในชุมชน โดยการเผยแพร่ความรู้ผ่านระบบเครือข่ายและชุมชนที่มีความใกล้ชิดกันซึ่งใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย การแบ่งพื้นที่ให้ญาติพี่น้องเข้ามาช่วยกันทำเพื่อเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ขั้นตอนต่อไปคือการส่งเสริมเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยการสนับสนุนปัจจัยการผลิตพื้นฐาน โดยเฉพาะปัจจัยเพื่อการพัฒนาการผลิตให้เห็นผล ขั้นตอนสุดท้ายของการรวมกลุ่มของผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการรวมกลุ่มกันผลิตยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อการเพิ่มพูนทักษะความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำองค์ความรู้มาปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์หมวกกะปิเยาะห์ในชุมชนต่อไป

๕.๓ บทบาทของกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ต่อการพัฒนาชุมชน

กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์อยู่เคียงข้างชาวปัตตานีมาช้านาน ทำให้ชาวบ้านในชุมชน ไม่ต้องไปประกอบอาชีพที่อื่นๆ แม่บ้านสามารถที่จะทำงานที่บ้านได้ ดังนั้นกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์จึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ดังนี้

๑. กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตระยะเริ่มต้นของการเปลี่ยนระบบการผลิตจากรวมกลุ่มปฏิบัติในการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ของตนเองแล้ว ต่อมาได้เริ่มชักจูงให้พี่น้องเข้ามาเปลี่ยนแปลงการผลิตด้วย โดยรวมกลุ่มการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพราะจะได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและเครื่องมือต้องอาศัยความรู้และทักษะเป็นพื้นฐานขั้นต้นในการนำไปสู่กระบวนการพัฒนาขั้นต่อไป ความรู้และทักษะด้านการรวมกลุ่มการผลิตหมวกกะปิเยาะห์เป็นสิ่งสำคัญในการทดแทนการผลิตแบบคนเดียว

๒. กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยมีผลต่อความสำเร็จของชุมชนจะปรากฏผลขึ้นมาเป็นระยะๆ ซึ่งอาจใช้ระยะเวลา ๑-๒ ปี ทั้งนี้ ผลจากการรวมกลุ่มของผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์จะชักนำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์และชาวบ้าน เกิดการพัฒนาต่อไปเมื่อผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์เห็นผลจะทำให้เกิดความเชื่อมั่น และความเชื่อมั่นจะเพิ่มสูงขึ้นตามผลของการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ปรากฏชัดขึ้นเช่นกัน ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยจะเห็นผลของการลดต้นทุนชัดเจน ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดทุน ทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ในสถานการณ์ที่ดีหมดสิ้นปัญหานี้

๓. กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ของสังคมเมื่อชาวบ้านได้เรียนรู้ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม จากการฝึกอบรมและนำไปปฏิบัติได้จริง ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิด

การค้นพบใหม่ๆ และการปรับกระบวนการผลิตที่ได้จากการฝึกอบรมให้สามารถใช้ได้ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้เหล่านั้นระหว่างผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ด้วยกันซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมเกิดบรรยากาศการเรียนรู้ ตลอดจนถึงขั้นตอนการศึกษาดูงานทำให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์กลายเป็นผู้ที่เรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือเป็นการพัฒนาตนเองและชุมชน

๕.๔ ปัจจัยภายในที่สนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง

การรวมกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ควบคู่กับวิธีการผลิตกะปิเยาะห์ที่เปลี่ยนไป ด้วยปัจจัยภายในที่สนับสนุนเพื่อความอยู่รอด ดังนี้

๑. ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมภายในชุมชน

ผู้ผลิตกะปิเยาะห์ได้มีการเสนอตัวแทนซึ่งเป็นที่ไว้วางใจ ๑๕ คน เป็นคนในชุมชนที่อยู่ในสายตาของชาวบ้านมาตลอด จึงใช้เวลาไม่นานนักในการคัดสรรผู้ที่เหมาะสมจะมาเป็นคณะกรรมการบริหาร และมอบหมายให้กรรมการทั้ง ๑๕ คน ไปเลือกตำแหน่งสำคัญๆกันเองที่จำเป็นกับการบริหารว่าใครจะมีบทบาทเช่นใด คณะกรรมการทั้ง ๑๕ คน ได้นัดประชุมเพื่อเลือกตำแหน่งสำคัญ เช่น ประธาน เทรย์ญิก เลขานุการ ประธานฝ่ายต่างๆ ด้วยการใช้บัตรลงคะแนนโดยตรงและลับ เมื่อได้คณะกรรมการบริหารชัดเจนแล้ว จึงนัดหมายจัดเวทีเปิดตัวกับผู้ผลิตกะปิเยาะห์พร้อมเสนอกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย กลายเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

๒. ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มในระบบสหกรณ์

ได้การดำเนินกิจกรรมกองทุนของกลุ่มอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม การดำรงอยู่ของกลุ่มมีปัจจัยสำคัญ คือ กิจกรรมที่ทำแล้วได้ประโยชน์เป็นรูปธรรมต่อเนื่อง และเกิดเป็นแรงดึงดูดให้ชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินงาน ที่ผ่านมากลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ได้ดำเนินการดังนี้

๑. เปิดรับสมาชิกกลุ่มและระดมทุนด้วยการถือหุ้น (ราคาหุ้นละ ๑๐๐ บาท) เพื่อจำหน่ายวัสดุการผลิตกะปิเยาะห์ในราคาประหยัด ทำให้ลดต้นทุนการผลิต ไม่ต้องเดินทางไปซื้อต่างพื้นที่ ทำให้ประหยัดเวลาและค่ายานพาหนะ รวมทั้งมีเงินปันผลตามจำนวนหุ้นที่ถือ และเงินเฉลี่ยคืนตามปริมาณการซื้อของแต่ละราย

๒. รับฝากผลิตภัณฑ์กะปิเยาะห์ส่งออกไปยังประเทศซาอุดีอาระเบียโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยการรวบรวมกะปิเยาะห์ส่งไปที่บริษัทส่งออกที่กรุงเทพฯ ก่อนล่องเรือข้ามมหาสมุทรไปส่งที่ท่าเรือของประเทศซาอุดีอาระเบียได้สำเร็จลุล่วง ได้ราคาสูงกว่าขายให้พ่อค้าคนกลาง กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ก็มีรายได้จากการค้า เพิ่มความมั่นใจให้สมาชิกกลุ่มมากขึ้น

๓. จัดประชุมสรุปผลการดำเนินการเป็นประจำ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ ยังดำรงอยู่ได้ เพราะในบางครั้งเมื่อเกิดข้อผิดพลาด เกิดความไม่เข้าใจ ความล่าช้าจากข้อขัดข้องประการใดก็แล้วแต่ เวทีประชุมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจกัน ข่าวสารที่สื่อออกไปตรงกัน ลด

ความสับสนและข่าวลือได้มาก นอกจากนี้ สามารถใช้โอกาสการประชุมเป็นประจำในการวางแผน กำหนดทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มฯ ได้ด้วย

กลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะห์ จะแยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว ความเป็นจริงต้องสัมพันธ์กับภายนอก ตลอดเวลา บางครั้งลำพังชุมชนเองไม่สามารถข้ามผ่านปัญหาเองได้ ความรู้และการสนับสนุนจากภายนอกจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ช่วยให้เกิดการผสมผสานจนสำเร็จได้

๕.๕ ข้อเสนอแนะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

การที่ชุมชนกะมียอและคลองมานิงประสบปัญหาภาวะขาดทุนและการตลาด เนื่องจากการผลิตหมวกกะปิเยาะห์แบบครอบครัวจนนำไปสู่การรวมกลุ่มจนพึ่งตนเองได้ และนำชุมชนสู่ความเข้มแข็งกลายเป็นชุมชนผลิตหมวกกะปิเยาะห์ ด้วยเหตุนี้ควรได้รับการส่งเสริมให้เพิ่มบทบาทอย่างครบวงจรในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนมากขึ้น ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

๑. การฝึกอบรม หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการฝึกอบรมด้านหลักคิดในการเปลี่ยนแนวคิดจากการผลิตแบบครอบครัวมาสู่ระบบการผลิตที่ยั่งยืน และการสนับสนุนด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบรรยากาศในการเรียนรู้และให้ผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยเป็นผู้คิดค้นต่อยอดจากพื้นฐานความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรม

๒. การเผยแพร่ความรู้ด้านการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ ควรมีนโยบายในการเผยแพร่ความรู้ด้านการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ โดยมีเงื่อนไขตามลักษณะเชิงสังคมของแต่ละชุมชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรให้โอกาสแก่ชุมชนประเมินวิธีการเผยแพร่ความรู้ด้วยตนเอง อาจใช้วิธีของชุมชนกะมียอเป็นต้นแบบเบื้องต้น คือการเผยแพร่ความรู้โดยแกนนำที่เข้ารับการฝึกอบรม ผ่านระบบเครือข่าย และการประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

๓. การส่งเสริมการใช้กระบวนการผลิตที่เป็นกลุ่ม รูปแบบที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการผลิตที่เป็นกลุ่มของชุมชนกะมียอและคลองมานิงอาจเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นได้ด้วยการสนับสนุนปัจจัยการผลิตพื้นฐานแบบมีเงื่อนไขจ่ายคืนเพื่อเข้ากองทุนส่วนรวม หรือการใช้แรงงานเพื่อกิจกรรมส่วนรวม การส่งเสริมให้มีการปฏิบัติเพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ในการปฏิบัติจริง การร่วมกันปฏิบัติเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิต ต่อมาขยายพื้นที่ด้วยการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ดังนั้นภาครัฐควรนำรูปแบบนี้ไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้ผลิตหมวกกะปิเยาะห์รายย่อยกับชุมชนอื่น โดยควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเฉพาะของชุมชนนั้นๆ ด้วย

๔. การศึกษาดูงาน ภาครัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนเพิ่มพูนความรู้ด้านการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ และเทคนิคอื่นๆ อย่างยั่งยืน รวมทั้งด้านแนวคิดสู่ความพอเพียงในชุมชนที่ประสบความสำเร็จเพื่อการเรียนรู้จากบทเรียนของชุมชนนั้นๆ และการศึกษาดูงานจากสถาบันวิชาการ ซึ่งในการศึกษาดูงานแต่

ละครั้งนั้นควรมีจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนตอบสนองกับปัญหาหรือความต้องการของชุมชนที่แท้จริง

๕.๖ อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกายในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประเด็นข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์หมวกกะปิเยาะห์
๒. การส่งเสริมการตลาด เพื่อเพิ่มจำนวนผลผลิตและขยายการจัดจำหน่ายทางการตลาดมากขึ้นกว่าเดิม
๓. ควรมีการศึกษาการส่งเสริมการผลิตตลาดหมวกกะปิเยาะห์ โดยขยายกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้น เพื่อให้ผลการวิจัยเชื่อถือได้มากขึ้น
๔. ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ ผู้ค้าคนกลาง เพื่อทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ตลาด แนวน้อมความต้องการของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์กะปิเยาะห์ โดยปรับแนวคิดให้มองอย่างเป็นระบบ มองผลกระทบที่เกิดขึ้น

๕.๗ อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อการแข่งขันในตลาดสากล

การผลิตหมวกกะปิเยาะห์ในปัจจุบันมีการแข่งขันระหว่างประเทศสูง จึงเสนอแนะเพื่อการแข่งขันในตลาดระหว่างประเทศ คือ คู่แข่งสำคัญในการจำหน่ายหมวกกะปิเยาะห์ที่มีผลต่อการทำให้ราคาหมวกกะปิเยาะห์ของพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีตกต่ำ ได้แก่ ประเทศจีน วิธีการแก้ปัญหาหมวกกะปิเยาะห์ราคาคงต่ำ คือจำหน่ายกะปิเยาะห์สู่ประเทศอื่นโดยไม่พึ่งตลาดประเทศซาอุดีอาระเบียเพียงอย่างเดียว เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซียและประเทศบรูไน เป็นต้น และต้องพัฒนารูปแบบหมวกกะปิเยาะห์ควรมีความหลากหลาย จากเดิมที่ผลิตหมวกกะปิเยาะห์ราคาที่เหมาะสม โดยอาจจะต้องผลิตกะปิเยาะห์ที่มีคุณภาพดี

ดังนั้นการผลิตหมวกกะปิเยาะห์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมมลายูท้องถิ่นด้านการแต่งกายในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ควรมีการสร้างเครือข่ายผู้มีอาชีพผลิตหมวกกะปิเยาะห์รูปของชุมชน สมาคมหรือรูปแบบอื่น เพื่อกำหนดทิศทางการผลิต ถ่ายทอดทักษะฝีมือการตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม การจัดสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่พึงมีพึงได้บนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และรัฐบาลควรเอาใจใส่ในการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือและงานวิจัย

- กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ.๒๕๔๘.โครงการศึกษากระบวนการรวมกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะที่รายย่อย เพื่อสร้างความเข้มแข็งโดยการมีส่วนร่วมของผู้ผลิตกะปิเยาะที่รายย่อยในตำบลกะมิยอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.รายงานการวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค
- กรวิภา ขวัญเพชร และคณะ.๒๕๕๒.ศึกษาการบริหารจัดการส่งออกกะปิเยาะที่เพื่อจำหน่ายในประเทศชาติอาระเบียของกลุ่มผู้ผลิตกะปิเยาะที่และเครื่องแต่งกายมุสลิมปัตตานี ตำบลกะมิยอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.รายงานการวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- จूरรัตน์ บัวแก้ว และคณะ.๒๕๔๙.การจัดทำฐานข้อมูลและข้อเสนอยุทธศาสตร์เบื้องต้นในการพัฒนา กลุ่มผลิตผ้าคลุมผมสตรีและกลุ่มกะปิเยาะที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.รายงานการวิจัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค
- ฉัตรนภา พรหมมา .๒๕๕๑. การศึกษารูปแบบและปัจจัยที่ประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรม เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริ ชุมชนบ้านหลายทุ่ง ตำบลปอน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน.สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร .๒๕๔๐.การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม ของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศักดิ์ วิทยาภัก.๒๕๔๓.วัฒนธรรมชุมชนในฐานะพื้นที่ทางการเมืองในการต่อสู้เพื่อเข้าถึงทรัพยากร และการสร้างความหมายทางวัฒนธรรม.คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธงชัย สันติวงษ์.๒๕๓๕.องค์การและการบริหาร.กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนสาร บัลลังก์ปัทมา .๒๕๕๑.บทบาทประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา (ระบบออนไลน์)
- ธ สุนทรายุทธ .๒๕๕๑.การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป :ทฤษฎี วิจัยและปฏิบัติทางการศึกษา.กรุงเทพฯ: บริษัทเนติกุลการพิมพ์ จำกัด.
- นันทวรรณ ประสานทรัพย์.๒๕๕๑.ยุทธศาสตร์การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ SMEs ผ้าคลุมสตรีและหมวก กะปิเยาะที่ในจังหวัดนราธิวาส. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- นันทรัตน์ นามบุรี.๒๕๔๗.การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการส่งออก กรณีศึกษาการผลิตกะปิเยาะที่ จังหวัดยะลา.รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ.
- นิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์ .๒๕๕๒.ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด.วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราช

ปฏิมหาสารคาม

บรรจง บินกาซัน.๒๕๔๒.สารานุกรมอิสลามฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัลอะมีน.

ปนัดดา สุขเกษม .๒๕๔๘. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.

ประหยัด แซ่หลิม .๒๕๔๗.ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในเขตธนบุรี.วิทยานิพนธ์ หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

พิสุทธิ์ วรรณฉัตรสิริ.๒๕๔๖.การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและผู้บริหารโรงเรียนต่อการจัดระเบียบสังคมในชุมชนกลุ่มรัตนโกสินทร์.วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มุหัมมัดมันซูร หมดเราะฮะ.๒๕๕๑. อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหรับต่อสังคมมลายูในจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มูฮัมมัดซัมบรี อับดุลมาลิก.๒๕๔๓. ปัตตานีในอารยธรรมมลายู.แปลจาก Patani Dalam Tamadun Melayu.โดย มาหะมะซาก็ เจ๊ะหะ.ปัตตานี โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

รัตติยา สาและ.๒๕๔๔ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส. รายงานการวิจัย.กรุงเทพฯ :สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สมเดช สีแสง .๒๕๔๗.คู่มือการบริหารโรงเรียนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ.
ชัยนาท : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและพัฒนา มาตรฐานวิชาชีพครู.

สมนึก เดชโพธิ์ .๒๕๕๑. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษาในเขตอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่.การศึกษาอิสระ รัฐศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด.๒๕๓๕.วัฒนธรรมอิสลาม.กรุงเทพฯ :กองทุนสง่าจารุธรรม.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ม.ป.ป. สี่จังหวัดภาคใต้กับปัญหาสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สถาบันไทยคดีศึกษา.

สุรพล ทรงวีระ .๒๕๑๙. “วัฒนธรรมอิสลามคืออะไร” อัล-ญิฮาด.๘๕ (พฤษภาคม,๒๕๑๙) ๙-๑๓

สุเทพ สุนทรภัสส์. ๒๕๔๘.ชาติพันธุ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติและการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์.กรุงเทพฯ :เมืองโบราณ.

สุไลมาน อาแว.๒๕๕๔.การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของบุคลากร
ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี.วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุวิมล เป็ลียงกระโทก .๒๕๕๖.การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูวิชาการโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ
บุรีรัมย์

อรทัย ก๊กผล.๒๕๔๘.Best Practices ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความ
โปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน.พิมพ์ครั้งที่ ๒.นนทบุรี:สถาบันพระปกเกล้า.

อานันท์ กาญจนพันธ์, ๒๕๔๔.มติชุมชน:วิธิต้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร.
กรุงเทพฯ :สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อารง สุทธาศาสน์.๒๕๑๙.ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้.กรุงเทพฯ: ประชาพิทักษ์.

บุคลากรกรม

นายอับดุลการิม การิมะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
นายสะมะแอ เจ๊ะมะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
นายอับดุลเลาะห์ มีนา	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
นายอาแซ อูมา	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
นายอับดุลเลาะห์ ตาเกาะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
นางนาซีเราะห์ ปูเต๊ะ	ผู้ผลิตกะปิเยาะห์รายย่อย อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี